

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Diplomová práce

Bc. Jan Jelínek

Mezi křížem a kalichem

Tisk Československé strany lidové v čase Marmaggiho aféry

Between the Cross and the Cup.

The press of the Czechoslovak People's Party at the time of the Marmaggi affair

Poděkování: Rád bych touto cestou poděkoval v první řadě vedoucímu doc. PhDr. Janu Randákovi PhD. za vedení, trpělivý a podporující přístup. Děkuji též kolegyním a kolegům z diplomového semináře za postřehy a podněty a konečně své rodině a přátelům.

Prohlášení: *Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.*

Klíčová slova Československá strana lidová, politický tisk, Marmaggiho aféra, parlamentní volby 1925

Key words Czechoslovak People's Party, political press, Marmaggi affair, parliamentary elections 1925

Abstrakt

Předkládaná práce se zabývá obsahem tisku spojeného s Československou stranou lidovou v období tzv. Marmaggiho aféry a kampaně před volbami do Národního shromáždění v roce 1925. Stojí na předpokladu, že sledované texty odráží postoje českých politických katolíků, jejichž hlavní reprezentantku lidová strana představovala. Stranické vedení od počátku razilo vůči Československu kurz smířlivý a loajální. Ten znesnadňovalo více faktorů, jako protikatolická vlna, provázející vznik a první měsíce existence republiky. Ani po opadnutí vlny nezmizely antiklerikální a protikatolické tendence, ostatně jejich nositele nacházíme i mezi vůdčími osobnostmi státu v čele s prezidentem Tomášem Garrigue Masarykem. Tento výzkum se táže, jak se politicko-katolický tisk stavěl k „státotvorné“ politice lidoveckého vedení v době roztržky mezi republikou a Svatým stolcem, jež stupňovala napětí mezi „státotvorností“ a vlastenectvím na jedné, a katolicismem na druhé straně. Jak oficiální stranický kurz katolická periodika komentovala? Snažila se jej i hodnotit, hájit nebo kritizovat? Naznačovala snad alternativu? Vyjadřoval určitý postoj ke státu i samotný tisk (potažmo, jeho prostřednictvím, strana či některá její složka)?

Konkrétněji práce sleduje vykreslení republiky především ve vztahu k církvi a věřícím. Dále zkoumá zobrazení postavy prezidenta Masaryka coby čelného reprezentanta státu, aktivně vstupujícího do dění v průběhu Marmaggiho aféry a známého značně vyhraněnými postoji ke katolicismu. Mimoto si předkládaný text všimá místa, které zaujímala ve zkoumaných listech postava Jana Husa a téma husitství, potažmo české historie vůbec. Poslední tematický okruh v práci představuje Slovensko coby specifickou část státu, a způsob, jakým vztah lidovců vůči němu zachytil politicko-katolický tisk, především ve světle podzimních voleb, v nichž se kandidáti lidovců poprvé samostatně ucházeli o hlasy tamních voličů.

Abstract

Presented thesis deals with content of press connected to Czechoslovak People's Party by the time of so called Marmaggi affair and the campaign in 1925 elections to the National assembly. It stands on a premise, that followed texts mirrored positions of czech political catholics, whose main representative was the People's Party. Party leadership set from a start course of conciliation and loyalty toward Czechoslovakia. This direction had gone difficult by several factors, among them anti-catholic wave following formation of new state and first months of its existence. Even after it's decline anti-clerical and anti-catholic tendencies didn't disappear, as we can find their bearers among the leading figures of the republic, including the president Tomáš Garrigue Masaryk. This research raises the question of the process of the political-catholic press receiving policy of the party leadership policy of loyalty toward state, in time of rupture between the republic and catholic church, which strenghtened the tension between loyalty toward the state and the patriotism on one side and catholicism on the other. How did the catholic journals comment the course of the party? Did they try evaluate, defend or criticise? Did they suggest an alternative to it? Was expressed any attitude towards the state even by the press itself (eventually by party or some portion of it through the press)?

Specifically, this thesis follows representation of republic especially in relation to church and christians. It further investigates the portrayal of the president T. G. Masaryk as a leading representative of the state, actively participating in the events during Marmaggi affair and also known for his strongly determined attitude against catholicism. Besides, submitted text notices place, which was in analysed journals taken by person of Jan Hus and topic of Hussitism, eventually by bohemian history all together. The last subject area of thesis includes Slovakia as a specific part of the state, and the way, in which the People's Party policy towards it was captured by political-catholic press, especially in the light of autumn elections, in which People's Party candidates contested independently for slovakian voters for the first time.

Obsah

Úvod.....	8
1. Rok 1925.....	14
1.1 Československo a katolická církev po roce 1918.....	14
1.2 Marmaggiho aféra a cesta k ní	15
1.3 Mezi vládní krizí... ..	18
1.4 ... a předčasnými volbami.....	21
2. Český politický katolicismus mezi vznikem republiky a předčasnými volbami 1925	24
2.1 Od vzniku republiky k Marmaggiho aféře	24
2.2 Tisk Československé strany lidové	29
3. Mezi Hradem a Vatikánem.....	32
3.1 Církev kontra stát	32
3.2 Stát proti katolíkům?	41
3.3 Kaciřský prezident?.....	46
3.4 Lidovci mezi státem a církví	52
4. Mezi Táborem a Velehradem	55
4.1 Zbožný bludař	56
4.2 Naše slavné prohry	59
4.3 České nebe.....	65
4.4 Buditelé národa	70
4.5 Tisk lidové strany mezi Táborem a Velehradem	72
5. Mezi Prahou a Ružomberkom	76
5.1 Československo a Slovensko	77
5.2 „Lidovci“ a lidovci	82
5.3 Československá strana lidová na Slovensku	88
5.4 Lidovci kontra Slovensko.....	93
Závěr	96
Seznam literatury	103
Dobová periodika	103
Literatura	103

Úvod

V pondělí 6. července roku 1925 se papežský nuncius Francisco Marmaggi na pražském hlavním nádraží rozloučil s arcibiskupem Kordačem a strahovským opatem Metodem Zavoralem předtím, než nastoupil cestu za hranice republiky. Neodjížděl však kvůli rekreaci, třebaže dovolenou zmiňoval v rozhovoru s ministrem zahraničí Edvardem Benešem.¹ Nunciův odjezd měl být především protestem proti oslavám během památného dne Jana Husa. Následovala bouřlivá odezva české veřejnosti, tisku a politických stran na nunciův krok, nezřídka vykládaný jako urážka státu a národa papežstvím. Byl to moment, kdy vypukla Marmaggiho aféra, možná nejzávažnější konflikt mezi Svatým stolcem a meziválečným Československem.

Aférou se již zabývala řada prací, tato se mezi ně chce zařadit pouze zčásti. Její cíl nespočívá ve zmapování dění na tehdejší vnitro- či zahraničněpolitické scéně, nýbrž postojů, které zaujala Československá strana lidová po nunciově odjezdu, během následné vládní krize a předvolební kampaně na podzim 1925. Tehdy postavil spor mezi Svatým stolcem a československou vládou stranu do obtížné pozice. Pod vedením předsedy Jana Šrámka se již od vzniku republiky držela kurzu loajality vůči státu a spolupráce s dalšími českými (či snad lépe československými) stranami. Od roku 1921 tvořila stálou součást vládních koalic, svého zástupce měla i mezi členy pověstné Pětky.

Zároveň se však lidovci hlásili ke katolicismu. Třebaže explicitní odkaz na ně chyběl v názvu strany, v jejích programech již nikoliv, ty první se hlásily k „zásadám křesťanským“² či „pozitivnímu křesťanství“.³ Předvolební provolání z námi sledovaného roku 1925 hovořilo o „křesťanském programu“⁴ a kulturní politiku strany charakterizovalo jako boj „za náboženskou svobodu a práva katolíků“.⁵ Naznačené postoje znamenaly závazek ve vztahu k hlavě katolické církve, a to i v moment roztržky mezi ní a československou vládní reprezentací.

Roku 1925 se loajalita vůči papežství a státu, respektive jeho vládní reprezentaci, ocitly přinejmenším na první pohled ve vzájemném rozporu. Jakým způsobem se s nastalou situací

---

¹ T. EHRENBERGER, *Husův svátek jako příčina diplomatického konfliktu mezi Československem a Vatikánem*, in. *Dějiny a současnost*, č. s. 25.

² *Rámcový program ČSL na Moravě a ve Slezsku*, in. MAREK, *Politické programy českého politického katolicismu*, 2011, s. 151.

³ *Návrh programu strany v Čechách*, in. MAREK, *Politické programy...*, s. 149.

⁴ *Provolání zemských výborů Československé strany lidové v Čechách, na Moravě a ve Slezsku k parlamentním volbám*, in. MAREK, *Politické programy...*, s. 203.

⁵ Tamtéž, s. 205.

lidová strana vyrovnávala? Jaký zaujala tato zástupkyně politického katolicismu postoj vůči státu, jehož reprezentanti namnoze vystupovali ve vztahu ke katolické církvi ambivalentně, až nepřátelsky, právě v čase otevřené roztržky mezi Československem a Svatým stolicem? Jak svou politiku vůči republice a vůči katolické hierarchii v čele s papežem prezentovala navenek pro své stoupence, případně veřejnost jako takovou?

V práci se tedy zajímáme o komunikaci postavení a (politických) hodnot a představ katolické strany ve specifických poměrech domácí politiky, nad nimiž příslovečně zavlál husitský prapor. Konkrétně si text všímá zejména vybraných symbolů a konceptů, k nimž se hlásil prvorepublikový režim⁶ a ze kterých vyvozoval svou legitimitu. Jak s nimi zacházel lidovecký tisk? Právě stranická periodika představují vlastní předmět tohoto výzkumu, jenž vychází z předpokladu, že byla jakýmsi hlasem (či jedním z hlasů) politického hnutí, slovy autorů *Dějiny českých médií 20. století* „*důležitým pojítkem mezi vedením politických stran a jejich základnou*“.⁷ Noviny ovšem nemusely zprostředkovávat komunikaci jen takto „shora dolů“. Zároveň nabízely cestu, kterou se mohly různé zájmové, regionální a jiné frakce či jednotlivci obracet netoliko k veřejnosti, ale i ústřednímu vedení, snažit se mediálním nátlakem ovlivnit jeho politiku a spoluutvářet lidoveckou identitu. Tisk se tak stal prostředkem vyjednávání.

Marmaggiho aféra sama o sobě tedy vlastně není tématem této práce, představuje v ní spíše bod vhodný pro časové ukotvení výzkumu, jeho specifický předpoklad a pozadí. Výběr ovšem nebyl docela náhodný. Marek Šmíd dal studii zabývající se tímto tématem podtitul „*Největší diplomatická roztržka mezi ČSR a Svatým stolicem v meziválečném období*“,⁸ dle Petra Žáka se aféra stala „*nejvážnějším případem*“ pokusu „*o vyvolání další protikatolické vlny*“ po roce 1920, který však nenašel dostatečnou odezvu.⁹ Slovy Františka X. Halase dění kolem Marmaggiho odjezdu a Husových oslav „*lze hodnotit jako definitivní tečku za protikatolickou kampaní prvních let Československé republiky*“.¹⁰ Následné urovnání vztahů republiky a Svatého stolce ještě stvrdilo podepsání modu vivendi počátkem roku 1928.

Obdobně se v polovině 20. let proměňovala pozice Československé lidové strany, z marginalizovaného a spíše trpěného partnera ostatních českých stran ve významnou a

---

⁶ Jehož ovšem Československá strana lidová, v době aféry vládní, byla součástí.

⁷ KONČELÍK – VEČEŘA – ORSÁG, *Dějiny českých médií 20. století*, Praha 2010, s. 41.

⁸ ŠMÍD, *Marmaggiho aféra*, in. *Církevní dějiny*, č. 14, 2014.

⁹ ŽÁK, T. G. *Masaryk a tzv. pokus o kulturní boj v Československu*, in. *Studia Theologica*, č. 4., 2011, s. 46.

¹⁰ HALAS, *Fenomén Vatikán*, Brno 2013, s. 577.

nedílnou součást všech vládních koalic.¹¹ K tomu jistě přispělo i posílení strany v předčasných parlamentních volbách na podzim roku 1925. I ty jsou zahrnuty do časového rámce, jemuž se věnoval výzkum. Jestliže Husovy slavnosti a nunciův odjezd představují počátek období, jež sleduje předkládaná práce, předčasné volby je uzavírají. Předvolební kampaň nelze totiž zcela jasně oddělit od mediálních pŕetek spojených s aférou, mimoto nastolila nové, zásadní otázky a problémy, zvláště vztah ke Slovensku, kde lidová strana poprvé samostatně kandidovala.

Za hlavní pramen, jež tato práce usiluje analyzovat, byl zvolen tisk. V polovině 20. let minulého století představoval zdaleka nejrozšířenější masové médium, v českých zemích navíc s již dost dlouhou tradicí. Značná část periodik vycházejících v prvorepublikovém Československu byla více či méně úzce svázána s jednotlivými politickými stranami, kterým umožňovala navázání kontaktu s voliči, jejich přesvědčování, prezentaci či hájení svého postupu. Vzhledem k tomu se jeví právě periodický tisk coby vhodný zdroj při řešení nadnesených otázek, jakkoliv vedle něj komunikace mezi stranou, respektive jejím vedením, a voličem mohla probíhat i dalšími cestami, pomocí brožur, letáků, veřejných projevů a, zejména v době předvolební, plakátů. I to mohou být cenné historické prameny, leckdy však obtížně dohledatelné a dostupné. Oproti pravidelně vycházejícímu tisku též nabízejí méně ucelený, roztržštěnější obraz. Konečně, texty některých významnějších projevů a proklamací stranických představitelů se posléze objevovaly také v denním tisku.

Vzhledem k výzkumným otázkám a zkoumaným pramenům se jeví jako vhodná metodologická inspirace historická diskurzivní analýza, tedy výzkum diskurzu, sítě textů, které dohromady „slouží propojení a výkladu skutečnosti“.¹² Existuje přitom více způsobů, jak k tomuto fenoménu přistoupit. Hlavní inspirací této práce se stala monografie Christiane Brenner *Mezi východem a západem*. I ona se zabývá tiskem politických stran, třebaže nikoliv jedné, ale více,¹³ a v odlišném (a širěji vymezeném) časovém horizontu. Sleduje přitom vybraná témata či oblasti, „uzly diskurzu“, jakési středobody sítě textů. Tomu odpovídá i struktura její monografie, postupující po jednotlivých tématech.

Podobným způsobem je uspořádána i předkládaná práce. První kapitola slouží jako uvedení do dění roku 1925, následující představuje Československou stranu lidovou a její tisk. Obě části vycházejí především z již existující sekundární literatury, zabývající se těmito

---

¹¹ Tato proměna byla však postupná. Například M. Trapl vyzdvihuje v tomto směru vstup lidovců do vlády v roce 1921 a členství předsedy Jana Šrámka v „Pětce“. – TRAPL, *Politický katolicismus a Československá strana lidová v Československu v letech 1918-1938*, Praha 1990, s. 22-3.

¹² BRENNER, *Mezi východem a západem, České politické diskurzy 1945-1948*, Praha 2015, s. 15.

¹³ Konkrétně jde o české strany sdružené v Národní frontě po druhé světové válce.

tématy. Samotné Marmaggiho aféře se věnuje vícero monografií, ovšem pouze jako dílčím podtématem v rámci zkoumání dějin lidové strany, vývoje vztahů státu a katolické církve či politických dějin Československa. Z poslední kategorie jmenujme alespoň *Boj o Hrad* Antonína Klimka¹⁴ a *České země v éře první republiky* Zdeňka Kárníka.¹⁵ Čistě aférou se pak zabývají dílčí studie, vycházející hlavně časopisecky. Z autorů těchto prací jmenujme Marka Šmída¹⁶ nebo Michala Pehra.¹⁷ Prvního z nich můžeme připomenout zároveň jako autora práce věnované působení papežských nunciů v Praze.¹⁸

Opomenout nemůžeme ani další díla zabývající se vztahy českého prostředí vůči katolictví.¹⁹ Prvorepublikovým festivitám, včetně Husovských oslav, je věnována kolektivní monografie *Sláva republice!*²⁰ Pokud jde o Československou stranu lidovou jako takovou, vyšlo od roku 1989 několik prací, z nichž se většina alespoň okrajově zabývá také lidoveckým tiskem. Opakovaně se k těmto tématům vrací zejména Miloš Trapl.²¹ Připomeňme také skutečně impozantní práci Martina C. Putny o katolické literatuře, autor se v ní ale věnuje i politice a žurnalistice.²² Politický katolicismus v meziválečném Československu zkoumá též Jaroslav Šebek, přičemž se neomezuje na českou národnost a zabývá se též německojazyčným prostředím.²³ Další studie a publikace se zaměřují na jednotlivé osobnosti, zejména postavu dlouholetého předsedy lidovců Jana Šrámka.²⁴

Třetí kapitola této práce již vychází primárně z výzkumu tisku. Sleduje zobrazení státu a vlády na jedné, a katolické církve na druhé straně a vykreslení jejich rolí v průběhu aféry. Nepřekvapivě se věnuje též vylíčení postavy prezidenta T. G. Masaryka, nejen coby hlavy ale vlastně i symbolu a (spolu)tvůrce státu, požívajícího značné obliby a autority. Zároveň šlo o osobu známou dosti vyhraněným názorem na katolictví, jenž se patrně stal jedním z motivů jeho aktivního zasahování do aféry.

---

¹⁴ KLIMEK, *Boj o Hrad I.*, Praha 2017.

¹⁵ KÁRNÍK, *České země v éře první republiky. Vznik, budování a zlatá léta republiky*, Praha 2017.

¹⁶ ŠMÍD, *Marmaggiho aféra*, in. *Církevní dějiny*, č. 14, 2014.

¹⁷ PEHR, *Marmaggiho aféra pohledem Eduarda Jelena*, in. *Časopis Národního musea, Řada historická*, č. 1-2, 2011; či *Katolická církev, úprava svátkového práva a Marmaggiho aféra*, in. *Střed*, č. 2., 2015.

¹⁸ ŠMÍD, *Apoštolský nuncius v Praze*, Brno 2015.

¹⁹ BALÍK a kol., *Český antiklerikalismus*, Praha 2015; ČERNUŠÁK a kol., *Papežství a české země v tisíciletých dějinách*, Praha 2017; FASORA a kol., *Papežství a fenomén ultramontanismu v českých zemích*, Praha 2018.

²⁰ *Sláva republice!*, Praha, 2018 – Husovými oslavami se v ní zabývají Dagmar Hájková a Eva Hejdinová.

²¹ TRAPL, *Politický katolicismus a Československá strana lidová v Československu v letech 1918-1938*, Praha 1990; dále studie *Český politický katolicismus v letech 1918-1938*, in. FIALA a kol., *Český politický katolicismus 1848-2005*, Brno 2008.

²² PUTNA, *Česká katolická literatura v kontextech 1918-1945*, Praha 2017.

²³ ŠEBEK, *Za Boha, národ, pořádek*, Praha 2016.

²⁴ MAREK a kol., *Jan Šrámek a jeho doba*, Brno 2011.; TRAPL, KONEČNÝ, *Politik dobré vůle. Život a dílo msgre Jana Šrámka*, Praha 2013.

Následující, čtvrtá kapitola, se noří do dávnější historie, zejména doby husitské. V novodobé české společnosti právě dějiny představovaly významný identitotvorný prvek i zdroj nejrozličnějších zkratk, obrazů a stereotypů prolínajících se veřejným prostorem. Platilo to pro dobu národního obrození, „táborového hnutí“ ale i první republiku.²⁵ Ostatně dokladem je i sama Marmaggiho aféra a konflikt o Husův památný den, jenž se stal jejím spouštěčem. Klademe si otázku, jakým způsobem lidovecký tisk pracoval s historickou pamětí, především ve vztahu k Janu Husovi a husitství, případně i dalším postavám a úsekům českých dějin. Konečně pátá a poslední kapitola je věnována Slovensku, Slovenské ľudové straně a vztahu k ní, nejen v souvislosti s aférou, ale také, a to především, volbami do Národního shromáždění. Během nich se totiž lidová strana poprvé ucházela o hlasy tamních voličů se samostatnými kandidátkami. Jakým způsobem (pokud vůbec) danou situaci reflektovali žurnalisté? Vedli o ni i diskuze a polemiky?

Výběr analyzovaného tisku podléhal snaze o co nejširší rozsah ve smyslu teritoriálním, ale i postižení různých stranických frakcí. Zvoleny tudíž byly jak tituly vycházející v Praze a Olomouci, respektive Brně, tak v regionech, jakkoliv se bohužel nepodařilo pokrýt celý českomoravský prostor z důvodu omezeného rozsahu práce anebo dostupnosti (či nedostupnosti) některých titulů. Výběr periodik by měl také odpovídat struktuře strany a jejích satelitních organizací. Většina textového korpusu tedy sestává z ústředních stranických listů a tisku regionálního, vedle nich se ale objevují i orgány spojené s Orlem či odborovými a profesními organizacemi.

Již několikrát použitý pojem „lidovecký tisk“, případně „tisk lidové strany“, si zaslouží vysvětlení. Označení stranický tisk, ač pro první republiku běžně užívané, lze chápat jako mírně problematické, přinejmenším v tom smyslu, že žádné tehdejší periodikum se nemohlo z právního hlediska stát majetkem některé politické strany. Ty sice v meziválečném Československu zaujímaly významné postavení, nejen na poli politickém, nepředstavovaly však právnické osoby, „stranický“ tisk býval obvykle majetkem soukromníků či tiskových podniků.²⁶ To v žádném případě neznačí absenci vazeb mezi tiskem a politickými stranami. Můžeme ji hledat na úrovni personální, kdy se přispěvatelé a redaktoři rekrutovali z řad členů²⁷ nebo alespoň sympatizantů, i na úrovni ideové. Nezapomínejme také na periodika spojená se satelitními organizacemi stran, odborovými, tělocvičnými apod. Ke stranické

---

²⁵ Vzpomeňme na svržení mariánského sloupu na Staroměstském náměstí, rámcovaném hesly o „odčinění Bílé hory“ a doby „temna“.

²⁶ KONČELÍK – VEČEŘA – ORSÁG, *Dějiny českých médií 20. století*, s. 35.

²⁷ Čelní pozice ve významném stranickém listu s sebou obvykle nesla i funkci a vliv v samotné straně. Jmenujme Františka Světlíka, blízkého Šrámkova spolupracovníka, či Bohumila Staška, později šéfredaktor *Lidových listů*.

příslušnosti se listy také leckdy přímo hlásily. V případě těch, využitých pro předloženou práci, čteme podtituly jako „*Ústřední orgán Československé strany lidové*“,²⁸ „*Orgán československé strany lidové pro župu plzeňskou*“²⁹ či „*Politický týdeník (sic) Československé strany lidové*“.³⁰ Jiné se označovaly za „*lidové*“,³¹ přičemž termín „lidový“ se ve sledovaném tisku objevuje poměrně běžně, fakticky jako synonymum k „lidovecký“. Takto se bude průběžně objevovat i v textu této práce. Analogicky se pracuje s termínem „politicko-katolický“, vycházející z pozice strany lidové coby zástupkyně českého politického katolicismu, na rozdíl od kupříkladu tzv. „nepolitických katolíků“, katolických intelektuálů vůči straně odmítavých. Za „lidovecký tisk“ tedy budeme považovat pro účely této práce taková periodika, jež se sama k Československé straně lidové (potažmo jejím satelitním organizacím) hlásila, a jejichž přispěvatele tvořili alespoň z části lidovci.

---

²⁸ *Lidové listy*

²⁹ *Český západ*

³⁰ *Štít*

³¹ Kupříkladu *Právo. Lidový list středomoravský*, či *Slovácké noviny. Lidový týdeník XIII. volebního kraje*

1. Rok 1925

1.1 Československo a katolická církev po roce 1918

Před shrnutím událostí v létě a na podzim 1925 bude vhodné alespoň stručně připomenout peripetie vztahů Československé republiky a katolické církve v letech předcházejících Marmaggiho aféře. K navázání styků mezi hlavou katolíků a mladým státem došlo poměrně brzy. Jaroslav Šebek připomíná, že „*Svatý stolec byl mezi prvními, kteří uznali Československou republiku*“, a to i navzdory jistému napětí „*ve vztazích mezi katolickým milieu a českou společností*“.³² Tenze existovaly již před první světovou válkou, po roce 1918 přibývají i rozpory nové. Celkově dochází k vyhrocení vzájemných vztahů. K růstu napětí přispívala obecná radikalizace společnosti po válečných zkušenostech i snaha o „odrakouštění“, obracející se též proti katolické církvi coby (údajnému) spojenci zaniklého mocnářství.

Běžně se tak hovoří o „protikatolické vlně“, projevující se v řadě oblastí. Objevovaly se nejrůznější živelné projevy odporu, včetně vandalských útoků na náboženské symboly a památky,³³ zaznívaly „jisté“ výroky některých politických představitelů, včetně prezidenta, nastaly rovněž legislativní změny. Vedle toho došlo ke značnému oslabení církve odchodem více než milionu věřících, z nichž největší část zůstala nadále bez vyznání, případně vstoupila do vznikající Církve československé. Poslední trend se ovšem týkal převážně českého obyvatelstva, mezi Němci a Slováky docházelo k odchodům z církve v této době spíš výjimečně.³⁴

Zmíněná Církev československá představovala další výzvu, tentokrát přicházející „zevnitř“, alespoň zpočátku přímo z řad katolických duchovních. Těsně po válce došlo ke vzniku (respektive obnově) většinu českých kněží zahrnující Jednoty katolického duchovenstva. Ta záhy přišla s řadou požadavků, jako například zavedení češtiny coby bohoslužebného jazyk či dobrovolnění kněžského celibátu. Papežská kurie většinu z nich odmítla, počátkem roku 1920 pak dochází k rozpuštění Jednoty. Tomu ovšem předcházelo rozhodnutí části nejradikálnějších členů vedených Karlem Farským vytvořit novou církev.

Navzdory problematickému postavení katolické církve v republice se dařilo vytvořit a udržet diplomatické styky mezi Československým a papežstvím. K jejich oficiálnímu

---

³² ŠEBEK, *Papežství ve vztahu k českým zemím*, in. FASORA, *Papežství a fenomén ultramontanismu v českých zemích*, s. 65.

³³ Asi nejznámější projevy poválečného „obrazoborectví“ je skácení Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí, kdy došlo zároveň k protnutí odporu vůči katolické církvi a habsburské monarchii.

³⁴ KÁRNÍK, *České země...*, s. 318.

navázání došlo v září 1919, o rok později do Prahy dorazil coby nuncius Clemente Micara. Podařilo se též rozřešit alespoň některé problémy, například jmenování biskupů. Zejména pražský arcibiskup Pavel Huyn a maďarští biskupové na Slovensku se se vznikem nového státu stali stěží přijatelnými. Především v případě posledně jmenovaných, lze jejich nahrazení Slováky pokládat za „*veliký úspěch*“ československé diplomacie. Podstatně méně pozitivní odezvu patrně vzbudilo v Praze setrvání Josefa Grosse, biskupa německé národnosti, na stolci v Litoměřicích.³⁵ Předmětem sporů se stalo jmenování Pavola Jantausche apoštolským administrátorem v Trnavě, k němuž došlo bez předchozí konzultace s vládou.³⁶ Doplňme ještě, že v první polovině 20. let byla projednávána též otázka rozhraničení diecézí, zejména na Slovensku, k definitivnímu vyřešení ovšem došlo až později.

1.2 Marmaggiho aféra a cesta k ní

Roku 1923 se nástupcem C. Micary stal Francisco Marmaggi, do té doby nuncius v Rumunsku. Jeho tamní misi lze pokládat za úspěšnou, patrně si získal určitou oblibu a dařilo se mu udržovat dobré vztahy s rumunskou vládou i králem Ferdinandem I. Konfliktům se však nevyhnul docela, a to zejména s částí představitelů řecko-katolického kléru.³⁷ K nunciovu působení v Bukurešti se vracel i český tisk v době aféry. Některá katolická periodika tehdy považovala za nutné dementovat zprávy o odchodu z Rumunska, vynuceném prý vměšováním do vnitrostátních záležitostí. Ve skutečnosti mělo jít o projev tamního biskupa, mylně připsaný nunciovi.³⁸ Naopak, Marmaggiho odchod v zemi jeho předchozího působení prý vyvolal lítost.³⁹

Kontroverzím se Marmaggi docela nevyhnul ani v Československu, a to ještě před rokem 1925. Šlo například o účast na lidovou stranou pořádané pouti na Svaté hoře, jež se setkala s odmítavou reakcí v levicovém tisku, který obvinil nuncia z „bojovných“ projevů.⁴⁰ Vážnější konflikt však přinesl na konci téhož roku pastýřský list slovenských biskupů, přičemž hlavním autorem jeho textu mohl být právě Marmaggi.⁴¹ Slovenský episkopát v listu odrazoval věřící od členství v socialistických, komunistických a jiných

---

³⁵ ŠEBEK, *Papežství a české země...*, in. *Papežství a české země...*, s. 360-1.

³⁶ BALÍK, FASORA, *Český antiklerikalismus*, Praha 2015, s. 69.

³⁷ ŠMÍD, *Apoštolský nuncius...*, s. 68-70.

³⁸ *Lidové listy*, 19. 7.; *Čech*, 19. 7.; *Den*, 20. 7.

³⁹ K. KAŠPAR, *Česká pouť z Čech do Říma...*, in. *Čech*, 22. 10.

⁴⁰ ŠMÍD, *Apoštolský nuncius...*, s. 325.

⁴¹ Tamtéž, s. 258.

„protikatolických“ spolicích, za něž hrozil církevními tresty. Tomáš G. Masaryk v této souvislosti psal o „*církevním teroru*“, kriticky se vyjádřili i další politici.⁴²

Někteří autoři spatřují souvislost mezi konfliktem kolem pastýřského listu a zákonem o státních svátcích a památných dnech, respektive mezi setrváním lidové strany ve vládě po aféře kolem listu a přijetím zákona.⁴³ Dosavadní legislativa v oblasti svátků byla dědictvím Rakousko-Uherska, a i když se po roce 1918 objevilo hned několik nových návrhů, komplexnější změna přišla právě až v březnu 1925. Došlo k uznání (či potvrzení) řady katolických svátků, až dosud státem uznávaných, ne však všech a to, jak si nuncius postěžoval, bez předchozí konzultace se Svatým stolcem.⁴⁴

Vedle toho zákon zaváděl nové památné dny, mezi nimi 6. červenec upomínající na Jana Husa. Také ten poněkud komplikoval vztahy se Svatým stolcem, jenž se stával „*přecitlivělý*“ na husovskou tematiku.⁴⁵ Pravda, důvodová zpráva připojená k zákonu připomínala středověkého reformátora coby bojovníka za „*znárodnění pražské univerzity*“, zasloužilého o „*zachování českého národa*“, jeho jazyk a literaturu.⁴⁶ Minimálně část katolíků alespoň zpětně deklarovala ochotu přijmout takovéto zdůvodnění,⁴⁷ papežský státní sekretář Pietro Gasparri, který jednal o památném dnu, zůstával skeptický.⁴⁸ Otevřenou roztržku přijetí zákona ovšem přeci jen ještě nevyvolalo, ta přišla až s oslavami.

6. červenec 1925 byl mimořádným, a to nejen díky novému legislativnímu ukotvení. Přispěla k tomu patrně i skutečnost, že připomínku pětisetletého výročí Husova upálení o deset let dříve citelně poznamenala probíhající válka,⁴⁹ zároveň uplynulo deset let od Masarykova projevu v Ženevě.⁵⁰ Dagmar Hájková a Eva Hejdinová upozorňují na souběžně probíhající legionářský sjezd a uvažují, zda komemorace války a odboje nemohla vést k tomu, že se „*poněkud rozměnila jednoznačná husovská symbolika*“.⁵¹ Šlo snad o snahu odvrátit konflikt, situaci spíše uklidňovat? Nejen s ohledem na Svatý stolec ale i Slovensko, čemuž by napovídaly instrukce ministerstva pro správu Slovenska. To doporučovalo vyvěsit prapory na státní budovy pouze v případě zdola přicházející iniciativy.⁵²

⁴² MAREK, *Jan Šrámek a...*, s. 225.

⁴³ KÁRNÍK, *České země...*, s. 321-2., MAREK, *Šrámek...*, s. 225.

⁴⁴ ŠMÍD, *Apoštolský nuncius...*, s. 351.

⁴⁵ ŠEBEK, *Papežství a české země...*, in. *Papežství a české země...*, s. 362.

⁴⁶ *Sláva republiky*, s. 62.

⁴⁷ *Lidové listy*, č. 158, 15. 7.

⁴⁸ ŠEBEK, *Papežství a české země...*, in. *Papežství a české země...*, s. 362.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ Tento projev bývá chápán jako začátek Masarykovi otevřené odbojové činnosti proti Rakousko-Uhersku za světové války.

⁵¹ *Sláva...*, s. 285.

⁵² PEHR, *Marmaggiho aféra pohledem Eduarda Jelena*, s. 16.

Michal Pehr popisuje samotný průběh oslav jako převážně klidný,⁵³ naproti tomu dle Marka Šmída „na mnoha místech skutečně přerostly v protikatolické demonstrace“.⁵⁴ Obraz podaný dobovým katolickým tiskem odpovídá spíše druhé variantě: oslavy se podle periodik staly „demonstrací proti katolíkům“,⁵⁵ provázely je „útoky“,⁵⁶ „štvaní“ a „hrubé nadávky“, stejně jako v minul letech.⁵⁷ Objevoval se i názor, že účel slavností nespočíval ani tak v připomínce historické osobnosti, ale právě protikatolických manifestací.⁵⁸ Oslavy zaštitili i nejvyšší představitelé republiky, prezident Masaryk a premiér Švehla, nejprve čestným členstvím v přípravném výboru a posléze osobní účastí, navzdory předchozím protestům Marmaggiho i papežského státního sekretáře Pietra Gasparriho.

Zejména hlava státu si během oslav počínala poměrně aktivně a dávala „nepokrytě najevo své protikatolické smýšlení“.⁵⁹ Také vyvěšení praporu s emblémem kalicha na Pražském hradě představovalo symbolický akt, který jistě nepřispíval k uklidnění situace. Ostatně Antonín Klimek měl za to, že T. G. Masaryk usiloval o eskalaci konfliktu se Svatým stolcem.⁶⁰ Prezident byl v tomto úspěšný jen zčásti. Francesco Marmaggi, poslušen příkazu z Říma, opustil 6. července Československo po setkání s E. Benešem, načež došlo k odvolání československého vyslanec ve Vatikánu, Václava Palliera. To však neznamenalo naprosté přerušování diplomatických styků,⁶¹ v Praze zůstával sekretář nunciatury, Antonino Arata, československé zájmy ve Vatikánu hájil chargé d'affaires Eduard Jelen.

Nunciův krok způsobil velké překvapení v řadách veřejnosti, neznalé předchozích diplomatických jednání. Česká pravice i levice vesměs odsoudily politiku Svatého stolce.⁶² Tisk protestoval proti údajné urážce národních citů, konaly se demonstrace a manifestace. Politicko-katolický tisk toto dění sledoval s neskryvanou nevolí. Československými socialisty, během aféry zvláště aktivními, svolané shromáždění 11. července na Václavské náměstí, označil za „kabareť“ a „pustý projev ulice“.⁶³ Neopomněl zmínit, že akce zkomplikovala dopravu, kdy „tramvaje musely objíždět půl Prahy“.⁶⁴ Zprávy o podobných

---

⁵³ PEHR, *Marmaggiho...*, s. 17.

⁵⁴ ŠMÍD, *Apoštolský nuncijs...*, s. 354.

⁵⁵ *Zástupce sv. Stolic opustil naši republiku*, in. *Slovácké noviny*, č. 29, 17. 7.

⁵⁶ *Ze dne*, in. *Pražský večerník*, č. 151, 8. 7.

⁵⁷ *Po Husových oslavách*, in. *Štít*, č. 28, 9. 7.

⁵⁸ *Pražské zprávy*, in. *Našinec*, č. 151, 9. 7.

⁵⁹ TRAPL, Miloš, *Český politický katolicismus v letech 1918-1938*, in. , s. 242.

⁶⁰ KLIMEK, s. 338.

⁶¹ Alespoň tak vzniklou situaci chápe část literatury – např. ČERNUŠÁK a kol., s. 363, FASORA a kol., s. 71., ŠMÍD, *Marmaggiho...*, s. 43. Poslední z autorů nicméně jinde píše o „faktickém přerušování diplomatických styků“ – MAREK a kol., s. 226.

⁶² PEHR, *Marmaggiho...*, s. 19.

⁶³ *Porážka čsl. socialistů...*, in. *Lidové listy*, č. 160, 17. 7.

⁶⁴ *Doma a v cizině*, in. *Našinec*, č. 155, 14. 7.

akcích mimo hlavní město se nesly v podobném duchu, ať už se jednalo o údajnou nízkou úroveň řečníků a jejich projevů či „řadových“ účastníků. V Hradci Králové mělo jít o „nemyslíci dav“ či „zástupy nakomandovaného dělnictva“,⁶⁵ v Brně o „ubohé, zfanatisované lidi“ a „spodinu“.⁶⁶ Pražských demonstrací se dle katolického tisku zúčastnila „individua štítící se poctivé práce“,⁶⁷ „poštvaní socialisti“,⁶⁸ „řvavé hordy socialistů“ a běsnící „ulice“.⁶⁹

Roztržka Československa a Svatého stolce nakonec neměla trvalý charakter. Jak již zmíněno, oficiální diplomatické styky nebyly docela přerušeny. Svatý stolec sondoval již na podzim 1925 ochotu k urovnání konfliktu.⁷⁰ Papežský nuncius se do Prahy ovšem vrátil až roku 1928. Nešlo již o Francisca Marmaggiho, nahradil ho Pietro Ciriaci. Ke zlepšení vztahů patrně přispěl i vcelku klidný průběh oslav 6. července v roce 1926.⁷¹ O rok později se rozběhla jednání o modu vivendi, zakončená úspěchem. Dohoda vstoupila v platnost roku 1928 a přinesla vyřešení některých sporných otázek (kupříkladu hranic biskupství), a zároveň „výrazné zklidnění vztahů“ mezi papežstvím a republikou.⁷² Tento vývoj však již leží mimo časové vymezení této práce, vraťme se proto do horkých letních dnů roku 1925.

1. 3 Mezi vládní krizí...

V předchozí podkapitole nastíněné dění v ulicích českých měst mělo svůj odraz i na politické scéně. Stejně jako v případě demonstrací, i zde platí, že nejaktivněji si počínali představitelé strany československých socialistů. Socialističtí poslanci přišli 8. července s interpelací, v níž se dotazovali na reakci vlády a navrhovali přistoupit k odluce státu a církve, text dokonce vyšel v tisku. Ostatní strany jej však odmítly. Československým socialistům se dostalo „lekce“,⁷³ psal katolický tisk, a dění kolem interpelace označil za „tragikomedii“.⁷⁴ Podpis ministra zahraničí Edvarda Beneše pod interpelací se potom jevil jako „vrchol bláznive“.⁷⁵ Ministr Jiří Stříbrný se ještě pokoušel hájit postup své strany na půdě koaliční desítky s poukazem na údajné zasahování nuncia do vnitrostátních záležitostí. To ovšem odmítl jeho spolustraníček Beneš s tím, že Marmaggi pouze konal své povinnosti a

⁶⁵ *Královéhradecké zprávy*, in. *Štít*, č. 30, 23. 7.

⁶⁶ *Čeští socialisté a klerikálové bourali...*, in. *Den*, č. 186, 14. 7.

⁶⁷ *Dozvuky...*, in. *Lidové listy*, č. 161, 18. 7.

⁶⁸ *Lidové listy*, č. 160, 17. 7.

⁶⁹ *Proti urážkám sv. Stolice...*, in. *Den*, č. 190, 18. 7.

⁷⁰ ŠMÍD, *Marmaggiho...*, s. 46.

⁷¹ ŠMÍD, *Apoštolský nuncius...*, s. 213.

⁷² ČERNUŠÁK, *Papežství...*, s. 365.

⁷³ *Vláda prohlašuje, že nebude u nás kulturního boje*, in. *Pražský večerník*, 10. 7.

⁷⁴ *Denní zprávy*, in. *Našinec*, č. 156, 15. 7.

⁷⁵ *Denní zprávy*, in. *Den*, č. 182, 10. 7.

suverenity republiky se nijak nedotkl, načež Stříbrný prohlásil, že podává demisi. Tu přijal prezident, patrně s nechtutí, až 20. července.⁷⁶ Mezitím reagovala na situaci i vláda oficiálním prohlášením. V něm odmítla jakoukoliv zodpovědnost za roztržku, zároveň však vyjádřila vůli ke smírnému a co nejrychlejšímu urovnání.

Lidovecký tisk sledoval postup československých socialistů a jejich ministra s mnohdy neskrývanou škodolibostí. „...na bojišti, které mělo pro tyto strany znamenati vítězství a pro katolictví hrob, zůstala pouze mrtvola min. Stříbrného“, glosoval výsledek socialistického úsilí Josef Šimek, přispěvatel *Čecha*.⁷⁷ Odchod ministra pošt ovšem patrně nesouvisel toliko s aférou, ale i vnitrostranickými spory.⁷⁸ Lidovecká žurnalistika si též všímala tohoto dění uvnitř „nepřátelských“ řad. *Lidové listy* smysl demise interpretovaly jako Stříbrného krok „proti vlastní straně, proti radikálnímu a závistivému křídlu“ a jeho intrikám,⁷⁹ *Pražský večerník* zodpovědnost za ministrův pád připisoval jeho stranickým kolegům, Benešovi a předsedovi Václavu Kľofáčovi.⁸⁰

Jak na aféru zareagovala lidová strana? Její listy, alespoň ty, jež můžeme považovat za „oficiální“, zpočátku vystupovaly dosti rezervovaně. *Občanské noviny*, deník svazu křesťanských zemědělců, se dokonce pozastavil nad tím, že dosud se objevovaly toliko „strohé zprávy“.⁸¹ 12. července vychází prohlášení poslanců a senátorů lidové strany, vyjadřující lítost nad odjezdem, k němuž ovšem „dojít muselo“, a zároveň odmítající „nekvalifikované útoky“ proti nunciovi.⁸² Podporu papežskému vyslanci jakož i samotné hlavě katolíků vyjádřilo též shromáždění konané 16. července v sále pražské Lucerny. Promluvili na něm poslanci lidové strany jako Alois Roudnický, Václav Myslivec nebo Mořic Hruban, ale i zemský starosta Orla, Jakub Filip.⁸³

O dalším směřování strany jednal 20. a 21. července ústřední výkonný výbor. Zaznívaly na něm hlasy volající po odchodu z vlády. K nejhlasitějším patřil zmíněný Alois Roudnický, kritizující i hlavu státu, jejíž jednání během aféry označil za „klackovitost“ a žádal vyvodit z něj patřičné důsledky pro nejbližší prezidentskou volbu.⁸⁴ Převládlo nicméně stanovisko předsedy Jana Šrámka, obávajícího se ztráty části voličů při příliš tvrdém postupu. Podpořil jej František Světlík s poukazem na ostatní politické strany, jež se staví „proti kulturnímu

⁷⁶ EHRENBERGER, *Marmaggiho aféra*, s. 27.

⁷⁷ Šimek, *Pro novou politickou orientaci*, in. *Čech*, č. 227, 22. 8.

⁷⁸ TRAPL, *Politický katolicismus a Československá strana lidová*, s. 90.

⁷⁹ *Čeští socialisté jásají*, in. *Lid. listy*, č. 163, 21. 7.

⁸⁰ *Nové politické kombinace*, in. *Pr. večerník*, č. 179, 10. 8.

⁸¹ *Katolický lide – hlavu vzhůru!*, in. *Občanské noviny*, č. 152, 11. 7.

⁸² *Kluby lidových poslanců a senátorů o odjezdu nunciově*, in. *Našinec*, č. 154, 12. 7.

⁸³ *Mohutná manifestace katol. lidu pražského proti urážkám svatě Stolice...*, in. *Lid. listy*, č. 160, 17. 7.

⁸⁴ PEHR, *Marmaggiho...*, s. 22.

boji a nesmíme je proto dráždit“.⁸⁵ Rozhodnutí o setrvání v koalici bylo přijato, a to i pro případ, že by došlo k úplnému přerušení styků Československa se Svatým stolcem. „*Hlavním úkolem je uchovat pozice československého katolicismu bez ohledu na stanovisko Vatikánu. Lidová strana je víc než Vatikán*“, měl tehdy prohlásit Šrámek.⁸⁶

Jestliže lidovci dali najevo podporu nunciovi a Svatému stolci, ani Slovenská strana ľudová nezůstala stranou. Na Slovensku se konala shromáždění, sepisovaly rezoluce, tisk ľudovců se ostře vymezoval proti jednání vlády a lidovce vyzýval k jejímu opuštění.⁸⁷ 8. července potom poslanci strany přišli s interpelací, v níž připomínali jednání českého tisku, ministra zahraničí a prezidenta. Dále se dotazovali, je-li pravda, že husitský prapor na Hradě dal vyvěsit prezident, „*čím projavil svoje nepriateľské smýšľanie*“ vůči katolické většině občanů, co hodlá vláda učinit k nápravě a jakým způsobem se zasadí pro obnovu styků se Svatým stolcem.⁸⁸ Shromáždění na podporu nuncia a papeže konali též německy hovořící katolíci, někdy za účasti nebo přímo z iniciativy Německé křesťansko-sociální strany lidové (DCV).⁸⁹ Také z řad křesťanských sociálů vzešla na půdě parlamentu interpelace ve věci Husových slavností.⁹⁰ K záležitosti se vyjádřil pastýřským listem z 1. srpna československý episkopát. Kritizoval poměr státu vůči katolické církvi i „*nedůstojnou agitaci na veřejných schůzích*“ a propagaci odpadů, k níž docházelo z úředních míst. Text uzavírala výzva věřícím k organizaci projevů věrnosti papeži a nunciovi.⁹¹

Za jakýsi dozvuk Marmaggiho aféry můžeme pokládat případ biskupa Bombery. Josef Bombera stál coby generální superior v čele vojenské duchovní správy. Roku 1925 vedl výpravu českých poutníků do Říma, jež se setkala s papežem i Marmaggim. To však vzbudilo nepřátelskou odezvu především ze strany socialistů. Kritici vyčítali Bomberovi, coby příslušníkovi československé armády, setkání s hlavou katolíků v době diplomatické roztržky. Naproti tomu katolický tisk biskupa bránil. Kupříkladu Alfred Fuchs rozhodně odmítal chápat pout' jako provokaci, vzhledem k tomu, že byla naplánována dávno před Marmaggiho odjezdem. Na druhou stranu až po něm k ní získal Bombera svolení. Poutníci se také ve Vatikánu setkali se zástupcem republiky, chargé d'affaires Eduardem Jelenem ještě při odjezdu. Z toho novinář soudil, že na průběhu celé pouti nebylo nic vůči státu

---

⁸⁵ TRAPL, *Český...*, s. 243.

⁸⁶ TRAPL, *Český...*, s. 244.

⁸⁷ PEHR, *Katolická církev, úprava svátkového práva a Marmaggiho aféra*, in. *Střed*, s. 106-7.

⁸⁸ *Slovensko v plameňoch*, in. *Slovák*, č. 152, 10. 7.

⁸⁹ ŠEBEK, *Za Boha, národ...*, s. 119-20.

⁹⁰ Podal ji konkrétně posl. Bohr 9. července – *Našinec*, č. 153, 11. 7.

⁹¹ *Arcibiskupové a biskupové Československé republiky*, in. *Čech*, č. 223, 18. 8.

urážlivého.⁹² Zbavení Bombery funkce potom vyvolalo pohoršení. Kupříkladu Štít se podivoval situaci, kdy „katolický biskup je prostě za to, že se zúčastnil pouti, ze svého místa vyhozen“,⁹³ Lidové listy hovořily o „násilí“ a lítosti nad tím, že ministr převážně katolického státu „podlehl divoké agitaci“.⁹⁴

Hodnocení důsledků Marmaggiho aféry se různí. Marek Šmíd v ní spatřuje neúspěch Svatého stolce, respektive pokusu prosadit jeho cíle cestou konfrontace,⁹⁵ na druhé straně „lekce“ se podle něj dostalo i T. G. Masarykovi, který „zůstal v boji proti Římu politicky i nábožensky osamocen“.⁹⁶ Antonín Klimek poznamenává, že „mezinárodnímu postavení ČSR vcelku zbytečná aféra neprospěla“.⁹⁷ Michal Pehr naproti tomu spatřuje v aféře určitou „očistnou katarzi“, díky které byla nastoupena cesta k řešení dosud sporných otázek.⁹⁸

1.4 ... a předčasnými volbami

Hladinu politického života v Československa poloviny 20. let nečeřila pouze témata kulturní. Fungování vládní koalice zkomplikovala otázka obilních cel, jejichž zavedení se domáhala republikánská strana poté, co podpořila sociálnědemokratický návrh sociálního pojištění. K zavedení cel nakonec došlo, ovšem přes odpor sociálních demokratů, jejichž ministři nabídli demisi. Nakonec ve vládě setrvali, objevil se však požadavek na předčasné volby. Slovy Antonína Klimka „tím byla zasazena smrtelná rána“ vládě,⁹⁹ předčasné volby do obou parlamentních komor se měly konat na podzim. Zdeněk Kárník úvahy o předčasných volbách zase spojil vedle sporu o obilná cla s ještě dřívějšími protidrahotními demonstracemi v únoru téhož roku.¹⁰⁰ Na stránkách katolického tisku se úvahy o volbách objevovaly během aféry. Kupříkladu Štít spekuloval o jejich odsunutí na jaro, z důvodu dokončení volební reformy,¹⁰¹ zatímco *Budoucnost* hovořila o podzimní datu.¹⁰²

Blížící se volby patrně ovlivnily i průběh aféry, respektive jednání některých aktérů během ní. Lze hovořit o snaze vytlouci „politický kapitál“,¹⁰³ v „okurkové sezoně“ vypuknuvší aféra leckomu přicházela vhod coby „předvolební artikl“.¹⁰⁴ S hodnocením

⁹² FUCHS Alfred, *Ke případu biskupa Bombery*, in. *Našinec*, č. 232, 14. 10.

⁹³ *Budeme mlčeti?*, in. *Štít*, č. 36, 10. 9.

⁹⁴ *Polní superior biskup Bombera na dovolenou*, in. *Lid. listy*, č. 203, 6. 9.

⁹⁵ ŠMÍD, *Marmaggiho...*, s. 45.

⁹⁶ ŠMÍD, *Prezident Tomáš Garrigue Masaryk ve vatikánských archivech*, in. *Církevní dějiny*, č. 5., s. 45.

⁹⁷ KLIMEK, s. 339.

⁹⁸ PEHR, *Katolická církev*,

⁹⁹ KLIMEK, s. 316.

¹⁰⁰ KÁRNÍK, *České země...*, s. 372.

¹⁰¹ *Z politického života*, in. *Štít*, č. 28, 9. 7.

¹⁰² OLŠOVSKÝ Rudolf, *Připravujeme vítězství!*, in. *Budoucnost*, č. 28, 10. 7.

¹⁰³ PEHR, *Marmaggiho aféra pohledem...*, s. 20.

¹⁰⁴ EHRENBERGER, *Husův svátek jako příčina...*, s. 26.

dnešních historiků by dobová žurnalistika souhlasila. Také ona spojila husovské oslavy a protikatolické manifestace s předvolební kampaní. Jako příklad uvedme *Pražský večerník*,¹⁰⁵ *Lidové listy* v tomto smyslu hovořily o socialistických stranách.¹⁰⁶

Volby se konaly 15. listopadu, Československá strana lidová v nich získala 691 095 hlasů,¹⁰⁷ došlo tedy k jejímu výraznému posílení ve srovnání s volbami v roce 1920. *Prapor Čsl. strany lidové vítězně vlaje nad Čsl. Republikou*, hlásal titulní list ústředního deníku strany v Čechách,¹⁰⁸ moravský orgán ohlašoval *Vítězství lidové strany*.¹⁰⁹ I další periodika výsledek prezentovala obdobně, coby značný úspěch.¹¹⁰ Lidovci skončili jako v pořadí třetí, předstiženi agrárníky a komunisty,¹¹¹ některé texty ovšem upozorňovaly na jejich prvenství na Moravě,¹¹² případně na výsledek slovenské lidové strany – dohromady s ní byli čeští lidovci nejsilnější,¹¹³ katolické strany spolu měly tvořit „*nejsilnější tábor v republice*“.¹¹⁴ Skutečně, ve volbách uspěly i další katolické subjekty, posílili němečtí křesťanští sociálové, lidová strana se stala dominantní silou na Slovensku.¹¹⁵ Miloš Trapl zhodnotil výsledek voleb jako „*mimořádný úspěch*“ katolických stran,¹¹⁶ jejich zdar byl kvitován i ve Vatikánu.¹¹⁷

Někteří optimisté věřili do budoucna ještě lepší výsledky. *Pražský večerník* již předem vytyčil heslo „*prvé místo*“ do budoucích voleb,¹¹⁸ *Den* vyzýval k práci, aby byl nynější úspěch „*při nejbližší příležitosti*“ přetaven v „*rozhodující slavné vítězství*“.¹¹⁹ Ve skutečnosti v předmnichovské době již lidovci výsledek voleb nepřekonali. Po roce 1925 jejich vliv nicméně vzrostl, podařilo se jim získat historicky nejvíc ministerských křesel,¹²⁰ katolický element ve vládě posléze ještě posílil o slovenské lidovce a německé křesťanské sociály. Předseda československých lidovců Šrámek se stal náměstkem ministerského předsedy,¹²¹ a

---

¹⁰⁵ *K situaci*, in. *Pražský večer*, č. 155, 13. 7.

¹⁰⁶ *Jsmo připraveni*, in. *Lid. listy*, č. 154, 10. 7.

¹⁰⁷ KÁRNÍK, *České země...*, s. 377.

¹⁰⁸ *Lidové listy*, č. 160, 17. 11.

¹⁰⁹ *Vítězství...*, in. *Našinec*, č. 261, 17. 11.

¹¹⁰ *Lidová strana zvítězila!*, in. *Čech*, 16. 11.; *Velké vítězství lidovců a ludovců! Konečné výsledky voleb*, in. *Štít*, 19. 11.; *Vítězství křesťanského socialismu*, in. *Budoucnost*, 20. 11.

¹¹¹ Výklad Antonína Havelky lidovou stranu ovšem posunul na druhé místo mezi českými stranami, mezi které odmítl započítat stranu komunistickou – *Po boji*, in. *Český západ*, č. 47, 19. 11.

¹¹² *Vítězství*, in. *Den*, č. 309, 17. 11.

¹¹³ *Čech*, 18. 11.; *Český západ*, 19. 11.; *Štít*, 19. 11.

¹¹⁴ -n-, *Vítězství křesťanského socialismu*, in. *Budoucnost*, č. 47, 20. 11.

¹¹⁵ TRAPL, KONEČNÝ, s. 189.

¹¹⁶ TRAPL, *Politický katolicismus...*, s. 92.

¹¹⁷ ŠEBEK, s. 125.

¹¹⁸ *O prvé místo*, in. *Pražský večer*, č. 251, 5. 11.

¹¹⁹ *Vítězství*, in. *Den*, č. 309, 17. 11.

¹²⁰ *Politický katolicismus*, s. 247.

¹²¹ Již před volbami se ovšem objevilo spojení premiéřské funkce a Jana Šrámka, údajně ale vzešlo z tábora jeho protivníků. Konkrétně J. Stříbrný měl varovat před možností „klerikálního“ premiéra. *Pražský večerník*

jistou dobu fakticky zastupoval premiéra Švehlu. Miloš Trapl označil tento moment za konec „*období obrany politického katolicismu*“.¹²²

Se vznikem republiky se mohlo zdát, že dny katolicismu, alespoň v českém prostředí, se chýlí ke konci. Postupně se však ukazovalo, že „účtování s Římem“ bude mít své limity. V katolickém prostředí obávaná rozluka státu a církve, třebaže po ni byla na politické scéně značná poptávka, stále vázla, a i když požadavek po ní se objevuje ještě před volbami 1925, vůle k jejímu provedení tehdy již zjevně slábla. Katolická církev utrpěla značné ztráty v řadách věřících, většina Čechů (o příslušnících dalších národností) se s ní však zcela nerozešla. Československá vláda a ministr zahraničí Beneš také navázali diplomatické styky se Svatým stolcem, a zcela je nepřerušili ani po odjezdu nuncia Marmaggiho. Také antiklerikalismus a protikatolická hesla dominující veřejnému prostoru na počátku republiky poněkud slábla. Za jakýsi symbolický projev smíření mezi československým státem a katolicismem pak můžeme považovat dva momenty z druhé poloviny 20. let, uzavření modu vivendi mezi vládou a Svatým stolcem, a účast vlády na oslavách svatého Václava roku 1929. Na závěr snad lze s jistou nadsázkou konstatovat, že platnost masarykovského hesla *Tábor je náš program* měla své limity...

---

k tomu poznamenal, že exministr se „*prozatím bát nemusí*“ (P. v., 12. 10.). Tomáš Jiroušek naproti tomu vyjádřil naději, že lidovecký předák tuto funkci získá „*co nejdříve*“ ku prospěchu státu (*Nová bouchačka k volbám*, in. *Naše listy*, č. 7, 16. 10.).

¹²² *Politický katolicismus*, s. 254.

2. Český politický katolicismus mezi vznikem republiky a předčasnými volbami 1925

Jestliže předchozí kapitola nás seznámila s děním roku 1925, tato se bude věnovat především jednomu z aktérů, lidové straně, respektive s ní spojenému tisku. Ve stručnosti představíme vývoj a politiku lidovců do roku 1925 a následně se zaměříme na vybraná periodika spojená se stranou, případně jejími satelitními organizacemi.

2.1 Od vzniku republiky k Marmaggiho aféře

Dějiny Československé strany lidové se začínají odvíjet po první světové válce. Základy, na nichž hnutí vyrůstalo, však byly položeny již v poslední dekádě 19. století. Právě tehdy se v českých zemích objevily politické strany hlásící se ke katolictví, obraně z něj vycházejících hodnot a postavení církve ve společnosti. V Čechách i na Moravě postupně vzniklo a zase zaniklo, spojilo dohromady a zase rozpadlo více takových formací, sledovat peripetie jejich vývoje však k cílům této práce nepatří.¹²³ Pro naše účely postačí připomenout, že v Čechách dochází v roce 1916 ke vzniku Spojené strany katolické a dva roky nato následuje fúze katolických formací na Moravě (a ve Slezsku). Počátek roku 1919 potom přinesl sjezdy české a posléze moravské strany, potvrzující sjednocení, zároveň na nich došlo k oficiálnímu přijetí názvu Československá strana lidová. Fakticky se ovšem v této fázi jednalo o strany dvě, společným pro ně byl pouze poslanecký klub, po jistou dobu sdílený se Slovenskou ľudovou stranou.

Docházelo ke konání zemských, nikoliv celostátních sjezdů, každá organizace vydávala vlastní politický program. Pravda, počátkem 20. let vzniká Ústřední výkonný výbor ČSL coby společný orgán, i ten ale do jisté míry potvrzoval význam zemských organizací: jeho členové nebyli voleni, nýbrž delegováni zemskými výbory, a to na základě počtu hlasů získaných ve volbách. Toto pravidlo zajišťovalo ve výboru převahu moravskoslezská organizace,¹²⁴ z té také vzešel předseda strany, Jan Šrámek. Silná pozice Moravanů ovšem mohla vzbuzovat též nevoli některých činitelů v Čechách.¹²⁵

Určité náznaky těchto postojů nacházíme i v tisku v roce 1925. Článek v *Našich listech* se pozastavil nad moravskou majoritou ve výkonném výboru, jež označil za „*toliko kusé*

---

¹²³ K vývoji českých a moravských katolických stran do první světové války viz např. příslušné pasáže z Fiala a kol., *Český politický katolicismus*, Brno 2008; *Politické strany Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004. I. díl*, Brno 2005.

¹²⁴ TRAPL, *Český politický katolicismus...*, s. 202.

¹²⁵ ŠEBEK, *Za Boha, národ...*, s. 103.

torzo českých a moravských delegátů“.¹²⁶ Na stránkách *Čecha* vystupují v několika případech „*moravští lidovci*“¹²⁷ či moravsko-slezský výkonný výbor¹²⁸ coby zvláštní entity, odlišující se v určitých ohledech od skupiny kolem tohoto deníku. Opoziční tendence v Čechách rostly zvláště od druhé poloviny 20. let, kdy sílil konflikt mezi Šrámkem a Bohumilem Staškem, tajemníkem strany v Čechách a později jejím předsedou.¹²⁹

Leč vraťme se do dob bezprostředně po vzniku republiky. Literatura postavení strany po roce 1918 popisuje jako krajně obtížné. Odpor vůči katolické církvi u širokých vrstev i značné části politické reprezentace se přenášel i na lidovce, do značné míry izolované na politické scéně. Již první dny a týdny po převratu (a před ním) věštily málo dobrého. Zástupcům politického katolicismu se nedostalo ani pozvání do Ženevy, na setkání domácích politiků s Edvardem Benešem na podzim 1918,¹³⁰ představitel lidovců chyběl mezi muži 28. října.¹³¹ V první poválečné vládě sice zasedl lidovecký ministr, Mořic Hruban, ale bez ministerstva. Původně se pro politické katolíky uvažovalo o rezortu národní osvěty, z čehož však sešlo pro odpor části „pokrokových“ umělců, a Hruban se stal ministrem bez portfeje.¹³² S pádem kabinetu Karla Kramáře přicházejí lidovci i o toto vcelku skromné zastoupení ve vládě.

Také postavení politických katolíků v zákonodárných sborech u nich mohlo sotva vyvolávat optimismus. Lidová strana byla v Revolučním národním shromáždění nejslabší frakcí, nadto zde musela čelit projevům otevřeného nepřátelství. Například sociální demokrat Rudolf Bechyně se obracel na předsedu Šrámků známým výrokem „ty, černý pope, odtud vyletiš!“¹³³ Ani první volby v novém státě, obecní v roce 1919, nezavdávaly mnoho příčin k radosti, Zdeněk Kárník výsledek lidové strany chápe jako „*katastrofální ztráty*“.¹³⁴ Volby parlamentní v následujícím roce ovšem přinesly alespoň mírné posílení, politické katolíky mohlo také těšit, že za sebou v obou případech nechali Kramářovu národní demokracii. Strana prozatím zůstávala v opozici, své postavení nicméně zlepšila po nástupu úřednické vlády Jana Černého. Tehdy dochází k formování „Pětky“, seskupení, tvořeného předáky pěti hlavních československých stran, které alespoň zpočátku fungovalo jako jakási

---

¹²⁶ Dr. M., *Komedie se hraje dál*, in. *Naše listy*, č. 47, 24. 7.

¹²⁷ HORSKÝ, *Jen solidně...*, in. *Čech*, č. 305, 11. 11.

¹²⁸ -abd., *Něco z volební statistiky*, in. *Čech*, č. 312, 18. 11.

¹²⁹ Trapl, *Politický katolicismus...*, s. 102; Stanislav Vejvar počátek konfliktu klade do roku 1927 – *Bohumil Stašek (1886-1948)*, s. 14.

¹³⁰ Mořic Hruban přeci dorazil, ale opožděně.

¹³¹ *Politický...*, s. 183.

¹³² KLIMEK, s. 22.

¹³³ PEROUTKA, *Budování státu*, s. 392.

¹³⁴ KÁRNÍK, *České země...*, s. 125.

stínová vláda, koordinující činnost „státotvorných“ stran. Členy se staly Antonín Švehla, R. Bechyně, Jiří Stříbrný, Alois Rašín a coby zástupce ČSL pak Jan Šrámek. Právě on užil výroku, který můžeme považovat za jakési neformální heslo, charakterizující hlavní principy Pětky: „dohodli jsme se, že se dohodneme“.

Houževnatý a trpělivý „*mistr v obranné taktice*“¹³⁵ Šrámek se této maximy vcelku držel i jako předák lidové strany, která se časem stala „*pilířem československé politiky a významnou koaliční stranou*“.¹³⁶ Za příklad „šrámkovské“ politiky defenzivy a zdržování může posloužit otázka odluky státu a církve. Obsahoval ji původní návrh ústavy, programová prohlášení vlád, podporu jí vyslovil i prezident Masaryk, jednání o příslušném zákoně však „*uvízla v písku*“, dle Františka Halase i díky lidovecké taktice.¹³⁷ Ostatně list *Den* před volbami roku 1925 přiřkl straně roli jakési brzdy „*proti fanatickým nápadům pokrokovým*“.¹³⁸ Pochopitelně ne všechny „fanatické nápady“, tedy legislativní změny negativně chápané politickými katolíky, se podařilo odvrátit.

Navzdory některým nevídaným změnám, které republika přinesla, zaujali lidovci pod vedením Šrámka vůči ní vstřícný postoj. Dokládá to jejich loajální chování za protimaďarských bojů na Slovensku¹³⁹ či generální stávky koncem roku 1920, přestože tou dobou ani nepatřili k vládní koalici. Svými hlasy podpořili též volbu T. G. Masaryka prezidentem, i přes jeho spíše negativní vztah ke katolictví. Roku 1921 konečně podpořili i mobilizaci namířenou proti pokusům Karla I. o restauraci habsburské vlády v Maďarsku,¹⁴⁰ čímž nepochybně zeslabili váhu obvinění z prorakouských či monarchistických tendencí mezi katolíky. Věrnost československému státu mohly dokládat i postoje k nacionálním otázkám, kdy Šrámek upřednostňoval spolupráci s československými stranami různé ideové orientace, před kooperací s menšinovými katolíky. Pravda, zde hrály roli jistě i praktické důvody,¹⁴¹ vedle nich ale šlo i o projev nacionalismu. Patrně na něj narážel představitel německých křesťanských sociálů Karl Hilgenreiner, když si stěžoval, že se snáze dohodne s českými sociálními demokraty než katolíkem Šrámkem.¹⁴²

Roku 1921 znovu poněkud posílila pozice ČSL. Po období „rudozelené koalice“ a Černého úřednického kabinetu nastoupila vláda E. Beneše, v níž coby ministři zasedli

¹³⁵ *Die Erste Tschechoslowakische...*, s. 263.

¹³⁶ Marek a kol., *Jan Šrámek a...*, s. 222.

¹³⁷ Jakkoliv týž autor nakonec větší podíl přisuzuje nejednotnosti podporovatelů odluky – HALAS, s. 557-9

¹³⁸ J. Pozorovatel, *Proč budu voliti poslance lidové?*, in. *Den*, č. 294, 1. 11.

¹³⁹ Kde coby dobrovolníci bojovali vedle Sokolů i katoličtí Orli.

¹⁴⁰ *Politické strany*, s. 665.

¹⁴¹ Hypotetický „katolický blok“, i kdyby se podařilo do něj spojit veškeré ke katolicismu se hlásící politické síly, by zůstal menšinou.

¹⁴² MAREK a kol., *Teorie a praxe...*, s. 153.

zástupci stran poválečné všenárodní koalice. Tentokrát se mezi nimi nacházel ne jeden, ale dva lidovci,¹⁴³ stejně silné zastoupení si strana udržela i v následujícím kabinetu A. Švehly.¹⁴⁴ Dobrou zprávou pro vedení lidové strany představovaly i volby do obecních zastupitelstev na podzim 1923. K oficiálnímu zveřejnění souhrnných výsledků nedošlo, nicméně ČSL v nich jistě posílila, dle některých odhadů se umístila hned za republikánskou stranou.¹⁴⁵

Neredukujme však vývoj ČSL v první polovině 20. let na pouhý výčet úspěchů Šrámka a jeho vedení. Jakkoliv předseda zaujímal ve stranických řadách výjimečné postavení,¹⁴⁶ neznamená to, že by se nemusel potýkat s opozicí. Za příklad konfliktu v katolických řadách můžeme uvést třeba aféru z roku 1923, týkající se Jaroslava Durycha, toho času příspěvatele *Lidových listů*. Po sporech kolem článku pro tento stranický list opustil literát řady lidovců a počal vůči straně a jejímu vedení vystupovat nepřátelsky. Postupně se kolem něho soustředilo více „nepolitických katolíků“, intelektuálů sdílejících negativní pohled na Šrámka a lidovou stranu vůbec. V roce 1925 za jejich hlavní tribunu sloužilo periodikum *Rozmach*. Oboustranné antipatie mezi dvěma skupinami katolíků dokládá i výměna z podzimu toho roku. Brněnský *Den* se s uštěpačným tónem pozastavil nad tím, že *Rozmach*, otiskující texty o „*práci k rozvratu lidovectví*“, pokládá jeho „*bratrský protiklerikální tisk*“¹⁴⁷ za orgán lidovců.¹⁴⁸

Nedlouho po rozchodu Durycha s lidovci stranu opustil také Alois Kaderka, člen zemského výkonného výboru ČSL na Moravě a předák několikatisícového Křesťansko-demokratického sdružení domkářů a malozemědělců. Svým odlišným přístupem k pozemkové reformě se dostal do konfliktu s Josefem Šamalíkem, vůdcem Sdružení katolických zemědělců, a roku 1924 došlo k vyloučení Kaderky ze strany a odebrání jeho poslaneckého mandátu. Následně bývalý lidovec zakládá vlastní politickou stranu, Československou domkářsko-malozemědělskou, která kandidovala samostatně ve volbách v roce 1925, ovšem bez většího úspěchu.

Ne všechny vnitřní spory ústily v odchod nespokojenců z lidoveckých řad. Jako nejvýraznější příklad ve sledovaném období uveďme skupinu kolem deníku *Čech* a Rudolfa Horského. Ten patřil před světovou válkou k významným postavám katolického hnutí, spolu s dalšími zakládal Křesťansko-sociální stranu. Na konci války z vedení odstoupil, zůstal

---

¹⁴³ Konkrétně Jan Šrámek a Josef Dolanský na rezortu železnic, respektive spravedlnosti.

¹⁴⁴ Pouze Šrámek se „přestěhoval“ na ministerstvo zdravotnictví.

¹⁴⁵ TRAPL, *Český politický...*, s. 235.

¹⁴⁶ *Politické strany*, s. 663.

¹⁴⁷ Konkrétně šlo o *Moravské slovo*, hovořící v souvislosti s *Rozmachem* o „*lidové inteligenci*“.

¹⁴⁸ *Denní zprávy*, in. *Den*, č. 282, 20. 10.

nicméně aktivní jako hlavní „mluvčí“ konzervativnějších proudů, nespokojených se směřováním J. Šrámka. Přitom měl jistou podporu i části vysokého kléru.¹⁴⁹ Tato nespokojenost vyplývala z údajně přílišné kompromisnosti, kterou se vyznačoval postup strany v otázkách spojených s církví a náboženstvím. Kupříkladu Antonín Drápalík nadnesl myšlenku, že lidovečtí zástupci v Pětce se chovají „jako by jim byla koalice milejší, než nejvlastnější práva církve“.¹⁵⁰ Kritika přílišné ústupnosti, sahající snad „až za meze katolického stanoviska“¹⁵¹ shrnovalo heslo o „koaličním“ katolicismu, odlišném od římského.¹⁵² Některé důvody kritiky ovšem spočívaly v záležitostech ražení spíše personálního. Čtenáři *Čecha* se po volbách dočítali o „starých, zasloužilých pracovnících“, na něž „nebyl (...) spravedlivý ohled vzat“ ač jako poslanci mohli dál pracovat pro katolickou věc.¹⁵³ Zatím se jim dostalo „nespravedlivého odstrkování“, mínil deník.¹⁵⁴ Stížnosti tohoto typu rozhodně odmítl *Pražský večerník*. „Je důležitější takový pan Drápalík“ anebo „silný a jednotný lidový šik?“, tázal se sugestivně.¹⁵⁵ Napadený politik se hájil na stránkách *Čecha* a nadto obvinil večerník z toho, že naopak jeho výpady by mohly poškodit stranu.¹⁵⁶

Na rozdíl od Durycha či Kaderky Horského konzervativní skupina vystupovala alespoň navenek coby „loajální opozice“ stojící na půdě lidové strany. Ta ve svých řadách podle Drápalíka měla dva proudy,¹⁵⁷ s rozdílnými pohledy na taktiku, spojené však týmž programem.¹⁵⁸ Obdobná rétorika provázela ustavení „Rady konzervativního křídla“ na podzim 1925. Vznik této platformy pod předsednictvím Horského vyjadřoval nespokojenost „s vedením strany lidové“ v některých církevně politických a organizačních otázkách. Úkol Rady však dle jejího prohlášení tkvěl v „práci ku prospěchu strany lidové“, v níž měla hájit „zásady katolické“. V předvolební době hodlala užít svého vlivu aby „každý upřímný katolík (...) volil čsl. stranu lidovou“.¹⁵⁹ Je zajímavé, že vznik Rady zřejmě neprovázela žádná větší mediální kampaň, alespoň na stránkách *Čecha* ne. Když deník otiskl výše citované prohlášení, činil tak v reakci na údajnou dezinterpretaci, kdy „vytýkáno Radě jakoby pracovala proti straně“.¹⁶⁰ Dodejme, že prohlášení vyšlo až na páté straně deníku.

¹⁴⁹ TRAPL, *Politický katolicismus...*, s. 83.

¹⁵⁰ Vycházel z projevu K. Kramáře, vzpomínajícího na jednání kolem pastýřského listu slovenských biskupů – DRÁPALÍK, *Berounská řeč dr. Kramáře o církevní politice*, in. *Čech*, č. 219, 13. 8.

¹⁵¹ -abd., *Co bude dál?*, in. *Čech*, č. 313, 19. 11.

¹⁵² HORSKÝ, *Následky odchodu nunciova*, in. *Čech*, č. 245, 10. 9.

¹⁵³ Prof. J. Stiebor, *Necht' není sváru mezi námi*, in. *Čech*, č. 318, 24. 11.

¹⁵⁴ *Klidná úvaha...*, in. *Čech*, č. 325, 1. 12.

¹⁵⁵ *Ze dne*, in. *Pražský večer.*, č. 249, 3. 11.

¹⁵⁶ DRÁPALÍK, *Odpověď „Pražskému večerníku“ („Lidu“)*, in. *Čech*, č. 298, 4. 11.

¹⁵⁷ Jedním z nich patrně myslel ten kolem Horského a *Čecha*.

¹⁵⁸ DRÁPALÍK, *Dva proudy*, in. *Čech*, č. 201, 26. 7.

¹⁵⁹ *Z Rady katol. konservativně křídla čsl. strany lidové*, in. *Čech*, č. 291, 27. 10.

¹⁶⁰ Tamtéž.

2.2 Tisk Československé strany lidové

Jak již naznačeno v úvodu, tisk představoval významný nástroj využívaný prvorepublikovými stranami, Pavel Večeřa o něm dokonce hovoří jako o podmínce jejich úspěchu.¹⁶¹ Stranický tiskový aparát obvykle tvořil jeden nebo víc ústředních listů, dále listy regionální a konečně tisk spojený s rozličnými satelitními organizacemi, zájmovými a profesními sdruženími vázanými na stranu.

Nová situace po roce 1918 přinesla změny i na poli politicko-katolického tisku. Část listů „zkompromitovaných“ prorakouskou orientací zanikla, došlo naopak ke vzniku periodik nových. Patrně nejvýznamnější z nich představovaly *Lidové listy*, od roku 1922 ústřední tiskový orgán lidové strany v Čechách.¹⁶² Vznik tohoto deníku je spjat především s postavou Františka Světlíka, pro pozici šéfredaktora doporučeného žurnalistickými zkušenostmi a patrně i blízkostí k Janu Šrámkovi. Není obtížné představit si, že k jeho úkolům patřil vedle vybudování reprezentativního deníku také „dohled“ nad jeho loajalitou vůči stranickému vedení.¹⁶³ Vzniku *Lidových listů* předcházelo založení též v Praze vycházejícího *Lidu*, respektive jeho večerní mutace, *Pražského večerníku*. Po roce 1922 vycházely dál, vedle *Lidových listů*, oproti nimž měly vyšší náklad, zaměřovaly se spíše na „prosté katolické čtenáře“.¹⁶⁴ Je-li řeč o těchto denících, zmiňme ještě Bohumila Staška, který se též podílel na jejich zakládání, později se stal šéfredaktorem *Lidových listů*.¹⁶⁵

Než opustíme Prahu, musíme připomenout ještě jeden deník, tam vycházející. *Čech* měl oproti výše zmíněným orgánům výrazně delší tradici, po roce 1918 se však značně proměnila jeho pozice ve vztahu k lidové straně, jejímž orgánem přestává být. *Lidové listy* zdůrazňovaly že deník je „neodvislým listem“,¹⁶⁶ *Našinec* dokonce psal že „listem čsl. strany nikdy nebyl a není“.¹⁶⁷ Přesto jsme se rozhodli *Čech* zařadit do korpusu zkoumaných textů. Třebaže deník vystupoval mnohdy kriticky, zároveň stranu podporoval, především v předvolební době. Tehdy vyzýval volit lidovou stranu, třebaže na ni „to nebo ono bychom si dokonalejším míti přáli“, „upřímný Čech, katolík ba křesťan“ neměl jinou možnost,¹⁶⁸ než

---

¹⁶¹ VEČEŘA, *Zrod Lidových listů*, in. „Bílá místa“ v *dějinách Československé strany lidové*, s. 87.

¹⁶² Jak P. Večeřa tak Miloš Trapl hovoří o „celostátním“ orgánu, ale pouze po jistou dobu spojenou hlavně s působením F. Světlíka, po jeho odchodu v roce 1924 se *Lidové listy* měnily v orgán spíše zemský – viz VEČEŘA, *Zrod...*, s. 103; MAREK – TRAPL, *Mons. František Světlík (1875-1949)*, Rosice u Brna 2001, s. 61.

¹⁶³ Což naznačuje P. Večeřa – *Zrod...*, s. 97.

¹⁶⁴ TRAPL, *Český politický...*, s. 208.

¹⁶⁵ *Bohumil Stašek*, s. 13.

¹⁶⁶ *Na okraj dne*, in. *Lidové listy*, č. 157, 14. 7. a opět např. 10. 10.

¹⁶⁷ *Denní zprávy*, in. *Našinec*, č. 253, 8. 11.

¹⁶⁸ *Katolictví Čechové!*, in. *Čech*, č. 295, 1. 11.

podpořit hnutí, v němž se měli katolíci semknout „v *kritické době, bez ohledu na nějaké politické lapálie*“.¹⁶⁹ Také po personální stránce existovalo alespoň částečné sepjetí periodika a strany. Vedle pilného přispěvatele¹⁷⁰ Rudolfa Horského pokládaného za vůdčí osobnost této skupiny, do listu psali také tehdejší poslanci lidové strany, Václav Myslivec a Gustav Mazanec. S posledním jmenovaným je také spjat týdeník *Naše listy*, někdejší orgán křesťansko-sociální strany.

Určitou „decentralizovanost“ strany a silné postavení zemských organizací odrážela i struktura tisku. Vedle pražských *Lidových listů* tak fungoval v roli ústředního orgánu v Brně vycházející *Den* a v Olomouci *Našinec*, Milošem Traplem řazený k „*nejlepším deníkům lidové strany*“.¹⁷¹ S posledním zmíněným listem byl dlouho spojen F. Světlík, mimo přestávku způsobenou jeho působením v Praze. Vedle dvou zmíněných deníků na Moravě vycházela, obvykle s menší frekvencí, celá řada periodik regionálních. Jmenujme alespoň ty, jimiž se předkládaná práce zabývá: uherskohradištské *Slovácké noviny* a přerovské *Právo*, jemuž se dostalo uznání od k lidovému tisku spíše kritického Miloše Trapla,¹⁷² a jehož redaktora, kněze Ferdinanda Chýlka, ocenil dokonce i jinak nemilosrdný Jaroslav Durych.¹⁷³ Regionální tisk spojený s lidovou stranou nacházíme též v Čechách. Šlo například o v Plzni vycházející *Český západ*, kde před vznikem republiky působil B. Stašek, dále mladoboleslavské *České listy*, *Štít* v Hradci Králové nebo *Hlas lidu* v Českých Budějovicích. Síť politicko-katolického tisku tedy sahala do všech regionů. Vidíme, že jeho činnost se neomezovala toliko na Prahu (případně Olomouc či Brno), podíleli se na ni žurnalisté v dalších, menších „centrech“, ať už prostě reprodukovali teze a narativy vycházející z „centra“ (či center) hlavního, nebo se je snažili obohacovat o původnější myšlenky a vlastní pohledy.

Tak jako ostatní strany meziválečného Československa, i na ČSL navazovala síť různých satelitních a přidružených organizací a spolků, mnohdy též vydávajících vlastní tisk. K nejvýznamnějším patřil Orel, tělocvičná jednota vydávající stejnojmenný čtrnáctideník. „*K nejsilnějším složkám strany*“ náleželo ženské hnutí,¹⁷⁴ čtenářkám byl určen například list *Eva*. Konečně k lidové straně náležely i odborové a profesní organizace. Coby „*orgán odborových organisací křesťansko-sociálních*“ vycházel list *Práce*, s odbory byl spjat též

¹⁶⁹ V. du Travaile, *Všichni katolíci do jedné fronty...*, in. *Čech*, č. 302, 8. 11.

¹⁷⁰ Ferdinand Peroutka označil jeho tvorbu jako „*útočné články, vycházející obyčejně alespoň na dvacet pokračování*“ – *Budování státu*, s. 389.

¹⁷¹ *Politické strany I.*, s. 663.

¹⁷² TRAPL, *Český politický...*, s. 210.

¹⁷³ *Poznámky*, in. *Rozmach*, č. 15, 1. 10.

¹⁷⁴ TRAPL, *Český politický...*, s. 211.

týdeník *Budoucnost*. Významnou byla i zemědělská složka strany. Sdružení křesťanských zemědělců vydávalo kupříkladu deník *Občanské noviny*.

Lidovecký tisk byl sice „*velmi početný*“, leč jeho úroveň „*nebyla vysoká*“, udržovala se v něm určitá „*sterilita*“, alespoň tak jej hodnotí M. Trapl.¹⁷⁵ Martin C. Putna zase srovnává hlavní orgán strany, *Lidové listy*, s *Lidovými novinami*, jimž se „*úrovni a sestavou autorů nemohou rovnat*“, neboť „*takový je tehdy reálný stav katolické publicistické a kulturní scény*“.¹⁷⁶ Srovnání nabízejí i *Dějiny českých médií*, podle nichž ČSL významem svých periodik zaostávala za ostatními velkými stranami. Autoři to připisují „*zemskému regionalismu*“ a „*roztržitosti*“, oslabující vliv lidoveckých listů.¹⁷⁷ I přesto uváděná periodika nepochybně představovala významnou tribunu politicko-katolického hnutí reprodukcující jeho názory a komentující veřejné dění a dodnes mohou posloužit jako cenný pramen k jeho zkoumání.

---

¹⁷⁵ TRAPL, *Český politický...*, s. 209.

¹⁷⁶ PUTNA, *Česká katolická literatura...*, s. 179.

¹⁷⁷ KONČELÍK – VEČEŘA – ORSÁG, *Dějiny českých médií 20. století*, s. 46-7.

3. Mezi Hradem a Vatikánem

Nadpis „*Odjezd apoštolského nuncia Marmaggiho z Prahy*“ dominoval titulní straně *Lidových listů* 7. července 1925,¹⁷⁸ následovala stručná zpráva shrnující dění. Obširněji stranický orgán informoval ve svém příštím čísle, událost dle něj vyvolala „*překvapení, pozornost i rozruch*“.¹⁷⁹ Sledovaný tisk se v dalších dnech a týdnech věnoval vnitropolitickému dění souvisejícímu s aférou, nicméně neopomenul ani její zahraničněpolitický rozměr. Hovořilo se o „*konfliktu s Vatikánem*“,¹⁸⁰ „*diplomatické roztržce*“¹⁸¹ či „*diplomatickém incidentu*“,¹⁸² Čech pak psal i o „*konfliktu naší republiky s Vatikánem*“.¹⁸³ Mělo jít tedy o spor mezi státem, respektive jeho vládou, a vedením katolické církve. Jaký k němu asi mohla nebo měla strana zaujmout postoj? Coby součást vlády deklarující svou „*státotvornost*“ a zároveň obhájkyně katolických zájmů se lidová strana ocitla postavena před otázkou, jak na konflikt reagovat a před stejnou otázkou stál s ní spojený tisk. Jakým způsobem referoval o sporu či o jeho hlavních protagonistech? Snažil se hodnotit jejich jednání? Můžeme z jeho zpráv usoudit na příklon k jedné či druhé straně sporu?

Součástí aféry se chtě nechtě stala i lidová strana, ať již v jedné či druhé výše popsané roli, coby součást vládní koalice i zástupkyně (části) českých katolíků. Akcentoval tyto role i politicko-katolický tisk? Sledoval jednání strany? Snažil se ho hájit, vysvětlovat? Nebo se objevovaly i projevy nesouhlasu? A jaké argumenty při tom zaznívaly?

3.1 Církev kontra stát

Nejprve se vraťme na začátek aféry, k odjezdu Francisca Marmaggiho z Prahy. Ve vícero listech otištěná zpráva spatřovala důvody nunciova kroku v „*hlučných manifestacích protikatolických*“ spojených s oslavami památného dne Jana Husa,¹⁸⁴ jako „*demonstrace protikatolické*“ zhodnotily oslavy *Slovácké noviny*.¹⁸⁵ *Pražský večerník* coby „*největší urážku*“ zdůraznil manifest předčítaný během slavnosti na Staroměstském náměstí za přítomnosti prezidenta a premiéra, údajně znajících předem obsahu projevu.¹⁸⁶ Právě účast

¹⁷⁸ *Lidové listy*, č. 151, 7. 7.

¹⁷⁹ *Odjezd apoštolského nuncia...*, in. *Lidové listy*, č. 152, 8. 7.

¹⁸⁰ *Konflikt s Vatikánem*, in. *Našinec*, č. 12. 7.

¹⁸¹ *Odjezd...*, in. *Lidové listy*, č. 152, 8. 7.

¹⁸² *Vláda prohlašujem, že nebude u nás kulturního boje*, in. *Pražský večer*, č. 153, 10. 7.

¹⁸³ *Konflikt...*, in. *Čech*, č. 184, 9. 7.

¹⁸⁴ *Lidové listy*, 8. 7.; *Našinec*, 8. 7.; *Den*, 8. 7.; *Právo*, 11. 7.

¹⁸⁵ *Zástupce sv. Stolice opustil naši republiku*, in. *Slovácké nov.*, č. 29, 17. 7.

¹⁸⁶ *Slavný manifest...*, in. *Pražský večer*, č. 151, 8. 7.

vrcholných představitelů státu na slavnosti se objevovala coby jeden z hlavních příčin konfliktu. Dle některých zpráv proti ní nunciatura předem protestovala, coby proti gestu oficiální podpory antikatolické manifestace.¹⁸⁷ Za provokaci bylo pokládáno i vyvěšení rudého praporu s kalichem na Pražském hradě a dalších veřejných budovách. *Našinec* upozornil, že k němu došlo již v předvečer šestého července. „Husitský“ symbol podle moravského listu bránil „aby si některý hlupáček nemyslel, že na pražském Hradě se oslavuje svátek svatého Cyrila a Metoděje“.¹⁸⁸ Jako další políček katolíkům tedy mohl působit kontrast v přístupu nejvyšších úřadů k památce odsouzeného „kacíře“ a katolických světců.

Důvod roztržky nicméně sledovaný tisk nespatořoval čistě v oslavách. Příspěvatel *Štítu* obvinil „naše žurnály a strany“ z toho, že „sprostým způsobem se denně otíraly o církev“ a její představitele.¹⁸⁹ Červencové slavnosti pak představovaly toliko příslovečnou poslední kapku. Takový náhled podporoval *Našinec* píšíci o dovršení ústrků, jichž se dostávalo papežovu zástupci v Praze.¹⁹⁰ O vyvrcholení sporů, jež bylo možno předvídat, hovořil ústřední orgán v Čechách, jakkoliv dle něho samotný odjezd nuncia mnohé překvapil.¹⁹¹ Déle trvajícím napětí připomínal též orgán moravský.¹⁹²

Protesty proti průběhu oslav označil za oprávněné kupříkladu *Den*,¹⁹³ *Právo* nunciův čin označilo za „nejmužnější a nejotevřenější“. V podobné situaci by prý musel reagovat zástupce jakéhokoliv jiného státu obdobně.¹⁹⁴ Přímo „andělskou trpělivost“ papežskému vyslanci přisuzoval *Pražský večerník* a srovnával ji se stížnostmi diplomatů jiných států na československou žurnalistiku.¹⁹⁵ Můžeme tedy konstatovat, že sledovaná periodika nepovažovala Svatý stolec za viníka celé situace. Toho, jak jsme již viděli,¹⁹⁶ některé texty nacházely spíše na straně československého tisku, před oslavami údajně chrlícího „proud insinuačí a urážek proti katolické Církvi“.¹⁹⁷ Další terč kritiky, s nímž jsme se již setkali, představovaly politické strany,¹⁹⁸ zvláště českoslovenští socialisté. Jako ostentativně protikatolická byla nahlížena i jejich činnost po odjezdu papežského vyslance.

---

¹⁸⁷ *U nás*, in. *Právo*, č. , 11. 7.

¹⁸⁸ *Pražské zprávy*, in. *N.*, 9. 7.

¹⁸⁹ Kaska, *Volné kapitoly*, in. *Štít*, č. 29, 16. 7.

¹⁹⁰ *Konflikt s Vatikánem*, in. *Našinec*, č. 154, 12. 7.

¹⁹¹ --r--, *Zápas o rozpolťování...*, in. *Lidové listy*, č. 156, 12. 7.

¹⁹² *Denní zprávy*, in. *Našinec*, č. 152, 10. 7.

¹⁹³ *L. N.*, *Husitský...*, in. *Den*, č. 192, 20. 7.

¹⁹⁴ *Právo*, č. 28,, 11. 7.

¹⁹⁵ *Suverenita*, in. *Pražský večer.*, č. , 11. 8.

¹⁹⁶ *Štít*, č. 29, 16. 7.

¹⁹⁷ *Husovy oslavy*, in. *Naše listy*, č. 45, 10. 7.

¹⁹⁸ *Štít*, č. 29, 16. 7.

Lidovecká žurnalistika akceptovala či obhajovala jednání církve, zároveň poukazovala na její význam a legitimitu. Původ této instituce odvozovala od „božského zakladatele“,¹⁹⁹ zároveň ji přisuzovala pravomoc „neomylně“ vykládat „učení Boží“,²⁰⁰ z katolického pohledu tudíž šlo o posvátnou organizaci. Význam církve se však netýkal výhradně sféry duchovní, nýbrž i hmotné. Údajně „největší instituce světová“²⁰¹ zahrnovala „pětinu veškerého lidstva“.²⁰² To u ní se „sbíhají nitky světa“, tvrdily *Lidové listy*.²⁰³ Z Moravy jim přizvukoval *Našinec*: spor s papežstvím coby „centrem nitek diplomatických“ představoval ohrožení státních zájmů.²⁰⁴ Pojetí církve coby mimořádné instituce posilovaly též historické příklady. „Devatenáct set let“ jejího trvání mělo dle Rudolfa Horského kontrastovat s pomíjivostí světských států, třeba by šlo o mocné říše.²⁰⁵ „Řím stojí dosud“, triumfálně prohlašoval *Štít*, ač „bouřili velcí národové“ i řada „mocných císařů a králů“ proti němu.²⁰⁶ V tomto kontextu byli vícekrát vzpomínány hlavně osobnosti poměrně nedávné minulosti – Napoleon či Bismarck, jakožto příklady významných státníků, kteří nakonec přes veškerou snahu nedokázali papežství zlomit. Novodobí českoslovenští antiklerikálové se jevíli proti těmto osobnostem jako pouzí „pidimuži“,²⁰⁷ Horský přirovnal domácí „demagogy“, kurážně se pouštějící „do boje s Vatikánem, tímto světovým kolosem“ k „mrňavé čubičce“ dorážející na slona.²⁰⁸

Vyvolávání sporu s papežstvím tudíž z československé strany představovalo bláhovost, tím spíš, že Svatý stolec neměl být chápán jako nepřítel republiky. Právě naopak, lidovecká periodika nacházela řadu důvodů pro československou vděčnost vůči papeži. Podle *Českého západu* hlava církve mezi prvními uznala „oprávněnost revolučního hnutí českého“.²⁰⁹ Po válce, „jakmile již nebylo třeba přímlov papeže“, se chovali představitelé státu vůči Svatému stolci bezmála urážlivě, a to i ve srovnání s nekatolickým Japonskem či Tureckem. „Jsme národ vděčný!“, komentovaly nedávnou minulost rozhořčeně *Slovácké noviny*.²¹⁰ Přitom, „bude-li vystupovat národ český věrně katolicky“ nalezne u papežství „největší ochranu“,²¹¹ naznačovaly *Lidové listy* východisko z probíhající krize. Vztahy republiky a vrcholných

¹⁹⁹ HORSKÝ, *Následky...*, in. *Čech*, č. 232, 27. 8.

²⁰⁰ *Pražské zprávy*, in. *Našinec*, č. 153, 11. 7.

²⁰¹ Tamtéž.

²⁰² HORSKÝ, *Následky...*, in. *Čech*, č. 221, 15. 8.

²⁰³ *Z naší červencové římské pouti*, in. *Lidové listy*, 28. 7.

²⁰⁴ *Pražské zpr.*, in. *Našinec*, č. 154, 12. 7.

²⁰⁵ HORSKÝ, in. *Čech*, č. 221, 15. 8.

²⁰⁶ *Královéhradecké zprávy*, in. *Štít*, č. 27, 2. 7.

²⁰⁷ Tamtéž.

²⁰⁸ HORSKÝ, in. *Čech*, č. 215, 9. 8.

²⁰⁹ *Politický přehled*, in. *Český západ*, č. 29, 16. 7.

²¹⁰ *Praha a Řím*, in. *Slovácké noviny*, č. 37, 11. 9.

²¹¹ *Z naší...*, in. *Lidové listy*, č. 169, 28. 7.

představitelů církve nebyly považovány za nenávratně narušené. I přes probíhající roztržku se setkáváme opakovaně s popisy sympatií k Čechům či Československu ze strany samotného papeže a zejména nuncia Marmaggiho. Politicko-katolický tisk ho představoval jako „vzorného a inteligentního kněze“,²¹² připomínal jeho „lásku k našemu národu“.²¹³ Příležitostí k připomenutí údajných sympatií vrcholných představitelů církve se stala pouť československých věřících do Říma v červenci 1925. Usazení poutníků na předních místech během papežem celebrowané mše posloužilo jako „markantní důkaz lásky a přízně Vatikánu k českému národu“,²¹⁴ některé listy neopomenuly zmínit Marmaggiho svolání slávy republiky na závěr audience u papeže.²¹⁵ Též hlavě katolické církve byly přisouzeny sympatie k Čechům, projevené třeba „zápalem s jakým jmenoval“ Cyrila a Metoděje, Václava a další patrony.²¹⁶ Některé zprávy též připomenuly Piovu návštěvu Prahy předtím, než se stal papežem.²¹⁷ Katolická žurnalistika církev pochopitelně vykreslovala v pozitivním světle, jakožto organizaci posvátnou a zároveň mocnou, přičemž se dovolávala nejen náboženství, ale i příkladů převzatých z historie. Ze specificky českého pohledu pak vyzdvihovala údajnou přízeň věnovanou Československu.

Lidovecký tisk se ovšem zabýval i druhou stranou konfliktu, tedy státem či jeho vládou, kterou se nerozpakoval kritizovat. Tak *Právo* hovořilo o „správném postupu Říma a nesprávném postupu naší vlády“,²¹⁸ *Český západ* o přímo „nesmyslném (...) boji československé vlády proti apoštolské stolici“.²¹⁹ Čech zhodnotil chování Švehlova kabinetu jako „neomalené“.²²⁰ Jeví se tedy zřejmým, kterou stranu katolický tisk vnímal jako viníka konfliktu. Vadila účast vládních činitelů na slavnostech, dle *Lidových listů* měla být lépe zvážena,²²¹ *Našinec* v zapojení jejích členů do husovských slavností spatřoval „nemístné zatahování“ vrcholných představitelů státu do kulturně-politických bojů²²² Pokud však byla vláda „zatažena“ do kulturních bojů, stávala se spíše objektem než aktivním činitelem nesoucím zodpovědnost za situaci.

Kabinet na aféru reagoval oficiálním prohlášením, jež mělo veřejnost seznámit s jejími postoji. Projev ovšem zjevně politické katolíky docela neuspokojil. Antonín Drápalík jej

---

²¹² J. K., *Ještě k odjezdu Marmaggiho*, in. *Naše listy*, č. 46, 17. 7.

²¹³ KAŠPAR Karel, *Česká pouť z Čech do Říma*, in. *Čech*, č. 286, 22. 10.

²¹⁴ *Česká pouť do Říma*, in. *Den*, č. 195, 23. 7.

²¹⁵ Např. *Den*, 23. 7.; *Pražský večer*, 24. 7.; *Lidové l.*, 28. 7.

²¹⁶ *Z naší červencové římské pouti*, in. *Lidové listy*, č. 169, 28. 7.

²¹⁷ *Pražský več*, 24. 7.; *Lidové l.*, 28. 7.

²¹⁸ *U nás*, in. *Právo*, č. 30, 25. 7.

²¹⁹ *Politický přehled*, in. *Český západ*, č. 29, 16. 7.

²²⁰ *K odjezdu papežského nuntia*, in. *Čech*, č. 183, 8. 7.

²²¹ *Odjezd apoštolského nuncia z čsl. republiky*, in. *Lidové listy*, č. 152, 8. 7.

²²² *Apoštolský nuntius msgre Marmaggi opustil naši republiku na znamení protestu*, in. *Našinec*, č. 150, 8. 7.

interpretoval jako pokus svalit „všecku vinu na Vatikán“.²²³ Vůči prohlášení se nicméně vymezilo i vedení strany, respektive jeho Ústřední výkonný výbor, obávající se možnosti různých výkladů některých částí textu a „ohrožení práv Sv. stolice“.²²⁴

Zatímco dosud prezentované ukázky sledovaly vládu coby jediný kolektivní orgán, *Den* zvolil odlišnou perspektivu a pokoušel se diferencovat. Jako celek jednal kabinet korektně, neplatilo to však o všech jeho členech jednotlivě. V textu také padlo jméno Edvarda Beneše.²²⁵ Mohl právě on být míněn jako vládní činitel, který se zachoval „nekorektně“? V kontextu dalších textů se tato eventualita jeví jako dost pravděpodobná, ministr zahraničí se stával častým terčem kritiky, někdy značně ostré.²²⁶ *Pražský večerník* mu přisoudil „rozeklaný jazyk“,²²⁷ čtenáři se mohli dočíst o rozporech a nejasnostech provázejících jeho popis jednání se zástupci Svatého stolce. Docházelo ke konfrontaci ministrových tvrzení s reakcemi oficiálního papežského listu *Osservatore Romano*, zjevně požívajícího více důvěry než šéf československé diplomacie. *Štít* na základě zprávy římského deníku pokládal za potvrzenou správnost jednání Svatého stolce.²²⁸ Na ministrovu pokusy o obhajobu zase reagoval *Pražský večerník*: „my a česká veřejnost vůbec zná příliš dobře způsoby Benešovi.“²²⁹ Konečně *Právo* soudilo, že „bude nejlépe, když půjde Beneš za Stříbrným. Prospěje tím nesmírně vnitřní i zahraniční politice, třebaš si nechává říkati »nepostradatelný«.“²³⁰

Další výtky se snášely na celý resort zahraničí, jehož zásadní slabiny prý tkvěly v personální oblasti. Nešlo pouze o osobu samotného ministra, ale i jeho podřízené a spolupracovníky, například *Čech* vyjádřil pochyby o dostatečné průpravě a vzdělání diplomatických zástupců republiky.²³¹ Ještě před nunciovým odjezdem v souvislosti se vztahy s kurií ostře zkritizovaly československou zahraniční politiku stranické orgány. Mnozí ze zástupců republiky byli prý pouhými „chlapečky“, kteří by se ještě mohli mnohému učit od papežské diplomacie.²³² Podle *Našince* se ukázal nešťastný výběr

---

²²³ DRÁPALÍK, *Konflikt s Vatikánem není dosud vyřízen*, in. *Čech*, č. 198, 23. 7.

²²⁴ *Pražský večerník*, č. 164, 23. 7.

²²⁵ L. N., *K vládnímu projevu*, in. *Den*, č. 164, 22. 7.

²²⁶ Nešlo pouze o vztahy s papežstvím, další aktuální problém představovala konference v Locarnu. Benešovy výsledky na ní katolický tisk též ne vždy kvitoval s povděkem.

²²⁷ *Jak si dr. Meissner vyrovnal účet se Stříbrným*, in. *Pražský večer*, č. 171, 31. 7.

²²⁸ *Ještě o Husově svátku*, in. *Štít*, č. 35, 3. 9.

²²⁹ *Vatikán opravuje tvrzení ministra Beneše*, in. *Pražský večer*, č. 195, 29. 8.

²³⁰ *U nás*, in. *Právo*, č. 30, 25. 7.

²³¹ *Denní zpr.*, in. *Čech*, č. 203, 28. 7.

²³² *Na okraj dne*, in. *Lidové listy*, č. 150, 5. 7.

československého zástupce v Římě: Václav Pallier, nekatolík, prosazený prý socialisty, zde působil jako zcela „*nemožný*“.²³³

V souvislosti s vládní účastí na oslavách si některé listy kladly otázku, zda ji chápat coby „oficiální“, vystupovali-li na Staroměstském náměstí politici v rolích soukromých osob anebo představitelů státu. Zatímco účast soukromá vadit nemusela ani v případě akce vnímané jako protikatolické, formální účast vlády již problém představovala.²³⁴ Právě takovou informaci údajně obdržel nuncius.²³⁵ Dle výkladu *Dne* nastala záměna „soukromého“ jednání za úřední,²³⁶ prohlášení ústředního výkonného výboru ČSL hlásalo, že „*účast reprezentantů státních na pražské oslavě Husově*“ neděla „*z usnesení vlády*“.²³⁷ V tom případě ovšem aféru bezprostředně způsobil spíše omyl či nedorozumění než úmyslná provokace. Pakliže došlo k dezinformaci, vinu nenesla vláda.

Problém „oficiality“ účasti prezidenta a premiéra na oslavách ovšem nejen že poodhaloval pozadí vypuknutí aféry, mohl do odlišného světla stavět lidovou stranu, která přeci také tvořila součást vládní koalice. Kritizoval-li lidovecký tisk kabinet v souvislosti s aférou, vyjadřoval zároveň nespokojenost s postupem strany a jejich zástupců mezi ministry? Můžeme právě zde hledat jeden z důvodů přenášení zodpovědnosti za „chybnou“ politiku z vlády jako celku na jednotlivce? Příspěvatel *Našich listů* by s tímto hodnocením dost možná nesouhlasil. Podle něho zůstávalo kolem vládních jednání stále dost nejasností. Narážel na možnost přehlasování lidoveckých ministrů před oslavami s tím, že k němu mohlo dojít jedině s jejich svolením.²³⁸

Také A. Drápalík vyjádřil pochybnosti o postupu strany, která podle něho „*sedí na dvou židlích*“, když „*zapálila dvě svíčky*“, jednu církvi, a druhou, „*větší*“ „*republice*“.²³⁹ Lidovci se tak podle něho ocitli rozpolceni mezi závazky vůči církvi na jedné a vládě a státu na druhé straně. Jaká východiska nabízel jejich tisk? Jak jsme viděli, postup papežského stolce se setkával se všeobecným souhlasem katolických periodik, zatímco vládní politika s větší či menší kritikou, jako logický krok se tudíž mohl jevit odchod z vlády. Možnost dalšího postupu nastínila *Budoucnost*. Autor podepsaný jako adk. odmítl další snahy o udržení „*domněle kompromisního koaličního pokoje*“ a horoval pro blok katolíků, přinejmenším

²³³ *Denní zpr.*, in. *Našinec*, č. 148, 4. 7.

²³⁴ –ř–, *Odchod papežského vyslance z Prahy*, in. *Budoucnost*, č. 29, 17. 7.

²³⁵ *Našinec*, 12. 7.; *Pražský večer*, 29. 7.

²³⁶ L. N., *K vládnímu projevu*, in. *Den*, č. 194, 22. 7.

²³⁷ *Prohlášení ústředního výkonného výboru čsl. strany lidové*, in. *Pražský večer*, č. 164, 23. 7. Prohlášení otiskly i další listy.

²³⁸ Dr. M., *Komedie se hraje dál*, *Naše listy*, č. 47, 24. 7.

²³⁹ A. D., *Konflikt s Vatikánem a vláda*, in. *Čech*, č. 205, 31. 7.

českých a slovenských.²⁴⁰ Později ale svůj náhled upravil, respektive vzal v potaz i další motivy. Postup stranického vedení u něho tak stále budil rozpaky z „nábožensko-mravního“ hlediska, na druhou stranu byl jediným možným s ohledem na „státnickou rozvahu“ a „odium“ jež by na sebe lidovci vzali rozbitím koalice.²⁴¹ Jiný text v *Budoucnosti* naopak podporoval spíše setrvání v koalici.²⁴² *Pražský večerník* pak soudil, že k demisi není důvod,²⁴³ leč připouštěl i takovou možnost, pakliže „lidové poselstvo uvidí, že jeho další účast v koalici se nesrovnává s jeho ctí“. Stranu by to však nepoškodilo, netřeba ji prý „zobat vládní semenec“.²⁴⁴ *Našinec* pokládal za logičtější demisi těch, kdo „klid veřejný svévolně a lehkomyšlně ruší“, tedy československých socialistů.²⁴⁵ Přitom právě oni údajně doufali v odchod lidovců z vlády, leč jejich „hloupě zaranžovaná“ „komedie“ byla snadno „prohlédnuta“.²⁴⁶ Plán na rozbití koalice spojovala se socialistickou stranou i další periodika.²⁴⁷ Ojedinelý nebyl ani názor, že opuštěním koalice by lidová strana nahrála svým protivníkům. Kupříkladu v souvislosti s rozlukou mezi církví a státem, k jejíž realizaci by podle některých názorů kabinet bez účasti politických katolíků přistoupil.²⁴⁸ Lidovci působili tudíž jako jistá brzda uvnitř koalice. Úkol stavět se na odpor „fanatickým nápadům pokrokovým“ jim přiřkl *Den*,²⁴⁹ vyjádření v tomto duchu nalézáme i na dalších místech.²⁵⁰ Leč setrvání v koalici se jevílo vhodnějším i s ohledem na aktuální aféru. *Štít* vyjádřil naději, že právě „lidoví zástupci“ ve vládě se mohou zasadit o rychlejší urovnání sporu,²⁵¹ rozřešení aféry se setrváním v koalici spojovaly též *Lidové listy*²⁵² či *Našinec*.²⁵³

Pokračující působení lidové strany v koalici se tedy mohlo jevit jako prostředek k obraně katolických zájmů. Při hodnocení Marmaggiho aféry potom lidovecký tisk jasně stranil katolické církvi, naopak kritizoval představitele československé strany, ať už vládu nebo ministerstvo zahraničí. Lze tedy tvrdit, že strana a její tisk podporovaly Svatý stolec proti republice? Řada textů takovéto odpovědi odporuje. Vraťme se kupříkladu ještě k setrvání ve vládě, jehož motivaci nepředstavovala toliko obhajoba katolicismu. Dle *Našince* šlo o státní

---

²⁴⁰ adk., *Čiň čertu dobře, peklem se ti odmění*, in. *Budoucnost*, č. 28, 10. 7.

²⁴¹ adk., *Ani myš se nehne*, in. *Budoucnost*, č. 31, 31. 7.

²⁴² ²⁴² —ř—, *Odchod papežského vyslance z Prahy*, in. *Budoucnost*, č. 29, 17. 7.

²⁴³ *Ze dne*, in. *Pražský večer*, č. 157, 15. 7.

²⁴⁴ *Ze dne*, in. *Pražský večer*, č. 162, 21. 7.

²⁴⁵ *Denní zpr.*, in. *Našinec*, č. 154, 12. 7.

²⁴⁶ *Den. zpr.*, in. *Našinec*, č. 157, 16. 7.

²⁴⁷ Např. *Čech*, 28. 7. *Český západ* vedle čs. socialistů hovořil o „jistých protestantských kruzích“. *Č. z.*, č. 31, 30. 7.

²⁴⁸ L. N., *Husitský klerikalismus*, in. *Den*, č. 192, 20. 7.

²⁴⁹ Pozorovatel, *Proč budu voliti poslance lidové?*, in. *Den*, č. 294, 1. 11.

²⁵⁰ *Do voleb*, in. *Lid. listy*, 18. 10.; *Naše listy*, 13. 11.

²⁵¹ *Co žádá katolický lid?*, in. *Štít*, č. 30, 23. 7.

²⁵² *Na okraj dne*, in. *Lidové listy*, č. 165, 23. 7.

²⁵³ —t—, *Náhlý konec zasedání*, in. *Našinec*, č. 158, 17. 7.

zájmy, zejména udržení „sociálního a náboženského“ klidu.²⁵⁴ Též v *Budoucnosti* vyšel článek hovořící o „státně politickém“ hledisku, jež prý přimělo stranu zůstat,²⁵⁵ *Lidové listy* hájily „hospodářskými a národními“ důvody krok, jenž měl mimo jiné zabránit kulturnímu boji, škodlivému nejen pro církev, ale i stát.²⁵⁶ Náprava vztahů Československa a papežského stolce se jevila prospěšnou oběma hlavním aktérům. Ostatně stát a církev nevystupovaly v politicko-katolickém tisku jako nevyhnutelní rivalové. *Budoucnost* je popisovala coby „nezávislé sousedy“, mezi nimiž dochází ke kolizi teprve tehdy, když stát překračuje své pravomoci tím, že údajně „šíří úředně husitství“. Tím však neškodí pouze zájmům katolictví, ale i svým vlastním, dle autorova výkladu přispívá k tříštění společnosti a růstu „podvratných“ tendencí.²⁵⁷ Týdeník se tedy pokoušel rozlišovat sféru státní a církevní, existující vedle sebe, v optimálním případě však nezávisle. S obdobným rozdělením pracoval *Den*, rozlišující záležitosti těla a duše, přičemž každá kategorie patřila primárně do kompetencí jedné instituce.²⁵⁸ Autor podepsaný jako L. N. zase v podobném duchu hovořil o „svrchovanosti“ v záležitostech občanských a náboženských. Porušení rovnováhy mezi dvěma suverény nad těmito sférami mělo hrozit ve chvíli, kdy stát přijal za svou „neústavní a nedemokratickou zásadu germánské reformace“ či vláda, toho víra.²⁵⁹ Autor tu propojil obranu katolicismu s obhajobou práva a svobody, zároveň ale do problematiky vnesl ještě nacionální motivy.

Lidovecká žurnalistika vymezovala církvi a státu odlišné sféry působnosti, nesnažila se je však docela izolovat, naopak, poukazovala na souvislost mezi nimi. Například *Čech* varoval, „že otřes autoritou duchovní také neblaze působí na pevnost autority světské“, útok na jednu pak podrýval i druhou.²⁶⁰ *Právo* vytyčilo katolíkům staronový program, s odkazem na svatého Václava: „Obnovit autoritu Boží a v ní podepřít autoritu státní,“²⁶¹ o náboženství coby „opore a podpoře státu“ se dočetli čtenáři *Našince*.²⁶² V lidoveckém pojetí tedy vztah mezi církví a státem nabýval povahy symbiózy, pokud ovšem nedošlo k jeho narušení. Sledovaná žurnalistika vyzdvihovala především prospěšnost vzájemné harmonie pro stát, zároveň připomínala negativa, došlo-li k narušení. V případě Československa rozkol těchto institucí přinášel dle *Čecha* ještě větší nebezpečí i proto, že „v mladém našem

²⁵⁴ *Doma a v cizině*, in. *Našinec*, č. 163, 23. 7.

²⁵⁵ —ř—, *Odchod papežského vyslance z Prahy*, in. *Budoucnost*, č. 29, 17. 7.

²⁵⁶ *Na okraj sněmování čsl. strany lidové*, in. *Lidové listy*, č. 165, 23. 7.

²⁵⁷ *Konflikt*, in. *Budoucnost*, č. 29, 17. 7.

²⁵⁸ *Jen dále*, in. *Den*, č. 206, 3. 8.

²⁵⁹ L. N., *Bud' – anebo?*, in. *Den*, č. 200, 28. 7.

²⁶⁰ --ež—, *Manifést k 6. červenci 1925*, in. *Čech*, č. 195, 20. 7.

²⁶¹ *Svatováclavský program*, in. *Právo*, č. 39, 26. 9.

²⁶² *essa.*, *O sedmém výročí*, in. *Našinec*, č. 244, 28. 10.

státě“ existovala zvlášť velká potřeba „upevnění autority světské (autority prezidentovy, vlády a úřadů)“.²⁶³ Pro „mladou“ republiky případné náboženské rozbroje představovaly zvlášť vážné ohrožení z ještě jednoho důvodu, totiž ve spojitosti s národnostní otázkou. *Lidové listy* pokládaly za zájem státu udržení „kulturního klidu“ jak mezi českými a slovenskými katolíky, tak „menšinami“, ²⁶⁴ a přitom připomínaly katolictví těchto „menšinových“ etnik, jmenovitě Němců, Maďarů a Poláků.²⁶⁵ Ty za „zcela katolické“ označil *Pražský večerník*.²⁶⁶ Týž list nicméně zároveň tvrdil, že na rozdíl od českých katolíků mohou být Němci spokojeni s Husovými oslavami v protikatolickém, nikoliv nacionálním duchu.²⁶⁷ A zase Němci měli podporovat náboženské rozbroje, neboť by rádi „zase viděli aby Čech Čecha pobíjel“.²⁶⁸ Podobně varoval úvodník *Čecha* před rozlukou, již „použijí i Maďaři i Němci k novým štvanicím proti vládě a státu“, ²⁶⁹ obavy z „iredentistických směrů“ snažících se zneužít situace projevil i ústřední orgán strany.²⁷⁰ Česká politicko-katolická žurnalistika tedy k menšinovým národnostem zaujala v souvislosti s aférou dvojí stanovisko. Na jedné straně tyto skupiny, v první řadě Němce, líčila jako věřící, zbytečně provokované mylnou kulturní politikou, na druhé, častěji, jako skupiny latentně nepřátelské vůči Československu, pokoušející se využít příležitosti k poškození státu a českých národních zájmů.

Iredentismus, před nímž varovaly *Lidové listy*, nechápejme jako čistě vnitrostátní záležitost, setkáváme se i s obrazem nebezpečí přicházejícího ze zahraničí. „Každý z nepřátel našeho státu přispěchal“,²⁷¹ psaly. Dle úvodníku *Čecha* zase skutečnost „vypuzení“ nuncia „stala vítanou příležitostí těm činitelům, kteří soustavně provozují propagandu proti našemu státu“, přišla vhod „v Berlíně, Pešti, Vídni a i jinde“.²⁷² Tudíž také Němci a Maďaři za hranicemi Československa vystupují v roli hrozby. Leč tisk nepozoroval reakce pouze těchto sousedů, věnoval nemalou pozornost zahraniční odezvě na aféru vůbec a jejím dopadům na obraz republiky ve světě. *Lidové listy* považovaly za „přirozené“ psaní v protičeskoslovenském duchu v případě německého a maďarského tisku, avšak

---

²⁶³ --ež--, *Manifest k 6. červenci 1925*, in. *Čech*, č. 195, 20. 7.

²⁶⁴ *Pomalým krokem*, in. *Lidové listy*, č. 172, 31. 7.

²⁶⁵ *Jméno, které rozděljuje*, in. *Lidové listy*, č. 163, 21. 7.

²⁶⁶ *Těžká pohroma českých socialistů v parlamentě*, in. *Pražský večer*, č. 158, 16. 7.

²⁶⁷ Dr. Kettner, *Měsíc po oslavách...*, in. *Pražský večer*, č. 176, 6. 8.

²⁶⁸ *Paběrky Husových oslav*, in. *Pražský večer*, č. 155, 13. 7.

²⁶⁹ *Poslanec Bechyně o otázce rozluky*, in. *Čech*, č. 223, 18. 8.

²⁷⁰ *Odjezd apoštolského nuncia z čsl. republiky* in. *Lidové listy*, č. 152, 8. 7.

²⁷¹ *Zahraněční tisk o posledních událostech* in. *Lidové listy*, č. 179, 8. 8.

²⁷² *A parlament mlčí*, in. *Čech*, č. 255, 20. 9.

upozorňovaly, že roztržka je sledována i jinde,²⁷³ v Itálii ale třeba i Estonsku.²⁷⁴ *Občanské noviny* postavily vedle nepřátelských Němců a Maďarů Polsko a Francii jako státy, „jež mají zájem na našem trvání“, přitom ale „těžce nesou“ co se „jeví barbarským bojem proti katolicismu“.²⁷⁵ Aféra tudíž vedla republiku do izolace, což zahraniční tisk potvrzoval. „Píše se o nás mnoho, ale málo dobrého,“ konstatovaly *Lidové listy*²⁷⁶ a další periodika jim dávala za pravdu. Dle *Čecha* zahraniční tisk mimo „listy socialistické, bojovně protestantské a zednářské“ vinil československou vládu z krize.²⁷⁷ *Pražský večerník* soudil, že představitelé republiky vzbudili špatný dojem i u mnohých protikatolických žurnalistů, lépe je hodnotily pouze²⁷⁸ noviny „prokazatelně placeny“ ministerstvem zahraničí.²⁷⁹ V tomtéž listu se objevilo i varování před reakcí diplomatů cizích – jak asi budou pohlížet na útoky proti nunciiovi, coby jednomu z nich?²⁸⁰ Nad mezinárodněpolitickým rozměrem se pozastavil i tisk regionální. „V celé Evropě, i v její nekatolické části, bylo jednání vlády republiky československé velmi nepříznivě posuzováno a Vatikánu dáváno všude za pravdu,“ psaly *Slovácké noviny* o „ostudě s Vatikánem“.²⁸¹ Představu o aféře jako o „světové blamáži“,²⁸² lze patrně vztáhnout na politicko-katolický tisk jako takový.

3.2 Stát proti katolíkům?

Předchozí kapitola zkoumala hlavně vztah mezi státem a katolickou církví či jejím vedením, coby spíše zahraničním činitelem, následující odstavce se zaměří na poměr mezi státem a věřícími uvnitř jeho hranic. *Právo* označilo Československo za „katolickou republiku“,²⁸³ což možná vyznívá překvapivě, v kontrastu s obrazem republiky, jež vznikla dle některých badatelů „jako programově protikatolický státní útvar“.²⁸⁴ Polemizoval snad týdeník s podobnými názory? Zřejmě ne, alespoň ne zcela, pisatel totiž žehral na chování, kterého se v „katolické republice“ dostalo papežskému zástupci a předpovídal

---

²⁷³ *Světový tisk o posledních událostech* in. *Lidové listy*, č. 158, 15. 7.

²⁷⁴ *Světový tisk o posledních událostech II.*, in. *Lidové listy*, č. 177, 6. 8.

²⁷⁵ *Kulturní izolace*, in. *Občanské noviny*, č. 207, 16. 9.

²⁷⁶ *Světový tisk o posledních událostech II.*, in. *Lidové listy*, č. 177, 6. 8.

²⁷⁷ *Československo a Vatikán* in. *Čech*, č. 206, 31. 7.

²⁷⁸ Zpráva československého chargé d'affaires ve Vatikánu nabízí přeci jen poněkud jiný obrázek, alespoň pokud jde o tisk italský. Zatímco katolický a fašistický tisk se přikláněly na stranu Svatého stolce, listy opoziční, liberální a socialistický stejně jako protestantský tisk, zaujímali stanovisko bližší československé vládě – *Svatý stolec a Československo II.*, s. 344-7.

²⁷⁹ *Na ostří nože*, in. *Pražský večerník*, č. 157, 15. 7.

²⁸⁰ *Výchova k národní...*, in. *Pražský večerník*, č. 154, 11. 7.

²⁸¹ *Praha a Řím*, in. *Slovácké noviny*, č. 30, 24. 7.

²⁸² *Zástupce...*, in. *Slovácké noviny*, č. 29, 17. 7.

²⁸³ *U nás*, in. *Právo*, č. 28, 11. 7.

²⁸⁴ BALÍK, FASORA *Český antiklerikalismus*, s. 110.

„protikatolické běsnění“ po nunciově odjezdu.²⁸⁵ Označení Československa za „katolické“ patrně odkazovalo především k náboženskému vyznání většiny jeho obyvatel. Skutečnost, že většinu občanů státu tvořili přinejmenším formální katolíci lidovecký tisk s oblibou připomínal. Opakovaně se setkáme s tvrzením, že katolický podíl na populaci je 80 procent.²⁸⁶ Občas se objevoval i jiný, případně jinak vyjádřený údaj,²⁸⁷ shoda nicméně panovala v tom, že většina občanů Československa vyznává katolické křesťanství. *Den* potom hovořil specificky o českém národě jako v jádru katolickém.²⁸⁸ S těmito skutečnostmi ovšem mnohdy kontrastovalo dění vykreslované lidoveckým tiskem, přičemž za příklad může posloužit i Marmaggiho aféra. V zapojení prezidenta a premiéra do Husových oslav spatřovaly *Lidové listy* urážku nejen Svatému stolci ale i „všem čsl. katolíkům“.²⁸⁹ Přizvukoval *Pražský večerník*, odmítající tvrzení o urážce národa nunciem, s tím, že „uvědomělý český katolický národ“ se mohl cítit dotčen spíše „vlastními krajany“ a „způsobem oslav“.²⁹⁰

Neusuzujme z toho ale na absolutní odmítání Husova památného dne. Jakkoliv katolická žurnalistika vesměs nepřijímala s nadšením zákon zařazující mezi památné dny i šestý červenec, zcela jej neodmítala. *Naše listy* označily zákon za nedokonalý,²⁹¹ jako o „nedomyšleném, kompromisním“ o něm psaly *Slovácké noviny*, zároveň však vyzdvihly uznání většiny katolických svátků.²⁹² Zdá se, že jako bolestné bylo vnímáno vyjmutí svátku Jana Nepomuckého z řady uznaných památných dní.²⁹³ Naproti tomu šestý červenec problém nutně představovat nemusel. Jan Drábek v souvislosti s legislativou prohlašoval, že „měly by se též veřejné oslavy zprostiti vši dosavadní nízkosti a vymaniti se z područí štvaní“ a nabýt „celonárodní“ charakter,²⁹⁴ uzákonění Husova památného dne se mohlo dokonce pojit s určitou nadějí na oslabení protikatolického charakteru spojovaného s oslavami v minulých letech. Náhled na šestý červenec coby přijatelný katolíkům podporoval *Den*, podle nějž by konflikt nevyvolala komemorace Husa pro zásluhy národnostní a literární povahy, jež vyzdvihoval zákon.²⁹⁵ Dle přispěvatele *Českého západu* nastával problém ve chvíli, kdy se středověký reformátor ocitl na piedestalu „ne jako

²⁸⁵ *U nás*, in. *Právo*, č. 28, 11. 7.

²⁸⁶ Např. *Čech*, 17. 7.; *Lidové listy*, 12. 7.; *Našinec*, 10. 7.; *Slovácké noviny*, 17. 7.; *Naše listy*, 6. 11.

²⁸⁷ Např. dle *Práva* šlo o víc než 2/3 – *Právo*, č. 33, 15. 8.

²⁸⁸ *Římská pouť*, in. *Den*, č. 189, 17. 7.

²⁸⁹ *Odjezd apoštolského nuncia Marmaggiho z Prahy*, in. *Lidové listy*, č. 151, 7. 7.

²⁹⁰ *Brány pekelné ji nepřemohou*, in. *Pražský večerník*, č. 170, 30. 7.

²⁹¹ M., *Oficiálně nebo neoficiálně?*, in. *Naše listy*, č. 45, 10. 7.

²⁹² -k., *Praha a Řím*, in. *Slovácké noviny*, č. 30, 24. 7.

²⁹³ Např. *Český západ*, 30. 7.

²⁹⁴ DRÁBEK Jan, *Ke dni Husovu*, in. *Našinec*, č. 149, 5. 7.

²⁹⁵ L. N., *K vládnímu projevu*, in. *Den*, č. 194, 22. 7.

vlastenec“ ale „protikatolický bojovník“, a to „státním předpisům“ navzdory.²⁹⁶ Obdobně třeba *Lidové listy* proti sobě postavily údajně ze zákona vycházející pojetí Husa, pro katolíky přijatelné, a jim nepřátelskou tendenci oslav.²⁹⁷ Připojily se i další listy, kupříkladu odborářská *Práce*. Autor článku příznačně nazvaného „Z Husových oslav náboženské štvance“ tvrdil, že připomínání kazatele a jeho zásluh problém nepředstavuje, vadila mu však jeho slovy „štvance“ a „zneužívání“ výročí k politické agitaci.²⁹⁸ *Štít* naznačoval alternativní cestu, v oslavách spatřoval příležitost ke „kulturní výchově“ a „spolupráci celonárodní“. Ve skutečnosti ovšem nastal dle týdeníku pravý opak a šestý červenec se nesl v duchu „nadávek“ a „národní nesvornosti“.²⁹⁹ Texty *Našince* a *Orla* shodně vypověděly, že aktuální pojetí památného dne představovalo „urážku“ československých katolíků.³⁰⁰

Oslavy spojené s památným dnem Jana Husa tedy neměly popouzet katolíky pouze jako příčina roztržky mezi vládou a Svatým stolcem, věřící v republice uráželo samo o sobě jejich tendenční zaměření. Nešlo ovšem o jedinou možnou příčinu nespokojenosti katolíků v Československu, těch existovalo dlouhodobě vícero. Neradostnou situaci věřících v republice shrnoval kupříkladu text v *Českých listech*. Dle autora snad nikde jinde nebyla tak stupňována „nenávisť a zloba ke všemu vyvěrajícímu z katolického náboženského přesvědčení“. Snahy, aby byla „vyrvána“ víra pak spojoval s konkrétními kroky, jako projevy obrazoborectví, odstraňováním křížů ze škol či zabíráním kostelů. Zároveň však pisatel vyjádřil přesvědčení, že národ jako takový nelze označit za protikatolický.³⁰¹ *Našinec* zase zpětně hovořil o „poměrech nejtěžších“,³⁰² dobu vlády „rudozelené koalice“ prezentoval jako období, kdy se každý katolík stával „občanem druhého řádu“, docházelo k pronásledování věřících dělníků i dětí ve školách. I zde se připomínalo odstraňování křížů či „uloupené“ kostely.³⁰³ Politicko-katolická žurnalistika tedy upomínala na údajná příkoří spojovaná zvláště s dobou těsně po vzniku republiky a vládou Tusarovy koalice, bez účasti lidovců (a národní demokracie). Coby ústrky vůči katolíkům připomínal tisk opakovaně ničení náboženských symbolů, spory o užívání chrámů s příslušníky vznikající československé církve a také záležitosti spojené se

²⁹⁶ HAVELKA A., *Před kulturním bojem v naší republice?*, in. *Český západ*, č. 29, 16. 7.

²⁹⁷ *Otázka Husova a českoslov. katolíci*, in. *Lidové listy*, č. 158, 15. 7.

²⁹⁸ *Práce*, č. 8, 1. 8.

²⁹⁹ *Po Husových oslavách*, in. *Štít*, č. 28, 9. 7.

³⁰⁰ *Apoštolský nuncius mšgre Marmagi opustil naši republiku na znamení protestu*, in. *Našinec*, č. 150, 8. 7.; *Husovy oslavy*, in. *Orel*, č. 14, 20. 7.

³⁰¹ CHALUPA František, *Budeme účtovat!*, in. *České listy*, č. 42, 15. 10.

³⁰² *Do vítězných voleb*, in. *Našinec*, č. 259, 15. 11.

³⁰³ *Volby se blíží*, in. *Našinec*, č. 257, 13. 11.

školstvím, jejichž nejviditelnějším symbolem bylo odstraňování křížů ze tříd, patřila sem ale i výuka náboženství. Vedle těchto příkladů, jimiž se zabývaly již uvedené texty, objevovala se i další kulturní témata, kupříkladu uzákonění manželské rozluky a jeho údajně negativní dopad na rodiny a postavení žen³⁰⁴ či zavedení pohřbu žehem.³⁰⁵ Tyto kroky lidovecká žurnalistika někdy prezentovala již jako příznaky protikatolického kulturního boje.³⁰⁶ Rudolf Horský vyjádřil dojem, „*jakobychom (sic), co se týče projevování nepřátelství proti katolické církvi (...) ve světě měli hned druhé místo za židovsko-bolševickým Ruskem.*“³⁰⁷ V jiném díle své série článků uváděl, „*že vládne v naší republice protestantismus (...) nevěrecký*“ který „*číší nenávistí ke všemu katolickému*“ a „*ruku v ruce jde s čirým atheismem*“.³⁰⁸ Na stránkách *Budoucnosti* se čtenáři zase dozvídali o „*štvaní a vyhlazovacím boji*“.³⁰⁹ Podobná silná vyjádření nelze pochopitelně vztáhnout na politicko-katolickou žurnalistiku jako celek, výhrady k postavení katolíků v republice však již ano, v různé míře je nacházíme napříč zkoumanými periodiky. Senátor František Reyl si na stránkách *Štítu* stěžoval, že mladé republiky „*zmocnily se z valné části živly, které zprofanovaly krásnou ideu demokracie*“ . „*Česká demokracie*“ se jejich vinou dostala do krize, přičemž právě katolíci „*pociťují dosud tvrdou ruku falešných demokratů*“, a vylučování „*nejen z občanských práv, ale i z národa.*“³¹⁰ V týdeníku, do nějž senátor přispíval, našli čtenáři též povzdech, „*co se všechno smí beztrestně proti katolíkům dít*“ a co „*vydáno zákonů a nařízení, jež jsou namířeny jen proti katolíkům*“,.³¹¹ Leč údajné nepřátelství vůči katolicismu se netýkalo pouze nejvyšších stupňů legislativy či exekutivy, obvinění z něj mířila i na obecní zastupitelstva, zejména v souvislosti s rezolucemi proti jednání nuncia. Sledovaný tisk obvykle připomínal, že záležitost nespadá do kompetence samosprávných korporací, zároveň srovnával aktivitu některých zastupitelů ve věci aféry s údajným zanedbáváním jim skutečně příslušejících úkolů a problémů místní povahy.³¹²

Za konkrétní a aktuální důkaz nepřátelství státního aparátu vůči katolíkům mohl posloužit případ předčasného penzionování Josefa Bombery. *Český západ* je vyhodnotil jako „*do nebe volající nespravedlnost*“, zároveň pro něj bylo „*novým dokladem toho, jak*

³⁰⁴ *Lid. listy*, 5. 11.; *Našinec*, 7. 11.; *Právo*, 14. 11.

³⁰⁵ *Budoucnost*, 24. 7.

³⁰⁶ *Ubohé zbraně pokroku proti lidové straně*, in. *Štít*, č. 45, 12. 11.

³⁰⁷ HORSKÝ, *Následky...*, in. *Čech*, č. 272, 8. 10.

³⁰⁸ HORSKÝ, *Následky...*, in. *Čech*, č. 250, 15. 9.

³⁰⁹ adk., *Čiň čertu dobře, peklem se ti odmění* in. *Budoucnost*, č. 28, 10. 7.

³¹⁰ Dr. Reyl, *Soumrak české demokracie* in. *Štít*, č. 32, 13. 8.

³¹¹ *Vládní „Československá republika“ a pastýřský list episkopátu*, in. *Štít*, č. 34, 27. 8.

³¹² *Na tohle máme samosprávu?*, in. *Lidové listy*, č. 158, 15. 7.

*jest pronásledována v Čsl. republice církev katolická“.*³¹³ Dle Štítu musela zpráva zarazit i toho, kdo „*snad stále ještě doufal, že za koaličního režimu bude se spravedlivě proti katolíkům postupovati.*“³¹⁴ Úvodník Čecha zase věřící v Československu prohlásil za „*štvance*“, nemůže-li se duchovní bez trestu setkat s hlavou církve.³¹⁵ Jakkoliv se kritika snášela na hlavu ministra národní obrany Františka Udržala, hlavního viníka nacházel lidovecký tisk vesměs jinde a to v socialistech. Ministr v tomto případě sehrál vcelku pasivní roli, toliko „*podlehl agitaci*“.³¹⁶ Pro Český západ pak Udržalovo jednání představovalo doklad toho, jak v útocích na církve „*pomáhají odpadlíkům a sektářům sami katolíci*“.³¹⁷

Nepřátelství projevované vůči katolíkům kontrastovalo s benevolencí či favorizováním příslušníků dalších náboženských či myšlenkových proudů. R. Horský připomínal konflikt o modlitebny coby příklad nadržování nekatolíkům. „*Kolik protestantských modliteben a kolik židovských synagog bylo ,zabráno‘? – Ani jediná,*“ prohlašoval, zároveň upozorňoval na mírnost úřadů vůči „*uchvatitelům*“. Podobná nerovnováha panovala i v oblasti státních podpor. Dalším dokladem nespravedlnosti se mu stala situace na Slovensku, kde „*byla katolíkům zabrána všechna gymnasia*“ zatímco „*na gymnasium židovské bylo ještě přidáno*“.³¹⁸ Den upozorňoval na neoficiální protěžování „*husitismu*“ coby „*státního náboženství*“. Dokonce i ve školních učebnicích prý byly vyzdvihovány protestantské osobnosti na úkor „*katolických předků*“.³¹⁹ Ve školách ale i na vojně a „*všude jinde jest plno Husa*“ stěžovaly si *Lidové listy* a upozorňovaly na nutnost více dbát práv katolíkům.³²⁰ Jako další doklad chybějící nestrannosti ze strany úřadů potom uváděly uzavření výstavy antisemitského malíře Karla Rélinka. Deník si stěžoval, že zatímco v tomto případě zakročila policie, nechávala „*sprostě a proľhaně štvát proti katolíkům*“.³²¹

Neuspokojivý stav zavdal podnět ke kritice mířící nejen „ven“, ale i dovnitř. Svůj podíl viny možná nesli sami věřící. Alespoň to vyplývá z textu v *Pražském večerníku*, jehož autor prohlašoval, že katolíci nesmí už nadále mlčet k urážkám a ústrkům, ale bránit se proti nim i za využití existujících zákonů.³²² Jinak však ve výzvách k obraně převažoval

³¹³ *Politický přehled*, in. *Český západ*, č. 38, 17. 9.

³¹⁴ *Budeme mlčeti?*, in. *Štít*, č. 36, 10. 9.

³¹⁵ *Rána za ranou*, in. *Čech*, č. 242, 6. 9.

³¹⁶ *Polní superior biskup Bombera na dovolenou*, in. *Lidové listy*, č. 203, 6. 9.

³¹⁷ *Politický přehled*, in. *Český západ*, č. 38, 17. 9.

³¹⁸ HORSKÝ, *Následky...*, in. *Čech*, č. 250, 15. 9.

³¹⁹ *Denní zprávy*, in. *Den*, č. 228, 26. 8.

³²⁰ *Otázka Husova a českoslov. katolíci* in. *Lidové listy*, č. 158, 15. 7.

³²¹ *Na okraj dne*, in. *Lidové listy*, č. 171, 30. 7.

³²² P., *Umlčme ústa zlolajná!*, in. *Pražský večerník*, č. 175, 5. 8.

odlišný motiv. V souvislosti s Bomberovou aférou psal *Pražský večerník*, že protikatolický, socialistický „*teror musí být zlomen*“ ve volbách.³²³ Právě volby do Národního shromáždění řada lidoveckých periodik prezentovala jako cestu k nápravě pro katolíky nepříznivých poměrů. *Štít*, též v souvislosti s Bomberou, užíval poměrně vyhrocenou rétoriku. „*Mlčet nebudeme*,“ prohlašoval a sliboval, že „*„dnešní rány všem těm pánům oplatíme*“ – patrně ve volebním klání, které článek na závěr připomenul.³²⁴ Výzvy k předvolebním přípravám se neobjevovaly jen v souvislosti s případem generálního superiora. Dle *Našince* měly volby přinést „*řádnou a zaslouženou odpověď*“ na „*českosocialistické protikatolické běsnění*“ během Marmaggiho aféry,³²⁵ na socialistické a „*protestantsko-pokrokařské*“ výpady chtěly u volebních uren odpovídat též *České listy*.³²⁶ Také český ústřední orgán si sliboval nápravu od voleb, přípravu na ně žádal upřednostnit před protesty proti oslavám šestého července.³²⁷ Můžeme této pobídce také rozumět jako pokusu uklidnit bojovnější stoupence a vystříhat se další eskalace napětí ve společnosti?

3.3 Kacířský prezident?

Reflexe událostí roku 1925 pochopitelně nemohla opomenout postavu Tomáše Garrigue Masaryka. První československý prezident nepředstavoval významnou veličinu pouze z titulu funkce hlavy státu či vzhledem k zásluhám o vznik republiky. On a jeho okolí též sehráli aktivní roli během Marmaggiho aféry. Do veřejného prostoru nicméně Masaryk nevstoupil teprve jako hlava státu nebo představitel protirakouského odboje za světové války. Již před rokem 1914 se coby univerzitní profesor a politik zapojoval do řady afér a veřejných polemik, například rukopisných sporů či tzv. hilsneriády. Tak si získal jistou publicitu i u širší veřejnosti, ne vždy však oblibu. Zvlášť to platilo pro katolíky, proti nimž Masaryk během těchto polemik nejednou stanul. Kritizoval postavení katolické církve v předválečném Rakousku, poukazoval na rozpory církevního učení s vědou a opakovaně vystupoval na obranu těch, kteří se dostali do konfliktu s představiteli katolicismu, jako Karel Juda či Ludwig Wahrmund. Petr Žák k tomuto období poznamenal, že během něj „*Masaryk nevynechává jedinou příležitost ke konfliktu s církví*“.³²⁸ Přitom byl sám pokřtěn jako katolík, později ale oficiálně vstoupil do evangelické církve.

³²³ *Ohrožená právní jistota* in. *Pražský večerník*, č. 202, 7. 9.

³²⁴ *Budeme mlčeti?*, in. *Štít*, č. 36, 10. 9.

³²⁵ *Pražské zprávy*, in. *Našinec*, č. 152, 10. 7.

³²⁶ *Oslavy Husovy příčinou neustálých národních svárů*, in. *České listy*, č. 29, 16. 7.

³²⁷ *Odjezd apoštolského nuncia z čsl. republiky*, in. *Lidové listy*, č. 152, 8. 7.

³²⁸ ŽÁK, T. G. *Masaryk ŽÁK, T. G. Masaryk...*, in. *Studia Theologica*, s. 44.

Po první světové válce požíval „prezident osvoboditel“ v českém prostředí značné popularity a autority. V katolickém prostředí však, už vzhledem k výše nastíněné předchozí činnosti, mohl vzbuzovat pochyby a obavy. Tomu ostatně napomáhal sám Masaryk už svými výroky jako „Řím musí být souzen“ či „Tábor je náš program“. Konečně se jeho jménem zaštiťovali někteří jedinci i organizace vystupující proti církvi, jakkoliv on sám nemusel nutně podporovat veškeré aspekty protikatolického boje či přijímat roli jeho „patrona“. Ostatně lidovecký tisk si ještě v roce 1925 stěžoval na údajné zneužívání Masarykova jména. O tomto tématu se rozepsal *Orel*, s odkazem na užívání prezidentových podobizen či hesel na něj odkazujících během protikatolických demonstrací. Čtrnáctideník hovořil o pokusech doložit příslušnost „prvního občana“ k „jedné frontě proti nám“. Takovéto „vtahování“ prezidenta do protikatolického boje pokládal nejen za neslušné vůči němu samému, ale i nebezpečné národním zájmům. Snahy vyhloubit „propast“ mezi hlavou státu a „většinou občanů“ oslabovaly národní soudržnost a v konečném důsledku ohrožovaly samostatnost státu. *Orel* se sice pozastavoval nad některými Masarykovými výroky, z rozkladné činnosti ovšem nevinil jeho, nýbrž „sokolsko-socialisticko-legionářský pokrok“.³²⁹ Obdobně na posouvání prezidenta do role patrona protikatolických útoků reagovala další periodika, vymezující se proti „pustému zneužívání“³³⁰ či „neomaleném zatahování“³³¹ jeho osoby do náboženských konfliktů. Masaryk zde tedy nefiguroval jako terč kritiky, ale spíš „obět“ druhých. Podobný obraz vznikala, když lidovecká žurnalistika poukazovala na využívání či spíše zneužívání prezidenta jinými politickými stranami, například národní stranou práce³³² nebo českými socialisty. Těm vyčítal *Štít* „tatičkování“, mimo které „nic jiného neumějí“. Nejraději by prý „pana presidenta jen na nosítkách nosili a po kolenou před ním lezli“.³³³ Autor textu se, s jistou nadsázkou, dotkl tématu přehnané devótnosti vůči hlavě státu, s nímž se mohli setkat čtenáři katolického tisku i jinde. Například *Lidové listy* obvinily z „byzantinismu“ vůči prezidentovi socialistický a protikatolický tisk.³³⁴ *Čech* o „byzantinismu“ hovořil zase v souvislosti s prezidentskou kanceláří.³³⁵ Snad až přehnané projevy oddanosti a sympatií také vyvolávaly pochyby o upřímnosti prezidentových ctitelů. Příkladem budiž případ učitele, dle *Slováckých novin* vynikajícího v „hnušném patolizalství“ vůči Masarykovi,

³²⁹ a., *Propast*, in. *Orel*, č. 16, 20. 8.

³³⁰ *Olomoucko*, in. *Našinec*, č. 156, 15. 7.

³³¹ *Ze dne*, in. *Pražský večerník*, č. 160, 18. 7.

³³² *Čech*, 4. 10., *Našinec*, 19. 11.

³³³ Kaska, *Vlné...*, in. *Štít*, č. 35, 3. 9.

³³⁴ *Jaké by chtěli mít socialisti censorsy* in. *Lidové listy*, č. 170, 29. 7.

³³⁵ *Kutná Hora a sv. Václav*, in. *Čech*, č. 257, 22. 9.

ovšem teprve po vzniku republiky. Předtím totiž, ne nepodobně, oslavoval císaře Františka Josefa.³³⁶

Na stránkách katolických periodik se setkáme i s vymezením vůči „zneužití“ jednotlivých výroků hlavy státu, kupříkladu hesla „*Řím musí být souzen a odsouzen*“. Štít vyzyval k vyvrácení Masarykova autorství anebo, pro případ, že výrok prezident skutečně učinil, k poučení „*štváčů*“, neustálým připomínáním hesla stavějících „*pana presidenta*“ vůči „*většině občanů (...) jako nepřítel*“.³³⁷ Autor zde naznačil hned dva přístupy, jednak zpochybnění autorství, jednak útok – ovšem nikoliv na Masaryka, ale ty, kdo jeho výroky „zneužívají“ proti katolíkům. Nešlo patrně o taktiku ojedinělou, vážnost a nestrannost prezidenta byla touto cestou ohrožena i dle *Práva*.³³⁸ *Lidové listy* hovořily o „*manévrování*“ výroky, „*kteří (Masaryk) pronesl jako profesor v ohni politických bojů*“.³³⁹ K nejfrekventovanějším „masarykovským“ heslům rezonujícím v politicko-katolickém tisku náležel výrok „*katolíci budou mít tolik práv, kolik si vybojují*“. V některých případech můžeme spíše spekulovat, zda se na ně žurnalisté snažili odkazovat. Kupříkladu *Naše listy* se pozastavili nad situací, kdy se katolíkům nedostává práv podle spravedlivého nároku ale toho, kolik si vydobudou, přičemž jsou nuceni k zápasení s příslušníky téhož národa.³⁴⁰ Naproti tomu v *Čechu* se objevila výzva k boji za katolická práva, jehož vzorem se mohl stávat i sám Masaryk.³⁴¹ Citát se přímo objevil kupříkladu ve *Štítu*, autor textu žádal, aby bylo prezidentovo autorství dementováno.³⁴² V *Právu* se výrok objevil otištěný v záhlaví, jako motto³⁴³ – snad mobilizační výzva k věřícím v době vládní krize a Marmaggiho aféry? Podobný názor vyslovil Petr Žák, který Masarykovo autorství tohoto výroku rozporuje a upozorňuje, že poprvé se objevil v katolickém tisku.³⁴⁴

Lidovecká žurnalistika se nicméně prezidentem Masarykem nezabývala jen jako symbolem zneužívaného druhými nýbrž i jím samotným. Antonín Havelka ho v otevřeném dopise, zveřejněném v *Českém západu*, nazval „*bystrým a nestranným filozofem*“, jemuž přiřkl „*světový rozhled*“.³⁴⁵ Text v *Orlu* ho vyzdvihoval jako „*vzdělaného učence*“ a

³³⁶ *Jak pokrokový učitel „boural“ Rakousko*, in. *Slovácké noviny*, č. 32, 7. 8.

³³⁷ *Vládní „Československá Republika“ a pastýřský list episkopátu*, in. *Štít*, č. 34, 27. 8.

³³⁸ *Z kraje*, in. *Právo*, č. 29, 18. 7.

³³⁹ *Na okraj dne*, in. *Lidové listy*, č. 174, 2. 8.

³⁴⁰ *Bez boje není vítězství!*, in. *Naše listy*, č. 10, 6. 11.

³⁴¹ *Ingota, Ve stopách Tetína*, in. *Čech*, č. 297, 3. 11.

³⁴² *Vládní...*, in. *Štít*, č. 34, 27. 8.

³⁴³ *Právo*, č. 29, 18. 7.

³⁴⁴ *ŽÁK, T. G. Masaryk...*, in. *Studia Theologica*, s. 52.

³⁴⁵ *HAVELKA, Pane presidente!*, in. *Český západ*, č. 36, 3. 9.

zároveň „světového státníka“,³⁴⁶ *Lidové listy* mu přisoudili „vrcholnou moudrost“.³⁴⁷ Tyto ukázky potvrzují, že Masaryk se těšil respektu a autoritě, a to i v katolickém prostředí, což ostatně některé texty potvrzují zcela explicitně. Úvodník *Čecha* vyzýval hlavu státu k převzetí iniciativy v povolební době, protože prý „na rozdíl od různých vládních činitelů“ „jediný má ještě důvěru“.³⁴⁸ „Za vámi půjdeme všichni poctiví občané, začnete-li provětrávat naše shnilé státní a společenské poměry,“ sliboval A. Havelka v již zmiňovaném dopise určeném prezidentovi, jenž prý jako jediný mohl zachránit stát, který „pomáhal osvobozovat a budovat“.³⁴⁹

Lidovecký tisk projevoval hlavě státu sympatie nebo úctu. Na druhou stranu Masarykův poměr ke katolické církvi i politikům lze označit za ne-li přímo nepřátelský, rozhodně ne příznivý, což sledovaná periodika vesměs nepopírala. Jak se však měli katolíci stavět k prezidentovi všeobecně respektovanému, jim však nepřilíš nakloněnému? Některé texty se snažili obě roviny skloubit dohromady. Dle *Čecha* „určité zásluhy o naši státní samostatnost“ Masarykovi přiznávali všichni příslušníci národa, katolíci se „sebezapřením“, leč „učinili tak upřímně“.³⁵⁰ „Neměli jsme nikdy důvodu býti bláznivě zamilováni do pana profesora Masaryka,“ psalo se v jiném čísle deníku, avšak zároveň zde došlo na připomenutí biblického hesla „Dát císaři co je císařovo“.³⁵¹ Katolíkům tedy ani pochopitelný nedostatek sympatií k Masarykovi neměl bránit v plnění občanských povinností. Povšimněme si, že článek hovořil o „panu profesorovi“, nikoliv prezidentovi – naznačovalo snad označení rozdíl ne-li dokonce rozpor mezi dvěma stránkami Masarykovi osobnosti? Mezi učencem a politikem s dosti vyhraněnými názory na straně jedné a mužem v roli hlavy státu na straně druhé? Tyto dva aspekty zmiňoval A. Havelka. Podle něho „falešní ctitelé“, zneužívající Masaryka k útokům na církve a věřící, nedovedli rozlišit „mezi profesorem“, zodpovědným jen za okruh těch, kdo „dali se jím ovládati“ a s nímž „mohlo a musilo se někdy polemizovati“ a mezi prezidentem. Ten však „nepatří již určité skupině, ale celému státu“, za nějž nese odpovědnost.³⁵² V souvislosti s oslavami šestého července rozlišoval soukromou osobu a hlavu státu *Pražský večerník*. Zatímco z prvního titulu měl

³⁴⁶ a., *Propast*, in. *Orel*, č. 16, 20. 8.

³⁴⁷ *Na okraj dne*, in. *Lidové listy*, č. 174, 2. 8.

³⁴⁸ *Po volbách*, in. *Čech*, č. 311, 17. 11.

³⁴⁹ HAVELKA, in. *Český západ*, č. 36, 3. 9.

³⁵⁰ *Kutná Hora a sv. Václav*, in. *Čech*, č. 257, 22. 9.

³⁵¹ *Vě stopách...*, in. *Čech*, č. 297, 3. 11.

³⁵² HAVELKA, in. *Český západ*, č. 36, 3. 9.

Masaryk plné právo hlásit se k Janu Husovi, z druhého již ne, coby prezident musel respektovat katolíky ve státě.³⁵³

Dle úvodníku *Orla* Masaryka katolíci respektovali, i přes odlišné názory.³⁵⁴ Toto stanovisko se vcelku shoduje i s některými předchozími ukázkami, můžeme tedy tvrdit, že tisk spojený s lidovou stranou se k prezidentovi stavěl loajálně a zdvořile, byť někdy chladně. Explicitní kritika hlavy státu vesměs chybí, na druhou stranu se katolická žurnalistika nesnažila před čtenáři skrývat odlišnost idejí, které Masaryk hájil přinejmenším jako filosof. Z některých výše prezentovaných textů vyplývá, že tato odlišnost byla značná, setkáme se ovšem i s opačnou tendencí, vyzdvihoval raději styčné body mezi katolictvím a Masarykem. Čech ho připomenul i coby „*presidenta, který nábožensky smýšlí a cítí*“, jakkoliv v souvislosti se slovenskými evangelíky spíš než příslušníky katolické církve.³⁵⁵ A. Havelka jej oslovoval jako „*pilného čtenáře Bible*“, který jistě zná „*zásady Boží moudrosti*“.³⁵⁶ Právě Havelka na stránkách *Českého západu* zpochybnil i Masarykovu nepřízeň vůči katolicismu. K jejímu narušení, spekuloval, snad došlo vlivem válečných zkušeností, kdy ke vzniku samostatné republiky došlo s pomocí „*románského katolicismu*“ Projevit takové uznání navenek ovšem prezidentovi prý nyní brání „*jeho protestantské a volnomyšlenkářské okolí*“, „*z jehož vlivu se nemůže vymaniti*“. I přesto již z Masarykovi strany bylo možno pozorovat „*projevy ve prospěch katolicismu*“.³⁵⁷ Konečně je však třeba dodat, že tento text vznikl ještě před propuknutím Marmaggiho aféry.

Poslední Havelkův text rozlišoval mezi prezidentem a jeho okolím. S podobným motivem jsme se již setkali v textech, zabývajících se údajným zneužíváním prezidenta a jeho výroků či „byzantinismem“ prezidentské kanceláře a Masarykových stoupenců, skutečných či falešných. Osobnosti a instituce blízké hlavě státu byly běžně označovány jako „Hrad“. Havelka hovořil o „*hradních kruzích pražských – okolí pana presidenta*“. Jestliže se pouštělo toto uskupení do protikatolického boje, pak prý ohrožovalo Masarykovo dílo, československý stát.³⁵⁸ I další zkoumaná periodika vykreslovala Hrad coby nepřátelský vůči katolíkům či lidové straně. Rudolf Horský srovnával přístup ke katolické církvi a jiným náboženským hnutím – o první soudil, že „*z hradního Olympu trvale se na ni mračí (...)* *chmury nepřítěně*“, kdežto na druhé, označené za „*sekty a sektičky*“, „*s (sic) hradních výšin*

³⁵³ *Slavný manifest příčinou odjezdu nunciava*, in. *Pražský večerník*, č. 151, 8. 7.

³⁵⁴ a., *Propast*, in. *Orel*, č. 16, 20. 8.

³⁵⁵ *Po volbách*, in. *Čech*, č. 311, 17. 11.

³⁵⁶ HAVELKA A., in. *Český západ*, č. 36, 3. 9.

³⁵⁷ HAVELKA A., *Český lid v zajetí...*, in. *Český západ*, č. 27, 2. 7.

³⁵⁸ HAVELKA A., *Před rozhodnou bitvou*, in. *Český západ*, č. 46, 12. 11.

plným jasem“ „svítí slunko nejvyšší přízně“.³⁵⁹ Jiné číslo Čecha prohlašovalo o kanceláři prezidenta republiky, že je „orientována protestantsky“, a tázalo se, „kolik úředníků je tam česko-bratrského vyznání – i šofér se k němu hlásí – a kolik je tam katolíků.“³⁶⁰ Jiná periodika hovořila o zaujatosti „Hradu“ po stránce politické. Se sympatiemi k socialistům a bývalými realisty jej spojil *Pražský večerník*,³⁶¹ *Našinec* zase údajnou „orientaci Hradu socialistickým směrem“ připomínal v souvislosti se zprávami o komunistických plánech atentátu na Masaryka. Ve světle těchto zvěstí radil se „dát cestou odleva – doprava“.³⁶² O „tajemných živlech“ které „mají obsazený hrad, ministerstvo zahraničí“ tvrdil *Pražský večerník*, že sympatizují se sociální demokracií a částečně československými socialisty, občanské strany jim spíše překáží.³⁶³ *Našinec* pak pokládal za pravděpodobnou blízkost národní strany práce k „okolí Hradu“ na základě projevů namířených proti koalici, Pětce a premiérovi Švehlovi.³⁶⁴ Za vládní koalici nepřátelskou označily „hradní kamarilu“ též *Lidové listy*.³⁶⁵

O prezidentovi republiky lidovecký tisk referoval obvykle příznivě nebo alespoň zdrženlivě, o osobách v jeho okolí to již neplatí, spíš naopak. „Hrad“ býval líčen jako síla nepřátelská katolictví i lidové straně, spojená s intrikami a zákulisními machinacemi. Nabízí se otázka, jak vnímat náhled na prezidenta v souvislosti s kritikou této „hradní kamarily“. Mířily výtky vůči Hradu ve skutečnosti i na Masaryka? Pakliže ano, nabízí se více vysvětlení, proč proti němu katoličtí žurnalisté vystupovali raději takto nepřímou. Svou roli mohla hrát neochota otevřeně útočit na značně populární osobnost, důvod ovšem mohl tkvít i v obavě z trestněprávních postihů hrozících za „urážku prezidenta“.

Některé texty ovšem explicitně rozlišovaly mezi hlavou státu a jejím okolím, jemuž přisuzoval většinu protikatolických projevů. V některých případech vysloveně poukazovaly na možné rozpory mezi „Hradem“ a Masarykem, to se týká zejména projevů Antonína Havelky v *Českém západu*. Podobné představy o „dobrotivém panovníkovi-prezidentovi“ obklopeném „špatnými rádci“ se ostatně za první republiky objevovaly, a to nejen v politicko-katolických kruzích.³⁶⁶

---

³⁵⁹ HORSKÝ, *Následky...*, in. *Čech*, č. 225, 20. 8.

³⁶⁰ *Denní zprávy*, in. *Čech*, č. 184, 9. 7.

³⁶¹ *Strany...*, in. *Pražský večerník*, č. 202, 7. 9.

³⁶² *Ochránci Hradu a útočníci na život presidentův*, in. *Našinec*, č. 183, 15. 8.

³⁶³ *Smysl politického rozvratu*, in. *Pražský večerník*, č. 203, 8. 9.

³⁶⁴ *Denní zprávy*, in. *Našinec*, č. 258, 14. 11.

³⁶⁵ *Státní význam voleb*, in. *Lidové listy*, č. 263, 17. 11.

³⁶⁶ Ivan Šedivý připomíná fámy o „zajetí“ Masaryka a výzvy k jeho „osvobození“ ze strany bouřících se legionářů a „husitských žen“ v prvních letech republiky - ŠEDIVÝ, *T. G. M.*, s. 53.

3.4 Lidovci mezi státem a církví

Stavěl se katolický tisk na stranu Svatého stolce v jeho konfliktu s československým státem, respektive vládou? Napovídá tomu řada indicií. Sledované texty líčily v příznivém světle představitele katolické církve v čele s nunciem, schvalovaly či obhajovaly jejich počínání. Zároveň vznášely řadu výhrad vůči postupu vlády a úřadů republiky. To na jejich straně nacházela katolická žurnalistika viníky krize, a to viníky hlavní, vedle různých protiklerikálních organizací. Představitele republiky se vůči Svatému stolci údajně dopouštěli jednání odporujícího diplomatickým zvyklostem, ne-li přímo urážek věřících a jejich představeného. Jako zcela nevhodné se jevilo vyznění oslav šestého července a počínání ministra zahraničí. Za další ukázkou nepřátelského postupu ze strany úředních míst posloužil případ vojenského superiora Bombery. Nešlo však pouze o aktuální incidenty, jako mylné či nevhodné bylo chápáno jednání vlády vůči katolické církvi i z dlouhodobějšího hlediska. Adresát kritiky se nicméně mohl lišit. Některé výpovědi poukazovaly na vládu jako celek, jiné rozlišovaly a původce situace hledaly jen v jejích částech či konkrétních jedincích. Mezi ně patřil zejména Edvard Beneš, coby šéf resortu odpovídajícího za zahraniční politiku a zároveň přední zástupce strany československých socialistů, vymezujících se vůči katolictví nejdůrazněji.

Kritika republiky a jejích institucí se vyskytovala též v souvislosti s postavením vyhrazeným domácím příslušníkům katolické církve. Lidovecký tisk jejich pozici líčil jako značně neuspokojivou, místy lze snad s mírnou nadsázkou hovořit o hotové martyrologii. Docházelo k nejrůznějším útokům a křivdám vůči věřícím ze strany jednotlivců i organizovaných skupin, proti nimž úřady zasahovaly spíše liknavě anebo vůbec. Sledované texty prezentovaly stát nejen neplnící dostatečně roli ochránce práv katolíků ale mnohdy i aktivně jednajícího v rozporu s jejich zájmy. Připomenout můžeme vznik zákonů a nařízení, údajně oslabujících vliv církve a křesťanské morálky v různých oblastech. Vedle otázky svátků šlo mnohdy o záležitosti spjaté s rodinnou politikou a školstvím. Dalším předmětem kritiky se stávala praxe úřadů, údajně zvýhodňujících jiné náboženské a ideové skupiny na úkor katolíků. Vedle institucí státních ovšem byla odsuzována též činnost nejrůznějších spolků a hnutí, vnímaných jako antiklerikální. Recept na obranu proti nim nacházela zkoumaná periodika v lepším využití již existujících pravidel a zákonů, jimž ostatně protikatolická činnost měla mnohdy odporovat. Zásadní role byla přisuzována volbám, z nichž plynula možnost na výrazné posílení lidovců v legislativě a exekutivě, a následně další možnosti na lepší ochranu zájmů církve a věřících.

Navzdory veškerým stížnostem zůstávala lidová strana součástí vládní koalice. Tkví snad právě v tom příčina někdy patrné diferenciací mezi vládou jako celkem a jejími jednotlivými složkami? O zcela jednoznačném postoji k dalšímu setrvání strany v koalici však nelze hovořit, v lidoveckém tisku se objevily argumenty pro i proti, někdy se čtenáři setkali s rozdílnými názory v rámci jednoho periodika. Z toho lze usuzovat, že nebylo od začátku jisté, zda strana součástí koalice zůstane. Jakmile však došlo k rozhodnutí, lidovecký tisk linii vcelku respektoval a otevřeně proti ní nevystupoval. Toliko *Čech* nadále vyjadřoval pochyby o pokračující vládní účasti. Zastánci demise zdůrazňovali údajný rozpor setrvání v koalici s loajalitou k papežství, stoupenci opačného kurzu mimo jiné připomínali nutnost rychlého urovnání vztahů mezi republikou a Svatým stolcem, k němuž mohla nejlépe přispět lidová strana zastoupená ve vládě, odkud také mohla spíš hájit katolické zájmy.

Ve vztahu vůči koalici jako takové jsme svědky jistého paradoxu. Její jednotlivé složky, spojenci lidovců, sotva ušly kritice, zvláště je-li řeč o socialistických stranách. Vztah k vládě jako celku ovšem byl již výrazně pozitivnější, vedle negativ se objevovaly i přínosy dosavadní činnosti kabinetu, zvláště v ústředních orgánech strany. I listy kritičtější, třebaže někdy horovaly pro odchod z vlády, nakonec nenabízely alternativu. Můžeme tedy soudit, že v dané době se jevílo pokračování či modifikace stávající koalice jako jediná, schůdná možnost vládnutí v republice, alespoň z pohledu českých politických katolíků. I proto můžeme vládu ne snad ztotožnit se státem, alespoň ji však chápat jako jeho skutečnou reprezentantku.

O možnosti alternativy nemůže být řeč ani v případě hlavy státu. Právě na vztahu k Tomáši Garrigue Masarykovi je možno ilustrovat některé tendence a strategie při vyrovnávání se lidovců s prvorepublikovými poměry. Vztah vůči populárnímu prezidentovi komplikovaly jeho známé, tradičně spíše nepřátelské postoje ke katolicismu. Sledovaný tisk se je nesnažil zcela zastírat, jakkoliv se někdy uchýloval k jisté bagatelizaci či naznačování proměny postojů prezidenta, již ne úplně totožných s pohledem ostře protikatolického polemika v předválečném období. Též snahy o rozlišení Masaryka jako představitele republiky a soukromníka lze chápat jako snahu o smíření náboženské orientace a loajality vůči hlavě státu. Zcela jiná situace nastala v případě, kdy katolická žurnalistika pojednávala nikoliv přímo o prezidentovi ale o jeho okolí. Zatímco s osobou Masaryka se pojily spíše pozitivní vlastnosti, „Hrad“ vystupoval v roli nepřítele katolicismu, favorizujícího protestanty a antiklerikály, případně socialisty. Činnost tohoto seskupení charakterizovaly hlavně zákulisní intriky a machinace, namířené proti římskokatolické církvi i proti občanským stranám, zejména lidové. Je otázkou, zda označení „Hrad“ zahrnovalo i

samotnou hlavu státu, nebo jen osoby a skupiny v jejím okolí. Přímé doklady potvrzující takovou úvahu ve zkoumaných textech chybí, některé z nich naopak mezi prezidentem a jeho spolupracovníky zcela jasně rozlišovaly, v zásadě tedy spoluutvářely obraz Masaryka coby „dobrého vladaře“ obklopeného špatnými rádci.

Naproti tomu vykreslení katolické církve a jejích představitelů se obešlo bez kritických či problematizujících podtónů. Ve vztahu k republice pak byly chápány ne jako protivníci, nýbrž partneři, a to partneři vyznačující se trpělivostí a dobrou vůlí. Jestliže se lidovecký tisk hlásil k obhajobě katolických zájmů a hodnot a věrnosti Svatému stolci, nebylo to na úkor zájmů státu, jimž církev nikterak neškodila. Naopak, právě s ohledem na československé zájmy se jevílo potřebné usilovat o rychlé a smírné urovnání vztahů mezi Prahou a Vatikánem.

Lidovecký tisk se ve vztahu vůči státu projevoval kriticky, někdy i velmi silně, a to především z pozic katolických. Stížnosti můžeme ovšem chápat také jako část předvolební kampaně, právě volby do Národního shromáždění představovaly příležitost na změnu. Sledované listy tedy zůstávaly na půdě stávajícího státního zřízení, ba mnohdy (třebaže ne vždy) dosavadního modelu koaličního vládnutí. Jejich kritika nebyla ani tak destruktivní jako „konstruktivní“, směřující spíše k úpravám stávajícího pořádku než jejich likvidaci. Tomu vcelku odpovídaly i výzvy čtenářům. Katolíci se měli projevovat aktivně při hájení svých zájmů, jejich činnost ovšem měla zůstat v mezích stávající zákonnosti – dovolávat se existujícího práva a trvat na jeho dodržování a, jak již řečeno, účastnit se politického života především prostřednictvím nadcházejících voleb. Předkládaný obraz nenarušuje ani poměr vůči Svatému stolci a katolické církvi jako takové, jež pro sledovaný tisk představovaly partnery a (potencionálního) spojence, nikoliv nepřítel Československé republiky. Tak tomu mělo být alespoň v současnosti, ale co v minulosti? Měnil se vztah mezi českým a státem a katolictvím v čase? Tomuto tématu se věnuje kapitola následující.

4. Mezi Tábořem a Velehradem

Práce, jejíž výchozí bod představuje Marmaggiho aféra, stěží může pominout Jana Husa a husitství vůbec. Než se zaměříme na zobrazení či zacházení s těmito fenomény v katolických periodících, učiňme alespoň krátký exkurz do proměn, jimiž jejich reflexe českou společností před rokem 1925 prošla.³⁶⁷

V českém historickém povědomí již po generace husitství zastává jedno z čelných míst. Počátky jeho vzestupu do této pozice můžeme hledat koncem 18. a počátkem 19. století. Do té doby zůstávalo spíš upozaděno,³⁶⁸ minimálně vnějškově katolická společnost v pobělohorských Čechách a na Moravě se mohla těžko vracet ke „kacířskému hnutí“, jistě ne coby pozitivnímu vzoru. Éra osvícenství a počínajícího národního obrození ovšem posílila jiné než náboženské hledisko, kališníci začali být nahlíženi spíš optikou válečné slávy a obrany vlasti, pro tehdejší společnost přeci jen přijatelnější. Nakonec k jejich propagaci v tomto duchu přispěli i duchovní, kupříkladu premonstrátský mnich Jan Dlabáč, byť ne bez výhrad.³⁶⁹ Do šíření a upevnění obrazu neohrožených bojovníků za vlast se zapojil dokonce i rakouský stát, pokoušející se jej využít v propagandě za napoleonských válek.

Právě v první polovině 19. století se rodí novodobá podoba husitství, přetrvávající až do vzniku první republiky, ba ještě pozdějších dob. Objevují či posilují se další typické prvky – dosavadní vlastenectví doplňuje či nahrazuje nacionalismus a představa boje s Němci, zároveň se kališníci stávají nositeli demokracie či sociální rovnosti. „Otec národa“ František Palacký začíná psát své *Dějiny* a husitství představuje coby vrchol české historie, k popularizaci této éry přispívají i další autoři, od badatelů přes žurnalisty až po umělce.

S uvolněním politických poměrů v habsburské monarchii se středověké hnutí stává ve větší míře předmětem propagandy a politického boje. Zejména si je „přivlastňuje“ rodící se národní strana svobodomyslná, která se je snaží využít mimo jiné k útokům proti katolické církvi. Historická éra se stává netoliko zdrojem symbolů, ale stále víc i předmětem sporů a polemik, zdaleka nejen vědeckých. Připomeňme třeba spor o plaketu s Husovým jménem na fasádě Národního muzea. Třebaže zejména s přelomem století sílila kritika nadužívání historických motivů ve veřejném prostoru,³⁷⁰ husitství si své výsadní postavení ve

---

³⁶⁷ Jedná se o téma již alespoň zčásti zpracované, věnoval se mu kupříkladu Petr Čornej (ČORNEJ, *Lipanské ozvěny*, Praha 1995), či Jiří Rak (RAK, *Bývali Čechové*, Jinočany 1994) nověji např. spíše pozdějšímu období se věnující Jan Randák, (RANDÁK, *V záři rudého kalicha*, Praha 2015).

³⁶⁸ RAK, s. 51; RANDÁK, s. 63.

³⁶⁹ RAK, *Bývali...*, s. 55.

³⁷⁰ ČORNEJ, *Lipanské...*, s. 105.

společenském povědomí udrželo, jistě i díky umělcům, kteří se k němu s oblibou vraceli coby inspiraci.

Novou aktualizaci tématu přinesla první světová válka, v jejímž průběhu navíc uplynulo půl tisíciletí od Husova upálení. Zatímco v českých zemích velkolepé oslavy znemožnila válečná situace,³⁷¹ v Ženevě vystoupil ne náhodou právě 6. července 1915 Tomáš G. Masaryk s projevem, v němž se otevřeně postavil proti habsburské monarchii a přímo odkazoval na středověkého reformátora. Je však třeba dodat, že tehdejší československý odboj využíval i dalších historických témat.

Po válce se husitství stalo součástí oficiální ideologie a symboliky nové republiky, odkazovala na ně i prezidentská standarta, později samozřejmě Husův památný den. Hlásily se k němu zároveň mnohé politické i nepolitické organizace, včetně vládních stran. Nešlo o žádnou novinku, ale spíš pokračování tendencí z dob předválečných. Již v době Rakousko-Uherska jednotlivé politické subjekty vyzdvihovaly různé aspekty historického fenoménu v souladu se svým zaměřením.³⁷²

Toliko ke katolictví se hlásící strana lidová nemohla husitství plně přijmout, tím spíš, že našlo uplatnění coby jeden ze symbolů provázejících protikatolickou vlnu prvních poválečných let. Právě způsob, jakým se s touto tematikou vyrovnával lidovecký tisk, bude předmětem zkoumání v následujících odstavcích. Nejprve se zaměříme na samotného Jana Husa, poté na husitskou éru jako takovou a konečně i na další momenty a postavy české historie.

4.1 Zbožný bludař

Aféra spojená s oslavami 6. července přinesla potřebu vyrovnání s postavou Jana Husa. Můžeme se pokusit vymezit několik perspektiv, z nichž byla tato osobnost nahlížena, přičemž jednu nutně představovalo hledisko náboženské. Katolický tisk zohledňoval rozpor mezi kazatelem a učením katolické církve, přinejmenším některé reformátorovy myšlenky zhodnotil jako „naprosto pochybené“ *Našinec*.³⁷³ Označení Husa přímo za kacíře nalézáme napříč vícero periodiky.³⁷⁴ Obhajoby se naopak dostalo procesu v Kostnici, alespoň po teologické a právní stránce,³⁷⁵ totéž lze říci o samotné exekuci. Tomáš Jiroušek připomenul užívání trestu smrti i v soudobém Československu či Francii.³⁷⁶ *Pražský večerník* se zase

---

³⁷¹ RAK, *Bývali...* s. 62.

³⁷² ČORNEJ, *Lipanské...*, s. 112-3.

³⁷³ *Jan Hus a dnešní doba*, in. *Našinec*, č. 149, 5. 7.

³⁷⁴ Např. *Lidové listy* 5. 7.; *Pražský večerník* 8. 7.; *Orel*, 20. 7.

³⁷⁵ *Naše Listy*, 10. 7.; *Práce* 1. 8.; *Slovácké noviny*, 11. 9.; *Čech*, 14. 9.

³⁷⁶ JIROUŠEK, *Kdo vedl Husa na hranici*, in. *Naše Listy*, č. 48, 31. 7.

odvolával na samotného kazatele a jeho souhlas s takovýmto trestáním heretiků,³⁷⁷ Rudolf Horský v *Čechu* prohlásil, že pokud by žil reformátor ještě dnes, vzplanuly by hranic tisíce.³⁷⁸ Drastický akt upálení rozhodně neměl být vnímán jako cosi nutně zavrženíhodného ani nepřiměřeného, přinejmenším v kontextu 15. století ne. Leč o určitých výhradách hovořit můžeme, již zmíněný Jiroušek viděl chybu v tom, že „mučednická smrt“ učinila reformátorovu postavu působivější.³⁷⁹ V podobném duchu spatřoval R. Horský hlavní „zásluhu“ kazatele v jeho upálení. Bez exekuce by se na něj „u nás vzpomínalo pouze v historii“, „jako na mravokárce své doby“ po boku Konráda Waldhausera či Milíče z Kroměříže,³⁸⁰ tedy postavu vzbuzující výrazně menší zájem a emoce. Týž autor zároveň snižoval zodpovědnost církve, která sice rozhodla o reformátorově vině, sám trest provedla ovšem na základě svých vlastních zákonů světská moc.³⁸¹

Politicko-katolický tisk se zkrátka držel stanoviska o Husově kacířství, avšak v některých vyjádřeních zároveň poněkud snižoval zodpovědnost kazatele. Například *Pražský večerník* v předvečer památného dne hovořil o reformátorovi coby bludaři, přitom ale i oběti „cizích bludných nauk“ a tlaku druhů, bez nějž by nakonec své učení odvolal.³⁸² *Našinec* zase přinesl vyjádření stranického sjezdu v Kroměříži, zmiňující Husa coby „mučedníka omylu a vzdoru“, vzbuzujícího lítost, nikoliv nenávist.³⁸³ Konečně se setkáváme i s tendencí umenšit rozpor mezi českým reformátorem a katolickou církví. Kupříkladu *Štít* upozorňuje, že sám reformátor laikům nepodával přijímání pod obojí, dokonce s takovou praxí projevil nesouhlas,³⁸⁴ v podobném smyslu hovořil poslanec Václav Myslivec na stranické schůzi v Lucerně.³⁸⁵

Pro chápání Husa a husitství v české společnosti se od 19. století stávalo zásadnější spíš než náboženské hledisko nacionální. I některé katolické listy reformátorovi přiznaly jisté zásluhy o národ, jeho jazyk a literaturu,³⁸⁶ ovšem v omezené míře. Kupříkladu *Právo* se táže, zda by se nenašly podobně, ba i více zasloužilé postavy, hodné připomenutí.³⁸⁷ Jak dopadá srovnání Husa s Cyrilem a Metodějem ve *Dni*, nabízející se i díky blízkosti jejich svátků, je

³⁷⁷ *Pekařův soud o Husovi a husitských oslavách*, in. *Pražský večerník*, č. 169, 29. 7.

³⁷⁸ HORSKÝ, *Následky...*, in. *Čech*, č. 286, 22. 10.

³⁷⁹ JIROUŠEK, *Kdo vedl...*, in. *Naše listy*, č. 48, 31. 7.

³⁸⁰ HORSKÝ, *Následky...*, in. *Čech*, č. 294, 31. 10.

³⁸¹ HORSKÝ, *Následky...*, in. *Čech*, č. 286, 22. 10.; o upálení jako trestu dle světských zákonů též *Naše listy*, č. 48, 31. 7.

³⁸² *Pražský večerník*, č. 149, 4. 7.

³⁸³ *Krajský sjezd lidové strany v Kroměříži*, in. *Našinec*, č. 184, 18. 8.

³⁸⁴ *Štít*, č. 27, 2. 7.

³⁸⁵ *Katolická manifestace v Lucerně*, in. *Čech*, č. 192, 17. 7.

³⁸⁶ *Našinec*, 5. 7.; *Orel* 20. 7.; *Práce* 1. 8.

³⁸⁷ *Z kraje*, in. *Právo*, č. 27, 4. 7.

nasnadě, jistě nejen proto, že jmenovaný list vycházel na jihu Moravy.³⁸⁸ Národní optika nabízela též jeden způsob chápání „kacířství“: myšlenky příčící se církevní ortodoxii totiž měly pocházet z ciziny.³⁸⁹ V podobném duchu proti sobě Otakar Tauber staví dvě stránky Husovy osobnosti, jednu vycházející z „domácí“ tradice a druhou podléhající cizím vlivům: „*co měl Hus dobrého bylo cyrilometodějské, co bludného bylo cizácké.*“³⁹⁰

Na stránkách novin nacházíme hodnocení nejen činnosti a učení mistra Jana, ale i jeho osobnosti. Přisouzena mu je zde pýcha,³⁹¹ nepokornost a neposlušnost, žádostivost slávy, coby zdroj této pro kněze jistě nelichotivé charakteristiky *Pražský večerník* uvádí Palackého.³⁹² Na druhou stranu se reformátorovi dostalo i uznání, v první řadě za mravnost,³⁹³ dále statečnost – třebaže hodnou „*lepší věci*“ dle mínění R. Horského.³⁹⁴ Snad poněkud překvapí v případě „kacíře“ jako další ze jmenovaných vlastností zbožnost,³⁹⁵ Hus byl přeci jen uznán „*věřícím křesťanem*“.³⁹⁶

Lidovecký tisk ke středověkému reformátorovi nepřistupoval jen coby historické osobnosti, pokoušel se i o jeho aktualizaci, případně hodnotil takovéto pokusy vycházející z jiných ideových táborů. Též v tomto směru můžeme vymezit jak negativní, tak pozitivní tendence. Opakuje se motiv nesvornosti, rozvratu³⁹⁷ - kazatel a jeho myšlenky rozdělovali českou společnost v 15. století, ale i v současnosti. V této souvislosti byla občas připomínána choulostivá otázka Slovenska,³⁹⁸ případně převážně katolické německé, maďarské a polské menšiny.³⁹⁹

Rozvratnost novodobého „husitství“ však sahala ještě hlouběji. Jaký vzor představoval Hus oslavovaný coby symbol vzdoru proti autoritě? V takovém pojetí ohrožoval stát,⁴⁰⁰ a ti, kdo jej podporovali, vlastně předem schvalovali „*ve jménu Husově*“ prováděnou protistátní činnost komunistů a anarchistů,⁴⁰¹ případně separatistické tendence motivované etnicky. Může-li být vyvěšen prapor husitský, proč ne i velkoněmecký, tázala se *Budoucnost*.⁴⁰² Husa

---

³⁸⁸ *Den*, č. 177, 4. 7.

³⁸⁹ *Pražský večer*, 4. 7.; *Čech*, 8. 10.

³⁹⁰ TAUBER, *Význam a smysl ideí cyrilometodějské*, in. *Našinec*, č. 149, 5. 7.

³⁹¹ RŮŽIČKA Hynek, *Jan Hus a dnešní doba*, in. *Našinec*, č. 149, 5. 7.

³⁹² *Brány pekelné jí nepřemohou*, in. *Pražský večerník*, č. 170, 30. 7.

³⁹³ *Našinec*, 5. 7.; *Čech*, 8. 10.

³⁹⁴ HORSKÝ, *Následky...*, in. *Čech*, 24. 10.

³⁹⁵ RŮŽIČKA Hynek, *Jan Hus a dnešní doba*, in. *Našinec*, č. 149, 5. 7.

³⁹⁶ VI. Dorazil, *Poctivost a síla*, in. *Právo*, č. 35, 29. 8.

³⁹⁷ Např. *Lidové listy*, 5. 7.; *Našinec*, 5. 7.; *Orel*, 20. 7.

³⁹⁸ *Lidové listy*, 21. 7.; *Čech*, 18. 7.

³⁹⁹ *Jméno, které rozděluje*, in. *Lidové listy*, č. 163, 21. 7.

⁴⁰⁰ -ež-, *Manifest k 6. červenci 1925*, in. *Čech*, 20. 7.

⁴⁰¹ *Hus*, in. *Pražský večerník*, č. 150, 7. 7.

⁴⁰² -ř-, *Odchod papežského vyslance z Prahy*, in. *Budoucnost*, č. 29, 17. 7.

tedy politický katolicismus odmítal nejen z hlediska náboženského, ale též (spíš jako symbol než historickou osobnost) coby škůdce státních a národních zájmů.

Leč jiné stránky kazatelovy osobnosti působí méně nebezpečně, mnohdy naopak stojí v kontrastu s jeho novodobými stoupenci, ať už je to mravnost⁴⁰³ či zbožnost.⁴⁰⁴ K jinému pokusu o aktualizaci docházelo právě z náboženského hlediska. Otakar Tauber v *Našinci* psal že „*dnes by šel Hus do ohně pro víru římskokatolickou*,“⁴⁰⁵ podle Ferdinanda Šmída by byl spokojen se stavem dnešní katolické církve.⁴⁰⁶ Tuto myšlenku vlastně nepřímo podpořil Alfred Fuchs ve *Dni* tvrzením, že katolická církev přijala velkou část Husem hláсанých myšlenek,⁴⁰⁷ v podobném smyslu psal *Čech*.⁴⁰⁸ K existujícím rozporům mezi učením reformátora a církve dodával, že ani protestanté s Husem nejsou v úplné shodě.⁴⁰⁹ Kazatel měl mít však rozhodně blíž k dnešním katolíkům, než „*nevěreckým pokrokářům*“, dovolávajícím se jeho jména,⁴¹⁰ „*lžihusitům*“, vysmívajícím se myšlenkám, jím hláсанým.⁴¹¹

Postavě Jana Husa katolický tisk v době Marmaggiho aféry věnoval značnou pozornost, pochopitelně nejvíc ve dnech krátce před a po příslušném památném dni. Přímo jeho osobnosti se věnovalo několik článků, zejména v ústředních periodících, alespoň okrajově byla zmiňována i později, a to napříč zkoumanými listy. Pro hodnocení historické postavy hrálo zásadní roli hledisko nejen konfesní, ale i nacionální.

Ve vztahu k Husovi můžeme vysledovat dvě tendence. Na jedné straně negativní, kdy katolický tisk odmítá jeho kacířství a odboj proti (církevní) autoritě. Ovšem vedle odsouzení těchto kazatelových stránek nacházíme i jejich zlehčování, a zároveň vyzdvihování vlastností chápaných pozitivněji. Lidový tisk se tedy na jedné straně vůči Janu Husovi vymezoval, zároveň však poukazoval na jeho blízkost ke katolictví, a tak si vlastně snažil tento symbol ne-li snad „přivlastnit“, tedy alespoň obrátit proti skupinám, tradičně jej využívajícím k proticírkevní propagandě.

4.2 Naše slavné prohry

Při hodnocení Jana Husa se katolický tisk pustil i do posuzování následků jeho činnosti. Na mysli máme zejména husitské války coby sérii událostí, jichž měl být kazatel přímým

⁴⁰³ HORSKÝ, *Následky...*, in. *Čech*, č. 294, 31. 10.

⁴⁰⁴ Š, *Hus a moderní husitismus*, in. *Lidové listy*, č. 183, 13. 8.

⁴⁰⁵ *Význam a smysl ideje cyrilometodějské*, in. *Našinec*, č. 149, 5. 7.

⁴⁰⁶ *Co tomu říkám*, in. *Čech*, č. 223, 18. 8.

⁴⁰⁷ *Neschůdné cesty*, in. *Den*, č. 254, 21. 9.

⁴⁰⁸ *Manifest k 6. červenci*, in. *Čech*, č. 190, 15. 7.

⁴⁰⁹ Tamtéž.

⁴¹⁰ *Jan Hus a dnešní doba*, in. *Našinec*, č. 149, 5. 7.

⁴¹¹ *Den*, č. 180, 8. 7.

(spolu)původcem. Dopady Husova působení a jeho úctyhodnější stránky proti sobě stavěl *Pražský večerník*. Psal-li o reformátorem způsobeném „zlu“, ⁴¹² pak vcelku jasně vyjádřil postoj lidového tisku k husitským válkám, na hony vzdálený představě o vrcholné éře českých dějin. Mohla však ke katolictví se hlásící periodika prezentovat jinak údobí, jež charakterizovala ničením kostelů a klášterů?⁴¹³ Ve skutečnosti představovalo náboženství toliko jednu z rovin kritiky, a to ani ne nutně nejvýznamnější – ostatně s touto stránkou husitství se zkoumaný tisk do značné míry vypořádal při hodnocení Husova učení, jemuž jsme se věnovali v předchozí podkapitole.

Častěji odsouzení zaznívalo z pozic nacionalismu a patriotismu. Text ve *Štítu* hovořil o ničení staveb nejen církevních, jak již zmíněno, ale i světských, „*sta vsí, měst a hradů*“, zároveň husity obvinil že „*povraždili a umučili statisíce Čechů*“.⁴¹⁴ Stoupenci kalicha tedy nepředstavovali reky hájící vlast, ale naopak její ničitele, zanechávající za sebou jen zkázu, žádné „*kulturní hodnoty*“.⁴¹⁵ Negativně se přínos husitství jevil i ve vztahu k zahraničí – *Čech* s odvoláním na Palackého připomínal v pozdně středověké Evropě rozšířený obraz Čechů coby kacířů,⁴¹⁶ *Našinec* želel přerušení styků s francouzským a italským prostředím.⁴¹⁷ Článek v olomouckém periodiku zároveň nabízí pohled na utrakvismus z moravské perspektivy – tamní lid „*byl donucen*“ k husitství, text připomenul i konkrétní příklady destrukce.⁴¹⁸ Ty ovšem nalézáme i v Čechách – například Sázavský klášter⁴¹⁹ či Vyšehrad,⁴²⁰ s husitstvím se spojuje i prohloubení kulturního úpadku Prahy vůbec.⁴²¹

Pod útokem se ocitla i představa středověkých kališníků jako šířitelů svobody a demokracie. *Našinec* je (spolu s jejich novodobými napodobiteli) charakterizoval skrz náboženskou nesnášenlivost.⁴²² Pod šifrou L. N. skrytý pisatel se tázal soudobých „*pacifistů a humanistů*“, spatřují-li skutečně vrchol dějin v bojích a „*nesnášenlivém sektářském zanícení náboženském*“.⁴²³ Jinde se ironicky připomínalo coby projev „svobody“ vraždění kněží jiného vyznání Žižkou a jeho bojovníky,⁴²⁴ nebo pronásledování českých bratří.⁴²⁵

---

⁴¹² *Pražský večerník*, 13. 7.; *Čech*, 14. 7.

⁴¹³ *Štít*, č. 37, 17. 9. Motiv husitů vypalujících kláštery pak nacházíme víckrát, např. *Čech*, 5. 7. či *Pr. večer.*, 30. 7.

⁴¹⁴ *Štít*, č. 37, 17. 9.; zkázu a krveprolití v souvislosti s husity připomíná též např. *Den*, 4. 7.

⁴¹⁵ *K Husovu dni*, in. *Pražský večerník*, č. 149, 4. 7.

⁴¹⁶ Šeb. Rada, *Hus dle Palackého*, in. *Čech*, č. 229, 24. 8.

⁴¹⁷ *Význam a smysl idey cyrilometodějské*, in. *Našinec*, č. 149, 5. 7.

⁴¹⁸ Tamtéž.

⁴¹⁹ *Čech*, č. 187, 12. 7.

⁴²⁰ *Hranice vzplály*, in. *Český západ*, č. 28, 9. 7.

⁴²¹ *Následky odchodu nunciova*, in. *Čech*, č. 219, 13. 8.

⁴²² *Příspěvek k naší národní bilanci*, in. *Našinec*, č. 166, 26. 7.

⁴²³ *Dvojí dědictví*, in. *Den*, č. 177, 4. 7.

⁴²⁴ *Ted' budou v ČSR zrušeny káznice*, in. *Právo*, č. 28, 11. 7.

⁴²⁵ *Výsledek „reformního úsilí“*, in. *Štít*, č. 41, 15. 10.

Vedle toho ovšem nacházíme husitské násilí překvapivě v roli jakéhosi vzoru, když Rudolf Horský v *Čechu* uvažoval nad právem potírat nauky v rozporu s mravností a „*zákony přirozenými*“ i „*Božími*“. Dle jeho mínění Žižka „*právem potřel nemravnou sektu adamitů*.“⁴²⁶

V případě Jana Husa jsme se setkávali s pokusy o jeho přiblížení ke katolicismu. Podobné tendence můžeme vysledovat i pokud jde o jeho následovníky, navzdory veškerým temným stránkám s nimi spojeným. Kališníci prý z katolicismu zdědili zbytky idealismu, ač pouze dočasně.⁴²⁷ Oba náboženské proudy měly společnou úctu k zemským patronům, knížeti Václavovi,⁴²⁸ Cyrilu a Metodějovi.⁴²⁹ Ostatně v témže článku *Našince* Otakar Tauber připomíná, že husité se sami hlásili ke katolické církvi.⁴³⁰

Přesto při hodnocení utrakvismu převažují zápory, vidíme to i na výčtu výsledků hnutí. K výše zmiňovaným škodám hmotným ještě můžeme přičíst škody mravní.⁴³¹ Zhoršila se též sociální situace, zejména postavení rolníků⁴³² a vůbec poddaných – *Našinec* označil poddanství samo, spolu s robotou, za důsledek husitského válčení.⁴³³

Dvojznačnou se jeví interpretace bitvy u Lipan, uzavírající dobu husitských válek. Na straně jedné šlo o konec ničivých bojů, lítost nad porážkou radikálů bychom samozřejmě hledali marně. Dle jednoho z listů za ni i „*sami husité děkovali*“,⁴³⁴ podíl kališníků samotných na porážce Táboritů připomíná *Pražský večerník*.⁴³⁵ Jinak se však zakončení této epochy objevuje spíš v podobě určitého mementa. Lze tvrdit, že katolický tisk se nesnažil příliš polemizovat s obrazem bitvy jako národní katastrofy, „*bratrovražedné Lipany*“⁴³⁶ se objevují zas a znovu, napříč periodiky, coby varování. „*Nové Lipany*“ nejsou jen minulostí, ale i možnou budoucností – směřuje k ní protikatolické štvání,⁴³⁷ kulturní boj⁴³⁸ a činnost československé církve.⁴³⁹

Ještě jedno slavné střetnutí se opakovaně objevovalo. Porážka vzbouřených stavů na Bílé hoře roku 1620 s sebou v českém povědomí nesla převážně negativní konotace, lidový

---

⁴²⁶ HORSKÝ, *Následky...*, in. *Čech*, č. 255, 20. 9.

⁴²⁷ *Kulturní hlídka*, in. *Český západ*, č. 30, 23. 7.

⁴²⁸ *Lidové listy*, č. 221, 27. 9.

⁴²⁹ TAUBER, *Význam a smysl ideje cyrilometodějské*, in. *Našinec*, č. 149, 5. 7.

⁴³⁰ Tamtéž.

⁴³¹ RŮŽIČKA, *Jan Hus a dnešní doba*, in. *Našinec*, č. 149, 5. 7.

⁴³² HORSKÝ, *Následky odchodu...*, in. *Čech*, č. 284, 20. 10.

⁴³³ RŮŽIČKA, *Jan Hus...*, in. *Našinec*, č. 149, 5. 7.

⁴³⁴ *Kulturní hlídka*, in. *Český západ*, č. 30, 23. 7.

⁴³⁵ *Mají tam všichni recht*, in. *Pražský večerník*, č. 163, 22. 7.

⁴³⁶ vd. *Význam 28. října*, in. *Našinec*, č. 244, 28. 10.

⁴³⁷ *8. listopad*, in. *Budoucnost*, č. 45, 6. 11.

⁴³⁸ Fanda Daňková, „*Kulturní boj*“ v Československu, in. *Právo*, č. 29, 18. 7.

⁴³⁹ *Mají tam...*, in. *Pražský večerník*, č. 163, 22. 7.

tisk se do značné míry přidržoval tohoto pojetí „tragického a osudového“ momentu.⁴⁴⁰ Při líčení údajného neštěstí nescházel ani patos, *Den* v souvislosti s ním hovořil o „hrobu národa“;⁴⁴¹ *Rozmach* o jeho ponížení⁴⁴². *Orel* kladl do souvislosti s Bílou horou „ztrátu státní samostatnosti“;⁴⁴³ což ale zjevně nebyla myšlenka přijímaná beze zbytku, ústřední periodikum strany spojení obou dějinných momentů zpochybňovalo.⁴⁴⁴ Radikálně odlišný náhled naznačil *Štít*, píšíce o oslavování vévody Maxmiliána coby osvoboditele českých katolíků – tato poznámka je však zjevně myšlena v nadsázce a má spíš poukázat na nesmyslnost a zaslepenost vyhraněně protikatolického pohledu na dějiny.⁴⁴⁵

Co vedlo k tomuto historickému „neštěstí“? Pátrání po kořenech vývoje vedoucího k Bílé hoře tak, jak je načrtlo několik zkoumaných textů, nás zavádí zpět k husitství. Souvislost mezi dvěma fenomény spatřoval *Pražský večerník*⁴⁴⁶ či *Našinec*.⁴⁴⁷ Již kališníci měli nastoupit cestu vedoucí na osudové bojiště, třeba snad nevědomky. V pozdějších dobách hledal příčiny R. Horský. Pustil se do kritiky protestantských stavů a direktoria, jež charakterizoval jako lehkomyšlné a zlomyslné, přičemž za jejich poklesky posléze pykal národ.⁴⁴⁸ Podobným směrem mířila kritika *Českého západu* – na tehdejší šlechtě vadila jmenovitě volba nejprve Habsburků a pak Fridricha Falckého, tedy cizinců, na český trůn.⁴⁴⁹ Bílá hora se pak dostavila jako trest za tuto „pohanu“.⁴⁵⁰

Při hodnocení předbělohorské éry bylo samozřejmě zohledněno i měřítko konfesijní, stěží překvapí malé sympatie sledovaných periodik k tehdejším protestantům. Právě oni údajně představovali hlavní nositele ideje „čí vláda, toho náboženství“, vedoucí ve svém důsledku k potlačování svobody.⁴⁵¹ Protestantské šlechta přitom neměla motivy nikterak vznešené, alespoň *Štít* jí přisoudil touhu po majetku katolické církve.⁴⁵² I do pohledu na raně novověké protestanství jako takové se promítal nacionalismus. Reformace 16. a 17. století představovala cizorodý prvek v ještě větší míře než středověké hereze, jako „germánskou“ či německou ji charakterizovaly listy z Čech i Moravy.⁴⁵³ Jistou výjimku z obecně

⁴⁴⁰ vd. *Význam 28. října*, in. *Našinec*, č. 244, 28. 10.

⁴⁴¹ Dr. Justus, *Hus a...*, in. *Den*, č. 178, 5. 7.

⁴⁴² DURYCH Jaroslav, *Poznámky*, in. *Rozmach*, č. 15, 1. 10.

⁴⁴³ *Propast* in. *Orel*, č. 16, 20. 8.

⁴⁴⁴ *Církevně-politický spor v naší republice II.*, in. *Lidové listy*, č. 230, 9. 10. Jiný text v tomto periodiku ovšem také spojil Bílou horu s obrazem „hrobu národa“ – *Pokroková snášenlivost*, in. *L. I.*, 6. 8.

⁴⁴⁵ *Všelicos*, in. *Štít*, č. 38, 24. 9.

⁴⁴⁶ *Hus*, in. *Pražský večerník*, č. 150, 7. 7.

⁴⁴⁷ *Význam*, in. *Našinec*, č. 149, 5. 7.

⁴⁴⁸ *Následky odchodu*, in. *Čech*, č. 252, 17. 9.

⁴⁴⁹ *Kulturní hlídka*, in. *Český západ*, č. 30, 23. 7.

⁴⁵⁰ *8. listopad*, in. *Budoucnost*, č. 45, 6. 11.

⁴⁵¹ *Den*, 28. 7.; *Štít*, 24. 9.; *Čech*, 29. 9.;

⁴⁵² *Všelicos*, in. *Štít*, č. 38, 24. 9.

⁴⁵³ *Český západ*, 2. 7.; *Pražský večerník*. 4. 7.; *Den*, 28. 7.; *Budoucnost*, 6. 11.

převládajícího pohledu na „cizáckost“ protestantství nacházíme v článku Alfréda Fuchse, v němž odmítá představu o výjimečnosti české reformace, neboť dle něho každý národ vytvořil vlastní reformační tradici. Na druhou stranu v témže článku vyzdvihl vliv katolictví na českou kulturu.⁴⁵⁴

S negativním pohledem na protestanty korespondoval i způsob, jakým vykreslil *Štít* „Švédů Gustava Adolfa“ a který se příliš neliší od obrazu českých nekatolických stavů. Pod záminkou ochrany protestantů se „lev severu“ snažil především rozšířit své panství, zejména na úkor katolické církve, útisku katolíků se věnoval i ve svém království. Přirozeně přicházely na přetřes i škody, způsobené švédskými vojsky v českých zemích.⁴⁵⁵ Mezi představitele protestantismu můžeme počítat také Jana Amose Komenského. Učený exulant si ve srovnání s předchozími osobnostmi vysloužil přece jen pozitivnější hodnocení. Zmínky se dostalo jeho náboženskému založení, podobně jako v Husově případě, kontrastujícímu s údajně „protikřesťanskými“ kroky nejrůznějších soudobých organizací, třeba na poli školství.⁴⁵⁶

Bělohorská bitva se na stránkách tisku nejeví toliko jako již odbytá historická událost, připomínána je též coby memento, varování před opakováním chyb minulosti, podobně jako jsme mohli zaznamenat již v případě Lipan – oba tyto historické milníky se ostatně někdy objevují vedle sebe.⁴⁵⁷ Kdo nebo co připravuje toto (staro)nové neštěstí? Jasně měl *Štít*, obviňující „*protestanty a čechoslováky*“, tedy příslušníky nekatolických církví.⁴⁵⁸ O „*určitých protestantských kruzích*“ hovoří též *Český západ*, když poukazuje na paralelu mezi dnešní politickou situací a počátkem 17. století.⁴⁵⁹ Další zhoubnou sílu měly představovat socialistické strany.⁴⁶⁰

Zatímco v případě bitvy na Bílé hoře převažoval narativ národní tragédie, pro následné období totéž platí již v menší míře. Jistě, šlo o „*krutou dobu*“⁴⁶¹ charakterizovanou národní slabostí,⁴⁶² následky porážky, jejichž „odčinění“ se protáhlo až do 20. století.⁴⁶³ Ale vedle toho se můžeme setkat se zpochybněním některých negativních stereotypů, případně vyzdvižením určitých světlejších stránek pobělohorské „doby temna“. Ambivalentní pohled

⁴⁵⁴ FUCHS, *Sladká lež*, in. *Den*, č. 209, 6. 8.

⁴⁵⁵ *Všelicos*, in. *Štít*, č. 38, 24. 9.

⁴⁵⁶ *Našinec*, 18. 8.; *Čech*, 5. 10.

⁴⁵⁷ *Našinec*, 10. 7.; *Právo*, 18. 7.; *Budoucnost*, 6. 11.

⁴⁵⁸ *Všelicos*, in. *Štít*, č. 38, 24. 9.

⁴⁵⁹ *Politický přehled*, in. *Český západ*, č. 31, 30. 7.

⁴⁶⁰ *Pokroková snášenlivost*, in. *Lidové listy*, č. 177, 6. 8.

⁴⁶¹ *Význam 28. října*, in. *Našinec*, č. 244, 28. 10.

⁴⁶² Dr. Justus, *Hus a sv. Cyril a Metoděj*, in. *Den*, č. 178, 5. 7.

⁴⁶³ Dr. Kettner, *Proč neoslavujeme*, in. *Pražský večerník*, č. 185, 18. 8.

na tuto epochu nabídly *České listy*. Na jedné straně hovořily o útlaku ze strany šlechty, na stranu druhou upozorňovaly, že ten se netýkal záležitostí národnostních a jazykových. Též přistěhovalectví v této době hodnotily pozitivněji, ve srovnání s dobou před třicetiletou válkou. Nově příchozí, ač Němci, byli katolíky a do značné míry se počestili.⁴⁶⁴

Vyzdvihována byla éra pobělohorská po stránce umění. Došlo během ní k návratu Čechů mezi „kulturní národy“.⁴⁶⁵ *Našincem* parafrázovaný projev poslance Drobného připomínal umění a kulturu baroka, od „*krásného roucha*“ Prahy po rozličné projevy lidové kultury „*na každé dědině*“.⁴⁶⁶

Patrně nepřekvapí obhajoba pobělohorského katolicismu. *Lidové listy* sice připouští represi coby jednu ze stránek rekatolizace, připisují ji však na vrub spíše panovnické moci, kdežto vybrané církevní představitele⁴⁶⁷ prezentují jako mírnější element.⁴⁶⁸ Také s tematikou barokní církve se pojí motivy nacionální, opakuje se třeba obraz katolického kněze a zároveň vlastence, národního buditele.⁴⁶⁹ Konečně i zmínku o sjednocení národa v *Pražském večerníku* můžeme chápat jako odkaz na rekatolizaci, avšak nejen coby konfesijní nýbrž i nacionální fenomén.⁴⁷⁰

V mnohem negativnějším světle než pobělohorské baroko, jeví se doba vlády Josefa II. připomínaná především pro panovníkovu náboženskou politiku. Příspěvatelka *Čecha* ji zhodnotila jako antiklerikální,⁴⁷¹ téma představovalo zejména „*rozkrádání*“ církevního majetku.⁴⁷² Nechyběla snaha o aktualizaci, o „josefinismu“ se hovořilo v souvislosti s postoji k organizovanému náboženství na úrovni jednotlivců⁴⁷³ i celých skupin, snažících se ovlivnit směřování soudobé československé politiky.⁴⁷⁴ Když chtěl právě *Čech* kritizovat vztah státu a církve v mladém republice, přirovnal ji k „*josefinskému liberalismu*“.⁴⁷⁵ A co že bylo cílem původních i novodobých „josefinistů“? Podřízení katolické církve státní moci, slovy R. Horského z ní učinit „*státní děvku*“.⁴⁷⁶ Též z pozice nacionalismu vycházelo

---

⁴⁶⁴ *Národnostní přesuny*, in. *České listy*, č. 43, 22. 10.

⁴⁶⁵ *K Husovu dni*, in. *Pražský večerník*, č. 149, 4. 7.

⁴⁶⁶ *Krajský sjezd lidové strany*, in. *Našinec*, č. 184, 18. 8.

⁴⁶⁷ Zmíněni jsou Bohuslav Balbín a arcibiskup Harrach.

⁴⁶⁸ *Církevně-politický spor*, in. *Lidové listy*, č. 225, 3. 10.

⁴⁶⁹ *Husovy oslavy*, in. *Orel*, 20. 7.; Vlast. Dorazil, *Demokracie, toť diskuze*, in. *Našinec*, 24. 7.

⁴⁷⁰ *K Husovu dni*, in. *Pražský večerník*, č. 149, 4. 7.

⁴⁷¹ Ignota, *Ve stopách Tetína*, in. *Čech*, č. 215, 9. 8.

⁴⁷² *Štít*, 23. 7.; *Čech*, 12. 8.

⁴⁷³ Za „josefinistu“ byl označen Karel Kramář – *Lidová strana jediná...*, in. *Pražský večer*, č. 203, 8. 9.

⁴⁷⁴ *Prohlášení ústředního výboru lidové strany*, in. *Čech*, č. 204, 29. 7.

⁴⁷⁵ Horský, *Následky odchodu...*, in. *Čech*, č. 240, 4. 9.

⁴⁷⁶ Tamtéž.

záporné hodnocení Josefovy vlády, na stránkách *Čecha* byla spojována s germanizací⁴⁷⁷ a centralismem.⁴⁷⁸

Lidovecký tisk se navracel ke dvěma dějinným údobím zásadním pro českou historickou paměť a to k husitským válkám a počátku 17. století, spojenému především s bitvou na Bílé hoře. Zápasy první poloviny 15. století se objevovaly vcelku přirozeně, v souvislosti s postavou Jana Husa. Třebaže válečný požár se v českých zemích plně rozhořel až několik let po reformátorově upálení, politicko-katolická žurnalistika Husovi opakovaně připisovala zodpovědnost za válečné běsnění a zkázu, kterou po sobě zanechalo. Právě takto, v temných barvách líčil husitství sledovaný tisk, vzdalující se značně pojetí Františka Palackého či T. G. Masaryka. Naproti tomu vnímání bitvy na Bílé hoře se blížilo v mnohem větší míře stereotypům převládajícím ve zbytku české společnosti. I pro lidovce představovala temnou kapitolu dějin, a v textech figurovala především coby memento. Ostatně i připomenutí husitských válek bylo nezdědkou zároveň varováním. Odmítnutím husitství, a alespoň částečně stavovského povstání 17. století, se dostávala katolická žurnalistika do konfliktu s „oficiálním“ pojetím dějin. Na druhé straně na těchto momentech mohla demonstrovat svou oddanost státu a národním zájmům, když varovala před nesvorností a upozorňovala na škody, jež zemi a národu způsobila nejednotnost a náboženské spory.

4.3 České nebe

V této kapitole jsme se dosud zabývali okamžiky a postavami z dějin, jež vnímalo politicko-katolické prostředí negativně nebo alespoň ambivalentně. Vystupovaly na stránkách sledovaných listů i osobnosti vykreslované veskrze pozitivně? Odpověď zní ano, a na následujících řádcích si představíme jakýsi panteon výtečníků českých dějin vytvářený v periodických lidové strany.

Patrně neudiví, že v této české, katolické „Walhalle“ zaujímalý ústřední místo postavy světců a světic. Předně musíme jmenovat slovanské věrozvěsty Cyrila (Konstantina) a Metoděje, zmiňované i v souvislosti s Husovými slavnostmi a Marmaggiho aférou. Jak jsme již poznamenali, ke srovnání s Husem nabádala už samotná data památných dnů. Šířitelé křesťanství na Moravě pochopitelně čněli vysoko nad upáleným kazatelem v očích

---

⁴⁷⁷ *Čech*, 21. 10.; 3. 12.

⁴⁷⁸ *Čech*, č. 215 9. 8.

katolických žurnalistů, podle jejichž výkladu přinesli písmo,⁴⁷⁹ náboženství,⁴⁸⁰ kulturu,⁴⁸¹ bez nich by ani nebylo národa.⁴⁸² Mise „soluňských bratří“ Čechy a Moravy zachránila před germánskou „záplavou“⁴⁸³ a osudem polabských Slovanů.⁴⁸⁴ Christianizaci Velké Moravy zkoumané texty neprezentovaly pouze jako šíření „pravé“ víry, ale počín kulturní, sloužící národním zájmům.

Hesla a obrazy pojící se s Cyrilem a Metodějem přesahovaly svým významem až do aktuálního dění. Ocenění se věrozvěstům dostalo coby symbolu spojujícímu „*Čechy svorně s Moravou, Slovenskem i Podkarp. Rusí*“,⁴⁸⁵ tedy vlastně přispívajícímu k upevnění republiky. Jindy misionáři reprezentovali symbol vzájemnosti slovanských národů vůbec,⁴⁸⁶ ostatně motiv slovanství se v souvislosti s nimi alespoň letmo vyskytl víckrát.⁴⁸⁷

Středisko kultu těchto světců leželo na Moravě, především v některých tam vycházejících listech se setkáme se zvláštním zdůrazněním této skutečnosti. Tak se hovoří o „*cyrilometodějské Moravě*“,⁴⁸⁸ či v ještě užším vymezení o Slovácku a jeho „*cyrilometodějské tradici*“.⁴⁸⁹ Adjektivum „cyrilometodějské“ se vůbec opakuje poměrně hojně, zejména v souvislosti s katolickým křesťanstvím, „*vírou Cyrilo-Methodějskou*“,⁴⁹⁰ cyrilometodějským „*duchem*“⁴⁹¹ nebo „*dědictvím*“.⁴⁹² Co však tvořilo obsah „cyrilometodějství“? Pro *Den* jím byly konstruktivní, pozitivní a tvořivé síly, kontrastující s husitskou destrukcí,⁴⁹³ obdobně vyznívalo srovnání „*cyrilometodějského ducha*“ „*lásky a práce*“ s duchem odbojníka Husa v *Našinci*.⁴⁹⁴ Obrazně proti sobě stanuly nejen ideje, ale i lokality. Zatímco antiklerikalismus symbolizoval husitský Tábor, katolíci se měli hlásit k Velehradu, představujícímu „*křesťanskou říše pořádku, tiché kulturní práce*“, již je třeba

---

⁴⁷⁹ *Den*, 4. 7.; *Pražský večer*, 7. 7.

⁴⁸⁰ *Našinec*, 5. 7.; *Pražský večer*, 7. 7.

⁴⁸¹ *Den*, 4. 7.; *Našinec*, 5. 7.; *Orel* 20. 7.

⁴⁸² RŮŽIČKA, *Jan Hus*, in. *Našinec*, č. 149, 5. 7.

⁴⁸³ *8. listopad*, in. *Budoucnost*, č. 45, 6. 11.

⁴⁸⁴ Dr. Justus, *Hus a sv. Cyril a Metoděj*, in. *Den*, č. 178, 5. 7.

⁴⁸⁵ *Hus*, in. *Pražský večerník*, č. 150, 7. 7.

⁴⁸⁶ *Den*, 4. 7.; *Čech*, 5. 7.; *Našinec*, 5. 7.

⁴⁸⁷ *Lidové listy*, 5. 7.; *Našinec*, 30. 10.

⁴⁸⁸ *Den*, 17. 8.; *Právo*, 14. 11.

⁴⁸⁹ *Krajský sjezd lidové strany v Kroměříži*, in. *Našinec*, č. 184, 18. 8.

⁴⁹⁰ *Právo*, č. 45, 7. 11.

⁴⁹¹ *Našinec*, č. 199, 4. 9.

⁴⁹² *Čech*, 19. 7.; 9. 8.; *Štít*, 24. 9.

⁴⁹³ L. N., *Dvoji dědictví*, in. *Den*, č. 177, 4. 7.

⁴⁹⁴ TAUBER, *Význam a mysl idej cyrilometodějské*, in. *Našinec*, č. 149, 5. 7.

uchránit rozvratu, nihilismu a třídního boje.⁴⁹⁵ Symbolický význam místa vyzdvihl i *Orel* v mottu „*Velehrad je náš program!*“⁴⁹⁶

Předvolební prohlášení *Čecha* ještě silněji podtrhlo význam věrozvěstů v lidoveckém pojetí českých dějin, když jako jejich „žáky“ jmenovalo zemské světce, Václava, Ludmilu a Vojtěcha.⁴⁹⁷ Soluňské bratry tedy můžeme považovat za jakýsi počátek symbolické galerie českých velikanů, ovšem rozhodně ne za její konec.

Na začátku této podkapitoly jsme hovořili o Cyrilovi a Metodějovi jako určitém protipólu Jana Husa. Ne nepodobnou úlohu mohl hrát další světec, tentokrát přímo Husův současník, Jan Nepomucký. Dle tvrzení V. Lenkvika o sobě obě historické postavy vzájemně věděly, popírání světcovy existence se tak jevilo tím absurdnější.⁴⁹⁸ Předmětem srovnávání se stal i Nepomuckého svátek, zákonem neuznaný, což *Český západ* spojoval se zavedením dne Husova.⁴⁹⁹ V témže listě mohli čtenáři číst také volání po řešení „otázky svatojánské“, v souvislosti s výzvou k osvětové činnosti v katolickém duchu.⁵⁰⁰

Čech zase připomínal v protikladu s „oslavovanými“ husity „zapomenutého“ svatého Prokopa. Kontrast ještě posiloval Sázavský klášter, světce založený a kališníky zničený.⁵⁰¹ Postava opata a poustevníka se objevuje víckrát ve výčtech zemských patronů a dalších historických postav.⁵⁰² Též coby nedostatečně ctěná a připomínaná byla představována kněžna Ludmila, „pramáti“ „děti z rodu Čechova“, která „prvá ve vlastech“ přijala křesťanství.⁵⁰³ *Lidové listy* poukazovaly na její křest z rukou Cyrila a Metoděje a skrze něj i vazby na Velkou Moravu.⁵⁰⁴ Figurovala tedy vlastně jako prostředník mezi slovanskými věrozvěsty a svatým Václavem.

Ludmilina vnuka, knížete Václava, samozřejmě lidovecký tisk opomenout nemohl. Líčil ho jako světce, „zbožného, tichého a pokorného“,⁵⁰⁵ vzor rozličných ctností,⁵⁰⁶ šířící křesťanství a kázající lásku „slovem i skutkem“.⁵⁰⁷ Avšak zkoumané texty Přemyslovce

---

⁴⁹⁵ *Dvoji dědictví*, in. *Den*, č. 178, 5. 7.

⁴⁹⁶ *Orelstvo pro Stojanův cyrilo-metodějský ideál*, in. *Orel*, č. 13, 5. 7. Toto heslo, stavící Velehrad proti „masarykovskému“ Táboru se však objevovalo již dřív, viz. HUDEK, KOPEČEK a kol., *Čecho/slovakismus*, s. 232.

⁴⁹⁷ *Katoličtí Čechové!*, in. *Čech*, č. 295, 1. 11.

⁴⁹⁸ Lenkvik, *Nevědomost a netaktnost oslavovatelů Husových*, in. *Pražský večerník*, č. 156, 14. 7.

⁴⁹⁹ *Politický přehled*, in. *Český západ*, č. 31, 30. 7.

⁵⁰⁰ HAVELKA A., *Před kulturním bojem v naší republice?*, in. *Český západ*, č. 29, 16. 7.

⁵⁰¹ *Náš národní svátek*, in. *Čech*, č. 181, 5. 7.

⁵⁰² *Den*, 19. 7.; *Čech*, 16. 9.

⁵⁰³ *Svátek naší křesťanské pramáti*, in. *Čech*, č. 251, 16. 9.

⁵⁰⁴ V. Svatohor, *Ke dni 28. září*, in. *Lidové listy*, č. 221, 27. 9.

⁵⁰⁵ *Den svatováclavský*, in. *Slovácké noviny*, č. 39, 25. 9.

⁵⁰⁶ *Připravujte všude důstojnou oslavu svátku svatého Václava!*, in. *Orel*, č. 16, 20. 8.

⁵⁰⁷ *Den svatováclavský*, in. *Sl. n.*, 25. 9.

prezentovaly především v roli jednoho z nejpřednějších českých patronů.⁵⁰⁸ Stal se zdrojem naděje národu, jenž „po bratrovražedných bojích ocitl se na prahu záhuby“,⁵⁰⁹ v pobělohorské době udržoval jeho „soudržnost a vědomí“.⁵¹⁰ „Pod jeho ochranu“ stavěno „vše drahé a svaté“, psal *Den* o jazyku, zemi i koruně, označených jako „svatováclavské“.⁵¹¹ Přídomek odkazující na svatého knížete se vůbec těšil zjevné oblibě, nachází se rozset napříč listy. Řeč může být o „svatováclavské víře“,⁵¹² národu⁵¹³ či dědictví.⁵¹⁴ Symbolickou hodnotu nesly i konkrétní artefakty spojované se světcem. Pro *Slovácké noviny* představovala svatováclavská koruna „znak souvislosti“ mezi českými zeměmi,⁵¹⁵ pro *Den* „symbol politické samostatnosti“.⁵¹⁶ Tentýž text připomínal Václavův prapor, se kterým středověcí válečníci táhli do bitev „za svobodu a slávu vlasti“, mezi nimi i kališníci, „v boji proti radikálním sektářům“.⁵¹⁷ Dvojice textů v *Našinci* vyzdvihovala svatováclavskou symboliku v souvislosti s počátky československých legií.⁵¹⁸ Její státotvornost ovšem mohla sahat až do současnosti či budoucnosti. *Pražský večerník* viděl ideu svatováclavskou jako jedinou, „která by mohla český národ spojit“. Počítal s možností rozšíření jejího vlivu do východní části republiky, kde se český kníže mohl stát protiváhou jiného sakralizovaného panovníka, uherského Štěpána.⁵¹⁹ Zdá se ale, že v daném okamžiku vliv kultu na celostátní úrovni zůstával omezený, a to i v případě českých zemí. „Poprvé jsme oslavovali svatého Václava na Moravě a Slovensku“, psalo *Právo*.⁵²⁰ *Lidové listy* předpovídaly oslavám, že na Moravě „brzy zdomácní“,⁵²¹ jako by tedy dosud zůstávaly poněkud cizorodým prvkem. Můžeme usuzovat na přetrvávající „zemský“ rozměr uctívání svatého Václava? O jeho naprosté absenci na Moravě však v žádném případě hovořit nelze, jak dokládají zprávy o oslavách v Brně, Přerově, Vyškově i jinde.⁵²²

Může se zdát, že světec a symbol zcela zastínil historickou postavu přemyslovského panovníka. Některá lidovecká periodika se knížeti nicméně věnovala i z dějepisného hlediska. Také z tohoto hodnocení vládce vycházel jako veskrze pozitivní postava,

---

⁵⁰⁸ *Svatováclavský program*, in. *Právo*, 26. 9.

⁵⁰⁹ *Den svatováclavský*, in. *Slovácké noviny*, č. 39, 25. 9.

⁵¹⁰ *Za svatým Václavem!*, in. *Našinec*, č. 219, 27. 9.

⁵¹¹ L. N., *Sv. Václave, Ty jsi dědic české země*, in. *Den*, č. 261, 28. 9.

⁵¹² *Lidové listy*, č. 191, 23. 8.

⁵¹³ *Orel*, 20. 8.; *Právo*, 3. 10.; *Čech*, 4. 11.

⁵¹⁴ *Čech*, 19. 7.; *Štít*, 24. 9.

⁵¹⁵ *Den svatováclavský*, in. *Slovácké noviny*, č. 39, 25. 9.

⁵¹⁶ *Sv. Václave*, in. *Den*, č. 261, 28. 9.

⁵¹⁷ Tamtéž.

⁵¹⁸ *Za svatým...*, in. *Našinec*, 27. 9.; *Svatý Václave, nedej...*, tamtéž.

⁵¹⁹ *Poučení ze svatováclavských oslav*, in. *Pražský večerník*, č. 224, 3. 10.

⁵²⁰ *Oslava a oslava*, in. *Právo*, č. 40, 3. 10.

⁵²¹ *Svatováclavské oslavy v Brně*, in. *Lidové listy*, č. 224, 2. 10.

⁵²² *Den*, 30. 9.; *Našinec*, 2. 10.; *Slovácké noviny*, 2. 10.; *Právo*, 3. 10.

v neposlední řadě pro zásluhy o šíření křesťanství. Náboženství ovšem nemuselo být hodnotou jen samo o sobě, ve zkoumaných textech mnohdy nacházíme míšení náboženské tematiky s nacionální. Dle *Lidových listů* „na osu křesťanské Církve“ světec „nasadil celý duchovní a vzdělanostní život českého národa“,⁵²³ Orel spojoval šíření křesťanské víry a „*utuzení moci a samostatnosti*“,⁵²⁴ pokřesťanštění mělo přinést duchovní velikost, kompenzující početní slabost národa.⁵²⁵ Dle příspěvatele *Českých listů* prováděl Přemyslovec christianizaci „jako dobrý Čech“, pisatel však zároveň zdůraznil, že tak nečinil „*pouze z rozumné a opatrné politiky*“ ale i osobního náboženského přesvědčení.⁵²⁶

Leč Václavovy zásluhy o národ se neomezovaly na pole náboženské a kulturní. Dle provolání Výboru pro oslavu 1000. výročí smrti sv. Václava v něm Češi v „*kritické době*“ našli „*velkého panovníka*“. ⁵²⁷ Vděčili mu i za své přežití,⁵²⁸ díky němu se vyhnuli osudu polabských Slovanů.⁵²⁹ Právě německý „Drang nach Osten“ představoval zásadní výzvu. Dle výkladu *Slováckých listů* kníže pochopil, že „*boj proti ohromné přesile německé bude bezúčelný*“ a ve snaze odvrátit krveprolití se raději zavázal k poplatku. Správnost tohoto rozhodnutí pak prokázal jeho nástupce Boleslav, jemuž se ani bojem nepodařilo dosáhnout jiného výsledku.⁵³⁰ Do srovnávání knížecích bratrů se pustil též *Pražský večerník* v článku sugestivně nazvaném *Václav či Boleslav?*, odkazujícím na vyvraždění Slavníkovců právě 28. září roku 995. Jména se nepojila jen se dvěma historickými osobnostmi, nýbrž symbolizovala protichůdné principy. Text srovnával „nahrazení“ svatého Václava jeho bratrem válečníky masakrujícími Slavníkovce, se soudobými tendencemi o vyzdvižení Jana Husa. Jak kníže s přízviskem „Ukrutný“ tak náboženský reformátor vystupovali shodně coby nositelé bratrovražedného boje, vedoucího k „*hanbě a úpadku*“. „*Budme Václavy a ne Boleslavy!*“ vyzýval článek a zároveň volal, že „*ne Tábor – svatý Václav je náš program!*“⁵³¹ Jak vidno, i v textech se svatováclavskou tematikou se mohly alespoň mihnout husitské motivy. Tak u Rudolfa Horského nacházíme třeba srovnání zásluh světce a reformátora, nepřekvapivě vyznívající jasně ve prospěch prvního.⁵³² Jiní se pokoušeli obě tradice spíš smířit připomenutím úcty samotných kališníků k zemskému patronovi.⁵³³

⁵²³ *Ke dni 28. září*, in. *Lidové listy*, č. 221, 27. 9.

⁵²⁴ Hroznata Junek, *Svatý Václav, Orel*, č. 18, 20. 9.

⁵²⁵ *Den svatováclavský*, in. *Slovácké noviny*, č. 39, 25. 9.

⁵²⁶ J. Chalupecký, *K svátku svatého Václava*, in. *České listy*, č. 39, 24. 9.

⁵²⁷ Provolání *Všem věrným Čechům* otiskl např. *Čech*, 19. 9.; *Den*, 20. 9.; *Pr. več.*, 19. 9.

⁵²⁸ Tamtéž.

⁵²⁹ *Oslavy sv. Václava*, in. *Hlas lidu*, č. 1, 1. 10.

⁵³⁰ *Den svatováclavský*, in. *Slovácké noviny*, č. 39, 25. 9.

⁵³¹ *Pražský večerník*, č. 219, 26. 9.

⁵³² HORSKÝ, *Degradovaný dědic české země*, in. *Čech*, č. 262, 27. 9.

⁵³³ L. N., *Sv. Václave, Ty jsi dědic české země*, *Den*, č. 261, 28. 9.

Avšak chválu ze strany lidoveckého tisku si nevysloužily jen ty historické postavy, jež se po smrti dočkaly kanonizace. *Orel* vedle světců k velikánům českých dějin zařadil panovníky Břetislava a Karla jakožto budovatele a upevňovatele státu,⁵³⁴ výčet velikánů ze *Dne* doplňovali přemyslovští králové, Přemysl Otakar a Václav II.⁵³⁵ Mimo svatého Václava se ze všech vládců nejvíc prostoru věnovalo zmíněnému císaři z rodu Lucemburků. Vláda Karla IV. měla představovat zlatý věk, násilně přerванý husitstvím. Za časů „otce vlasti“ „*náš národ slul vyspělostí*“⁵³⁶ a „*říše česká*“ skýtala blahobyt a bezpečnost, byla velmocí,⁵³⁷ „*středem Evropy*“.⁵³⁸ Náboženskou situaci v těch dobách slovy *Našince* charakterizovala věrnost národa „*víře, církvi, Praze jako Římu*“.⁵³⁹ Samotného vladaře coby katolíka připomenula *Budoucnost*,⁵⁴⁰ *Pražský večerník* jej ironicky nazval „*klerikálem*“. Právě vztah ke katolické církvi měl být snad příčinou údajného snižování jeho významu.⁵⁴¹ Ostatně na upozadování tohoto středověkého panovníka upozornil týž list už dříve,⁵⁴² stejně jako třeba *Orel*.⁵⁴³

Předchozí řádky ukazují, že pokud se lidovecká žurnalistika pustila do historických exkurzů, nešlo pouze o reakci na protestantské, liberální či jiné, více či méně „nepřátelské“ pojetí dějin. Politický katolicismus nenabízel pouze negaci a kritiku, přicházel i s vlastní dějinnou koncepcí a vlastními „hrdiny“. Přitom se mohl opírat o tradici starší, leckdy dokonce velmi starou, sahající do dob barokních ba až středověkých, když navazoval na kult světců a zemských patronů. V jejich osobách se protínal rozměr náboženský s nacionálním a vlasteneckým. Kníže Václav, soluňští věrozvěstové a další figury katolického panteonu se objevovali jako nositelé či obhájeví víry, ale zároveň coby ochránci země a národního společenství, budovatelé státu či pracovníci na poli (národní) kultury.

4.4 Buditelé národa

Dosud jsme se v této kapitole zabývali především dějinami středověku a raného novověku, nedostali jsme se dál, než na konec 18. století. Zkoumaná periodika se však vracela i do dob pozdějších, na mysli máme v první řadě éru národního probuzení. Texty

⁵³⁴ *Husovy oslavy*, in. *Orel*, č. 14, 20. 7.

⁵³⁵ Dr. Justus, *Hus a sv. Cyril a Metoděj*, in. *Den*, č. 178, 5. 7.

⁵³⁶ *Zprávy*, in. *Štít*, č. 28, 9. 7.

⁵³⁷ Dr. J., *Hus a sv. Cyril a Metoděj*, in. *Den*, č. 178, 5. 7.

⁵³⁸ *Z Husových oslav náboženské štvance* in. *Práce*, č. 8, 1. 8.

⁵³⁹ *Význam 28. října*, in. *Našinec*, č. 244, 28. 10.

⁵⁴⁰ *8. listopad*, in. *Budoucnost*, č. 45, 6. 11.

⁵⁴¹ Dr. Kettner, *Proč také neoslavujeme také jednou Tomáše ze Štítného?* in. *Pražský večerník*, č. 185, 18. 8.

⁵⁴² *Odpadová horečka*, in. *Pražský večerník*, č. 172, 1. 8.

⁵⁴³ *Orel*, č. 14, 20. 7.

vztahující se k tomuto fenoménu vyzdvihovaly zejména katolický podíl. V předminulé kapitole se objevil obraz vlasteneckých kněží-buditelů, ten ale nezůstával omezen na epochu baroka, nýbrž sahal kontinuálně až po 19. století.⁵⁴⁴ Katolictví a obrození však v lidoveckém podání nespojovaly jen osobnosti duchovních. Vlastimil Dorazil psal o přímo „veskrze katolicky žijící době Jungmannově, Sušilově, Riegrově“ a zmiňoval osobnosti, které neopustily církev docela, ani přes své volnomyšlenkářství.⁵⁴⁵ Na výše zmíněném článku lze vyzdvihnout tendenci, vyskytující se v lidoveckých novinách opakovaně: postavy jasně spjaté s katolicismem stačilo prostě připomínat spolu s jejich zásluhami. V případě nekatolíků a vůbec těch, jejichž postoj k církvi se jevil problematičtější, nastávala pro sledovaný tisk situace o něco složitější. Někdy nastupovala snaha ideové rozdíly mírnit, jako jsme viděli v Dorazilově textu. Podobně *Pražský večerník* rozporoval obraz Karla H. Borovského coby odpůrce katolictví a kritizoval „zneužívání“ jeho osoby k agitaci.⁵⁴⁶ Čtenáři se dočítali, že básník a žurnalista se skutečně vymezoval proti církevní hierarchii, tu ale list charakterizoval jako převážně „německou“, naopak v řadách „nižšího českého kléru“ našel novinář mnoho přátel.⁵⁴⁷ Takto „očistěný“ se mohl Havlíček stát určitým vzorem ve zkoumaných textech, kde někdy nacházíme jeho výroky a epigramy.⁵⁴⁸

Ještě častěji se objevoval František Palacký. Slavný dějepisec figuroval nezřídka coby odborná autorita, odkazy, citáty a parafráze na jeho práce sloužily jako argumenty podporující předkládaná tvrzení o historických osobnostech a jevech. Již jsme se s touto strategií setkali v případě Husa a husitských válek, podobně se připomínalo i jeho mínění o svatém Václavovi.⁵⁴⁹ Že se historik hlásil k církvi evangelické nevadilo, spíš naopak, někdy byla tato skutečnost ještě zdůrazňována, aby doložila „nestrannost“ prezentovaného hodnocení.⁵⁵⁰ Konečně nebyl Palacký, ani coby nekatolík, představován v roli nepřítel římskokatolické církve, *Právo* zmiňovalo pochvalné výroky dějepisce na její adresu.⁵⁵¹

Zatímco v případě husitství či předbělohorské epochy jsme mohli sledovat značné rozpory v hodnocení katolického a „masarykovského“, v případě národního obrození to již neplatí. Postavy buditelů platili za pozitivní v lidovecké žurnalistice stejně, jako u dalších ideových proudů. Jiným historickým tématům se toto vymykalo i jinak. Zatímco pro starší

⁵⁴⁴ *Husovy oslavy*, in. *Orel*, 20. 7.; V. D., *Demokracie, toť diskuse*, in. *Našinec*, 24. 7.

⁵⁴⁵ *Charakter doby*, in. *Našinec*, č. 169, 30. 7.

⁵⁴⁶ Ke vztahu K. H. Borovského ke katolicismu a jeho obrazu jako „antiklerikála“ viz BALÍK, FASORA, *Český antiklerikalismus*.

⁵⁴⁷ Dr. Kettner, *Svatováclavské vzpomínky*, in. *Pražský večerník*, č. 218, 25. 9.

⁵⁴⁸ *Naše listy*, 25. 9.; *Lidové listy*, 14. 11.; *Právo*, 14. 11.

⁵⁴⁹ *Oslavy...*, in. *Hlas lidu*, č. 1, 1. 10.

⁵⁵⁰ *Čech*, 5. 7.; *Lidové listy*, 3. 9.

⁵⁵¹ *Charakter doby*, in. *Našinec*, č. 169, 30. 7.

údoby dějin se jeví užívání primárně konfesijní optiky zcela přirozeným, v politických a národnostních sporech a vývoji 19. století hrálo náboženství již poněkud menší roli. To ovšem neznamená, že by se od této tematiky zkoumaný tisk zcela oprošťoval. Připomínána byla role (samozřejmě katolického) duchovenstva. V případě postav, jejichž náboženská orientace se jevila jako ambivalentní nebo zřetelně nekatolická, vyzdvihovali žurnalisté alespoň jejich náboženskou toleranci – údajně kontrastující s chováním moderních antiklerikálů, někdy se k obrozeneckému dědictví též hlásících. Z národního obrození se tak stal fenomén katolický, nebo alespoň zbavený možných protikatolických konotací, a ocital se zařazen do „historického dědictví“, k němuž se mohla přihlásit lidová strana.

4.5 Tisk lidové strany mezi Táborem a Velehradem

Jak vysvítá z předchozích odstavců, nezanedbatelnou část obsahu lidového tisku tvořily historické motivy. Nejvíce prostoru ve sledovaném období pochopitelně zabírala postava Jana Husa a fenomén husitství. Vedle nich se objevovali ovšem i zemští patroni, v čele se svatým Václavem, Cyrilem a Metodějem, případně osobnosti ze sféry světské, nejčastěji Karel IV. a představitelé národního obrození. Konečně nemůžeme nepřipomenout ani stavovské povstání a třicetiletou válku, zejména traumatizující Bílou horu.

Připomínané osobnosti bychom mohli rozdělit do dvou základních kategorií. Do jedné náleží ty spjaté s katolicismem, především světci či duchovní, stavění do role vzorů hodných následování. Texty jim věnované leckdy nabývaly rázu panegyrik, zaobíraly se zejména jejich zásluhami, které se ovšem neomezovaly pouze na sféru náboženskou, přinejmenším stejně významné místo zaujímala práce v zájmu národa. Tyto dvě dimenze se vzájemně nevyklučovaly, naopak. Dle lidoveckého výkladu šíření křesťanství a v jeho duchu vedený život ve svém důsledku přinášely prospěch celému národnímu společenství.

Vztah k náboženství spojoval také postavy z druhé skupiny, ovšem v opačném smyslu. Jejich činnost mnohdy motivovaná nepřátelstvím až nenávisť ke katolictví ústila v neštěstí pro národ a vlast. Snad nejlépe za příklad této tendence poslouží, Jan Hus, vykreslený coby nositel rozkolu v duchovní sféře, jímž měl zároveň zapříčinit války a zkázu dříve kvetoucí země. Odpor Husa a jemu podobných vůči církevní autoritě se tak nakonec vymstil celému národnímu společenství.

Pro politické katolíky tedy osobnosti z této skupiny reprezentovaly „ty druhé“, proti nimž je vhodné vymezit se, a to nejen ve smyslu konfesním ale mnohdy i nacionálním. Opakovaně se setkáváme se zdůrazňováním cizího, zejména německého, původu myšlenek

a vlivů, jejichž byli nekatolíci nositeli.⁵⁵² Pro národ osudné důsledky, se šířením těchto myšlenek spojované, pak v lidoveckém tisku fungovaly jako varování před opakováním chyb minulosti. Ovšem hovořit vždy o čistě negativním vztahu k historickým postavám této kategorie nemůžeme. Setkávám se i s oceněním některých z nich, byť většinou doprovázeným výhradami. Jindy jsme svědky snah zdůraznit ne rozdíly, nýbrž podobnosti mezi českými nekatolíky a katolíky, k nimž měli mít Hus, Komenský a další nakonec blíže než k moderním antiklerikálům a členům Československé církve. Konečně na příkladu Františka Palackého vidíme, že i některé protestanty dokázal politicko-katolický tisk vykreslit veskrze pozitivně.

Na základě některých zkoumaných textů se můžeme pokusit o rekonstrukci celkového pohledu na českou historii, jak jej v daném období lidová strana předkládala, a který tvořil část mozaiky sdělování a názorového formování čtenářů v době Marmaggiho aféry.

Dějiny českého národa představovaly sérii vzestupů a pádů, počínaje Velkou Moravu. Tuto epochu reprezentovali soluňští věrozvěstové, připomínání pro přínos rodící se české kultuře i vzájemnost Čechů a Slováků, případně Slovanů obecně. Tím se lidovecký narativ příliš nelišil od „oficiálního“, pojímajícího velkomoravskou říši coby první československý stát.⁵⁵³

Následovala doba knížete Václava. Třebaže již v polovině 19. století můžeme vysledovat kritičtější náhledy na tohoto světce,⁵⁵⁴ udržoval si popularitu i ve století následujícím a v českém prostředí působil spíše jako prvek integrující, alespoň ve srovnání s kontroverznějším Janem Nepomuckým či Husem.⁵⁵⁵ Právě v případě posledně jmenovaného můžeme pozorovat zřejmě největší odklon lidovců od dalších názorových proudů, vesměs kazatele a jeho stoupence vyzdvihující. Jestliže v otázce husitství zůstali lidovci v tehdejší české společnosti poměrně izolováni, u bitvy na Bílé hoře to již neplatí. Nic výjimečného nepředstavovalo využívání negativní bělohorské symboliky, stejně jako kritika tehdejší šlechty, pro údajné sobectví, nedostatek národního cítění či útlak poddaných. Vyhraněně katolický pohled se tak mohl vymykat hlavně kritikou protestantismu, ovšem nacionalisticky zabarvenou. Více odlišností nalezneme v případě doby pobělohorské, ovšem

---

⁵⁵² O absolutním odmítání veškerých vnějších vlivů hovořit nemůžeme. Ponecháme-li stranou samotné křesťanství, původně do českého prostoru přinesené zvenčí, můžeme připomenout i pozitivně vnímané kontakty s románským prostorem. Ovšem vymezování se proti cizímu, zvláště „germánskému“, nacházíme ve sledovaných textech mnohem častěji.

⁵⁵³ ŠMAJSTRLOVÁ, *Idea českoslovakismu v českých učebnicích dějepisu a občanské nauky vydaných v letech 1918-1938*, in. *Čecho/slovakismus*, Praha 2019., s. 249.

⁵⁵⁴ RAK, s. 40-1.

⁵⁵⁵ HÁJKOVÁ, HORÁK, KESSLER, MICHELA, s. 394.

o úplném přijetí čistě negativních stereotypů hovořit nelze. Spíš, než o jejich odstranění, se lidovecká žurnalistika snažila představy o „době temna“ modifikovat. Poukazovala i na „světlejší stránky“ dané epochy, ovšem nezůstávala v tomto úsilí tak docela izolována. Právě v době první republiky docházelo k jisté rehabilitaci baroka, zejména po stránce umění, i ze strany části profesionálních historiků.⁵⁵⁶ Naproti tomu kontroverze v této době sotva vzbudilo veskrze kladné pojetí národního obrození.

Celkovou koncepci českých dějin nacházíme naznačenou na stránkách *Práva*, kde se hovoří o „svatováclavské ideji“, spočívající v národní svornosti, „Boží autoritě“ a slovanské jednotě, dosažené skrz náboženství. Pokud se Češi těchto tradic drželi, dařilo se jim, jejich opuštění a podléhání cizím vlivům vedlo k úpadku.⁵⁵⁷ Obdobně můžeme číst předvolební výzvu v *Lidových listech*. Národ, odvraceje se od „cyrilometodějské víry“ zachvacovaly nepokoje a ohrožovali vnější nepřátelé, slávu a kulturní i hospodářských rozkvět přinášela věrnost „víře po otcích zděděné“.⁵⁵⁸ Domnívám se, že krátká ukázka poměrně dobře shrnuje příběh českých dějin v duchu dobového politického katolicismu.

Historie sloužila ve sledovaných periodických především k legitimizaci stranické politiky a budování identity, a to jak v pozitivním smyslu (sebe)identifikace, tak v negativním vymezení se vůči „druhému“, především ve smyslu konfesijním či nacionálním. Vůči dalším narativům přítomným v českém prostředí se lidovci někdy otevřeně vymezovali,⁵⁵⁹ leč o naprostém zavržení jakéhokoliv jiného než vysloveně katolického pojetí dějin hovořit nelze. Je otázkou, zda si takový postoj mohli v rámci tehdejší politické reality dovolit, respektive si vůbec možnost takového kroku uvědomovali. Spíše pozorujeme inkluzi některých prvků vyskytujících se i mimo politicko-katolické prostředí přinejmenším od národního obrození.⁵⁶⁰ Ostatně lidovce ovlivnili i někteří všeobecně uznávaní dějepisci, na něž někdy přímo odkazovali, nejčastěji šlo o Františka Palackého či Josefa Pekaře.

Poměrně unikátní rys naopak v dobovém českém kontextu představoval důraz na pozitivní roli katolictví v dějinách (spolu s odporem k ostatním konfesím). Nešlo ovšem o pouhou negaci či reakci na koncepty Palackého nebo Masaryka. Katolicismus mohl čerpat i z „vlastních“ zdrojů, sahajících nazpět minimálně do dob barokního, katolictvím zabarveného vlastenectví. Mimo tento (zásadní) prvek se lidovecký narativ v zásadě blížil „oficiálnímu“ pojetí dějin. Ostatně na jeho budování se mohla podílet i sama lidová strana

---

⁵⁵⁶ RAK, s. 135.

⁵⁵⁷ *Svatováclavský program*, in. *Právo*, č. 39, 26. 9.

⁵⁵⁸ *Legionáři voličové!*, in. *Lidové listy*, č. 257, 11. 11.

⁵⁵⁹ Například katolický Velehrad jako antiteze „pokrokářského“ Tábora.

⁵⁶⁰ Obecně důraz na národ, nacionalismus, pojetí „němectví“ jako historické hrozby. Z konkrétních momentů zejména Bílá hora coby tragédie.

prostřednictvím zástupců v Národním shromáždění i vládě. Povšimněme si ještě, jak v „oficiálních“ československých dějinách, manifestujících se památnými dny, stejně jako v historickém narativu lidovců zcela jasně převažuje složka čistě česká. Slovenskou tematiku ale sledovaný tisk docela neopomíjel, i s ní se musel vyrovnat, už vzhledem k lidovecké kandidatuře na východ od Moravy. O ní bude řeč v následující kapitole.

5. Mezi Prahou a Ružomberkom

Volby do Národního shromáždění roku 1925 pro Československou stranu lidovou představovaly mezník, poprvé se v nich ucházela o přízeň voličů nejen v historických českých zemích ale i na Slovensku.⁵⁶¹ Vztah k této části republiky a jejímu postavení v rámci státu se stával nadmíru aktuálním problémem. V meziválečném Československu vedle sebe existovalo více koncepcí řešení slovenské otázky, některé zcela protichůdné. Centralistická, vycházející z představy jednotného, československého národa, příklánějící se spíše k „silnému“, unitárnímu státu, proti ní „autonomistická“, usilující o federální uspořádání či autonomii Slovenska, jehož obyvatele chápala coby svébytné národní společenství. Jakým způsobem a zda vůbec se promítla otázka vztahu k této části republiky na stránky lidoveckých periodik? Mohou výsledky zkoumání tohoto vztahu posloužit jako další dílek skládačky poměru lidovců vůči Československu? Na slovenskou tematiku totiž byla navázána další témata a otázky, například uspořádání státu, vzhledem k požadavkům autonomistů. Z pohledu politického katolicismu se pak jako zásadní jeví vztah prvorepublikového režimu a náboženství, stavěný do nového světla silnější religiozitou slovenského obyvatelstva.

Na Slovensku ovšem v té době již politický katolicismus svou zástupkyni měl. Slovenskou lidovou stranu⁵⁶² nebylo obtížné chápat jako spojence strany lidové, alespoň v „kulturních“ záležitostech. Ostatně po jistou dobu sdílela obě uskupení jeden poslanecký klub, ten však patřil roku 1925 minulosti. Zejména druhá část této kapitoly si klade otázku, zda se český katolický tisk vůbec vztahem k lidovcům zabýval a jakým způsobem je zobrazoval. Představoval je spíše jako spojence, sdílející tutéž konfesionalitu, nebo konkurenty v boji o voliče? Všimla si lidovecká žurnalistika i jejich požadavků, jak na ně případně reagovala? Odrážel poměr ke slovenskému katolicismu i vztah ke státu?

Závěrečná část této kapitola bude věnována samotné kandidatuře a způsobu, jakým o ni lidovecká žurnalistika referovala, zda se spokojila s prostým informováním, anebo předkládala čtenářům argumenty pro postup na Slovensko. Snažila se krok hájit, nebo varovala před riziky či nevýhodami celého podniku? Můžeme se setkat dokonce s odmítáním slovenské politiky strany tiskem s ní spojeným? A konečně, zaujala sledovaná periodika jednotné stanovisko, anebo se jejich výpovědi různily?

---

⁵⁶¹ Pokud jde o zbývající území republiky, Podkarpatskou Rus, zde kandidovali lidovci, respektive rolnická strana s nimi sloučená, v doplňovacích volbách do Nár. shromáždění roku 1924

⁵⁶² Právě roku 1925 si změnila název na „Hlinkova slovenská lidová strana“.

5.1 Československo a Slovensko

Lze prvorepublikové Československo považovat za československý národní stát? Napovídá tomu zákon z 28. října 1918, jímž se moci v českých zemích chopil Národní výbor, i ústava přijatá roku 1920. Oba texty pracovaly s pojmem „československý národ“. Zdeněk Kárník ovšem upozorňuje, že ústava „nemohla a ani nechtěla popřít“, že československý národ „je ve skutečnosti česko-slovenský“, složený „ze dvou větví“.⁵⁶³ Ať už je pro první dekády 20. století vhodnější hovořit o národě jednotném, složeném ze dvou větví, anebo dvou zcela svébytných etnicích, lze konstatovat, že česká a slovenská společnost se v době vzniku republiky v mnohém lišily a území „historický zemí“ a někdejších Horních Uher se nacházela „na rôznom stupni nacionálneho, politického, kultúrneho, hospodárskeho a sociálneho vývoja“.⁵⁶⁴

Reflektoval ovšem otázku československého národa politicko-katolický tisk? Ano a v některých případech zcela explicitně. Například Karel Vrátný na stránkách *Lidových listů* vytyčil cíl „splynutí Slovenska v republice“, jehož vzor spatřoval v postavení Moravy a Slezska. Vyjádřil se též k jazykové otázce. Podle něj existoval společný literární jazyk, jehož dialekt slovenština tvořila.⁵⁶⁵ Obširněji, jakkoliv ne zcela jednoznačně, o problému československého národa pojednal *Našinec*. „Lidová strana“, dočítali se čtenáři deníku, ponechává „na dějinném vývoji“ „jsme-li nebo nejsme-li jednotným národem československým nebo jsme-li národy dva“. Zároveň ale lidovci směřovali k tomu, aby „Češi a Slováci vytvořili v republice jeden politický národ státní“,⁵⁶⁶ budující a udržující Československo coby „stát národní“.⁵⁶⁷ Tyto názory nelze brát na lehkou váhu už proto, že se objevily na stránkách ústředních orgánů strany. I kdyby se jednalo skutečně o oficiální stanovisko moravského, respektive českého vedení lidovců, nešlo o jediný možný pohled v politicko-katolickém prostředí. Rudolf Horský mínil, „Slováci že jsou skutečně ethnograficky i linguisticky zvláštním (...) od národa českého naprosto a podstatně odlišným národem“. Jestliže se pak „jejich národní osobitost upírá a Slováci násilně se vtělují do národa českého“, jde o „potlačování“. Obranu proti takovýmto snahám potom přirovnal autor k boji Čechů v dobách, kdy je „centralističtí Němci“ usilovali „poněmčit“. Nyní však

⁵⁶³ KÁRNÍK, *České země...*, s. 110.

⁵⁶⁴ VAŠŠ, *Slovenská otázka v 1. ČSR...*, s. 10.

⁵⁶⁵ K. V., *Církevně-politický spor v naší republice*, in. *L. l.*, 8. 10.

⁵⁶⁶ Rusíny též autor vnímal jako „součást politického národa československého“.

⁵⁶⁷ *Naše kandidatury na Slovensku*, in. *Našinec*, č. 247, 1. 11.

„titiž Čechové“ „provádějí centralismus český“. Kritika se týkala i „vedení lidové strany se Šrámkem v čele“, podle Horského totiž „přizvukují názoru českých centralistů“. ⁵⁶⁸

Sledovaný tisk zcela běžně užíval označení „Češi“ a „Slováci“, někdy vedle sebe. Ať už však tyto dvě skupiny chápal jako jeden či dva národy, všiml si odlišností mezi nimi. Žádné unikum nepředstavovala charakteristika Slováků řídicích se „*víc citem než rozumem*“. ⁵⁶⁹ *Lidové listy* jim přiřkly „*citovější povahu*“ společné s „*větší ctižádostivostí a vznětlivostí*“. ⁵⁷⁰ Posledního rysu se patrně dotkl též Čech, upozorňující že „*Slováci dovedou jednat*“. ⁵⁷¹ Na rozdíl v kultuře a mentalitě poukazyval autor podepsaný jako dr. –rt. v *Lidových listech*. Hovořil o „*kultuře východu*“, značně vzdálené Praze a její „*periferii*“. Na Slovensku se dle jeho názoru zachovalo mnoho prvků z v Čechách „*už umírající kultury*“ krojů a písní, „*lidského altruismu*“ a „*náboženské pozůstalosti a zachovalosti*“. Ostatně právě „*náboženství vytvořilo všechny lidovo-kulturní poklady*“, mínil pisatel. Podle něj „*východ*“ a jeho kultura sílily, a to nejen na Slovensku, k němuž měly mít blízko „*i celé kraje vlastních Čech*“. ⁵⁷² Nakonec tedy vyznění textu zůstává sporné, zdůrazňoval totiž rozdíl mezi někdejší „*Horním Uherskem*“ a českými zeměmi, zároveň ale mezi Prahou a venkovem obecně, tedy i českým. V každém případě však prozrazuje poplatnost stereotypům o Slovensku. Jeho specifika pro některé Čechy představovala doklad „*zaostalosti*“, jíž je třeba, s českou pomocí, překonat, text v *Lidových listech* je hodnotil zcela jinak. Rysy „*typické*“ pro zemi na levém břehu Moravy nechápal jako doklad její podřadnosti, naopak. Praha se měla podle něj otevřít „*světlu z východu*“. ⁵⁷³ Jako následováníhodný vzor sloužila ani ne tak západní, jako spíše východní část státu se svými tradicemi.

Právě představený náhled na slovenskou problematiku přicházející z katolického prostředí vlastně nemusí být přílišným překvapením, vzhledem k tomu, že jeden z podstatných rozdílů mezi Čechy a Slováky spočíval ve sféře náboženství. Jak upozorňuje Jan Rychlík, nešlo ani tak o konfese, ke kterým se obyvatelé obou částí republiky hlásili, ale spíš o roli náboženství jako takového. „*Náboženská vlažnost a skepticismus stále větší skupiny obyvatelstva*“ českých zemích kontrastovala s vysokou religiozitou Slovenska, ⁵⁷⁴ označeným v *Lidových listech* za „*zemi náboženství*“. ⁵⁷⁵ Přitom sledovaná periodika

⁵⁶⁸ *Lidovci a ludovci II.*, in. *Čech*, č. 327, 3. 12.

⁵⁶⁹ *Různé...*, in. *Naše listy*, č. 8, 23. 10.

⁵⁷⁰ *Kladný boj slovenského katolického lidu*, in. *Lidové listy*, č. 165, 23. 7.

⁵⁷¹ *Ve stopách Tetína*, in. *Čech*, č. 194, 19. 7.

⁵⁷² dr.—rt., *Nástup proti Praze*, in. *Lidové listy*, č. 181, 11. 8.

⁵⁷³ Tamtéž.

⁵⁷⁴ RYCHLÍK, s. 87.

⁵⁷⁵ —r—, *Zápas o rozpolťování národně-státní jednoty*, in. *Lidové listy*, č. 156, 12. 7.

reflektovala i existenci evangelické církve, k jejímž slovenským příslušníkům přistupovala jinak než k českým, řazeným nezdávka k nepřátelským „pokrokářům“. Naproti tomu evangelíky na Slovensku chápal lidovecký tisk jako výrazně bližší katolíkům. Stoupence obou konfesí podle něj sblížoval zejména odpor vůči církevní rozluce,⁵⁷⁶ slovenští evangelíci podobně jako katolíci s nevolí sledovali „*nadbíhání*“ „pokroku“.⁵⁷⁷ Podstatně více prostoru se však přirozeně dostávalo katolicismu. Čech hovořil o „*nekompromisních Slováciích katolických*“, „*kteří byli mnohdy jedinou naší (patrně myšleno katolickou) záštitou v ohledu kulturním*“.⁵⁷⁸ V době Marmaggiho aféry pak výbušnou kombinací vytvářela spojení vznětlivosti a náboženského zanícení, připisovaná slovenskému obyvatelstvu. *Našinec* odezvu slovenské části republiky popsal jako „*ohromný rozruch*“ a předpovídal, že ti kdo jej vyvolali, „*teprve poznají, co to je na Slovensku rozdmýchávati požár kulturního boje*“.⁵⁷⁹ Jako „*příliš živou*“ popsal odezvu Slovenska *Pražský večerník*,⁵⁸⁰ ohled na ni měl vést řadu politických subjektů k umírněnosti v aféře po opadnutí počátečních emocí.⁵⁸¹ Slovenští katolíci dle lidovecké žurnalistiky vynikali značným zápalem a horlivostí. Obavy z nich panující v části antiklerikálního tábora pak přispívaly ke zmírnění některých protikatolických kroků.

Ať v souvislosti s kulturními a náboženskými nebo jinými problémy, nespokojenost na Slovensku nevyvolala teprve aféra, existovala již delší dobu. Katolický tisk vinu za ní nezdávka prisuzoval (některým) Čechům. *Pražský ústřední orgán* upozorňoval na to, že existují „*v českém národě kruhy*“ ohrožující „*svobodný vývoj*“ a shodu Čechů a Slováků.⁵⁸² *Den* soudil, že rozpory prohlubuje činnost „*»pokrokových« stran a organizací*“, zaštiťujících se bojem proti údajnému klerikalismu.⁵⁸³ Za konkrétní příklad takovéto činnosti brněnskému listu posloužilo třeba ničení soch a křížů, v němž prý mají „*primát jen pokrokoví Češi*“. „*Nedivme se proto Slováckům, že veškeré sympatie k nám Čechům úplně změnili*“, končil text.⁵⁸⁴ Z organizací, katolickou optikou působících na Slovensku neblaze pro soudržnost státu, jmenujme československou církev. Její tamní činnost měla „*přilévati oleje do ohně*“,

⁵⁷⁶ Čech, 18. 8., *Našinec*, 6. 9.

⁵⁷⁷ *Pražský večerník* konkrétně upozorňoval na ztráty republikánské strany mezi voliči – *Nepoctivost ve věcech náboženských se nevyplácí*, in. *Pražský večerník*, č. 205, 10. 9.

⁵⁷⁸ Čech, č. 287, 23. 10.

⁵⁷⁹ *Doma a v cizině*, in. *Našinec*, č. 153, 11. 7.

⁵⁸⁰ *Dostavila se rozvaha*, in. *Pražský večerník*, č. 156, 14. 7.

⁵⁸¹ *Občanské strany odmítají štvání čes. socialistů proti Vatikánu*, in. *Pražský večerník*, č. 162, 21. 7.

⁵⁸² —r—, *Zápas o rozpolťování národně-státní jednoty*, in. *Lidové listy*, č. 156, 12. 7.

⁵⁸³ L. N., *Strašidlo klerikalismu*, in. *Den*, č. 286, 24. 10.

⁵⁸⁴ *Denní zprávy*, in. *Den*, č. 208, 5. 8.

soudil *Hlas lidu*.⁵⁸⁵ Dle Františka Děrdy pak podpora jejích „nezákonných násilností“ vedla až k rozpoutání „nenávisti Slováků vůči Čechům a republice“.⁵⁸⁶

Mohlo by se zdát, že česko-slovenské spory pramenily z kulturních otázek a náboženských rozdílů. To ovšem platí jen zčásti, lidovecký tisk prezentoval i další příčiny, někdy náležitě spíše do sféry materiální. „Slovenská otázka“ dle *Lidových listů* byla především „chlebová“,⁵⁸⁷ slovenský korespondent *Našince* tvrdil, že „slovenský problém je problém ekonomický“.⁵⁸⁸ Různé roviny „slovenské otázky“ se spojily na stránkách ústředního českého deníku: „Slovákům nesmí se brát řeč, ani náboženství, ani chléb,“ prohlašoval autor.⁵⁸⁹

Postavení Slovenska v první republice tedy představovalo problém, jemuž se nevyhýbal ani politicko-katolický tisk. Možné východisko nabízela autonomie, přístupy k této otázce se však lišily. K zásadním motivům autonomistického hnutí patřila obava o postavení katolické církve v novém státě. Dle některých názorů právě ona stála u zrodu autonomismu,⁵⁹⁰ ostatně k hlavním stoupcům tohoto programu náležela katolická Slovenská ľudová strana. Mohlo by se tedy zdát, že i lidovci zaujmou příznivý postoj. Koncepce autonomního Slovenska ovšem vzbuzovala též pochybnosti, ba přímo obavy. Dle kritiků hrozilo oslabení státu a rostoucí požadavky národnostních menšin,⁵⁹¹ případně odtržení části republiky a její znovupřipojení k Maďarsku.⁵⁹² Konečně z českého hlediska působily snahy autonomistů „jako nepochopitelné“ i vzhledem k představě Slováků coby větve českého či československého národa.⁵⁹³ Setkáme se s podobnými myšlenkami i v českém katolickém tisku?

Lidovecká média téma autonomie zcela neopomíjela. *Právo* předpokládalo, že se jej „energicky“ chopí coby hesla ľudová strana a „nezastaví se ani tam, kde toho žádá respekt republice“.⁵⁹⁴ Opakovaně se k této otázce vracel moravský *Našinec*. Obraz „autonomistického hesla, které bylo rozhozeno po Slovensku“ a jeho nositelů rozhodně nepůsobí příznivě. List vyčítal absenci „jasného a přehledného programu“, zároveň vznesl obavu, že „chaotický a divoký autonomismus slovenský“ přechází až „v jakýsi nebezpečný

---

⁵⁸⁵ *Denní zprávy*, in. *Hlas lidu*, č. 2, 5. 10.

⁵⁸⁶ DĚRDA František B., *K novému parlamentu*, in. *Našinec*, č. 250, 5. 11.

⁵⁸⁷ -rt., *Politické kombinace na Slovensku*, in. *Lidové listy*, č. 182, 14. 8.

⁵⁸⁸ *Po volbách na Slovensku*, in. *Našinec*, č. 264, 20. 11.

⁵⁸⁹ -rt., *Kladný boj slovenského katolictví*, in. *Lidové listy*, č. 165, 23. 7.

⁵⁹⁰ Zmiňuje je J. Rychlík, jakkoliv on sám takový názor spíše odmítl – RYCHLÍK, s. 79.

⁵⁹¹ VAŠŠ, *Slovenská otázka...*, s. 13.

⁵⁹² RYCHLÍK, s. 80.

⁵⁹³ Tamtéž.

⁵⁹⁴ *U nás*, in. *Právo*, č. 31, 1. 8.

dualismus“. Takový vývoj, soudil moravský orgán, „*neprospěl a neprospěje nikomu*“.⁵⁹⁵ Spojení slovenského autonomismu s dualismem nacházíme i v jiném čísle, kde již došlo na explicitní přirovnání k zaniklému Rakousko-Uhersku, jemuž by se struktura republiky splněním autonomistických požadavků přiblížila.⁵⁹⁶ „*Může poctivý československý republikán připustit něco podobného?*“ tázal se autor a ihned sám odpovídal, samozřejmě záporně. Autonomisté podle něj také nebrali v potaz Němce a Maďary, čekající „*na příležitost, aby mohli republiku změnit ze státu národního na národnostní*“.⁵⁹⁷

Zcela zásadní překážku pro autonomistický program však měla představovat jeho neujasněnost. „*Fantom politické autonomie*“ jeho stoupenci pokládali za „*všelék*“, *Našinci* však z jejich strany dosud chybělo „*konkrétní vyjádření*“ obsahu tohoto programu, o němž by bylo možno vyjednávat.⁵⁹⁸ Nesrozumitelnými se jevily požadavky slovenských autonomistů zřejmě i v Praze, alespoň tak můžeme chápat povolební výzvu Tomáše Jirouška „*vyjasnit*“ jakou podobu autonomie vlastně požadují. Pisatel však zároveň upozorňoval, že před válkou usilovali o autonomii též Češi,⁵⁹⁹ zřejmě tedy tento požadavek nechápal jako nelegitimní. Leč ani v případě *Našince* nelze hovořit o úplném odmítnutí slovenské autonomie. Jejím stoupcům doporučoval oprostít se od výše naznačovaných negativních rysů a za vzor si vzít autonomismus moravský, „*myšlenku rozumné, zdravé autonomie*“, „*bez křiku, rámusu a poškozování celostátních zájmů*“. List vyslovil politování, že „*zejména slovenští lidé nepřisvojili si autonomistický program moravský, obsahově věcní, reální a rozumný*“.⁶⁰⁰ „*Zemská autonomie*“ znamenala „*určité věci*“, například jisté orgány a instituce, do zemských kompetencí spadalo či spadat mohlo třeba školství, správa silnic či elektrifikace, kdežto na Slovensku „*vše obstarávají úředníci a centralistický systém státní*“. „*Slováci chybují*“, bylo se možno v *Našinci* dočíst, „*že se nesnaží seznati, co u nás znamená autonomie zemská*“ a neusilují o její uskutečnění na Slovensku místo „*fantastického svého politického dualismu*“.⁶⁰¹ Znovu se nám vrací stereotypní pojetí racionálních Čechů a emotivních Slováků. Nyní se však rysy, spojované s prvními, jeví pozitivně, rozumem vedené úsilí Čechů (či spíše Moravanů) má vést k rozkvětu státu a jeho jednotlivých částí. Slovenská iracionalita a nerealistické koncepce zatím škodí republice jako celku i samotnému Slovensku a jeho obyvatelům.

⁵⁹⁵ *Denní zprávy*. in. *Našinec*, č. 199, 4. 9.

⁵⁹⁶ Roli Bosny pak měla sehrát Podkarpatská Rus.

⁵⁹⁷ a., *Spojíme se?*, in. *Našinec*, č. 268, 25. 11.

⁵⁹⁸ Tamtéž.

⁵⁹⁹ V. du Travaille, *V době povolební záhadami k jasnu*. in. *Naše listy*, č. 13, 27. 11.

⁶⁰⁰ *Našinec*, č. 199, 4. 9.

⁶⁰¹ a., *Spojíme se?*, in. *Našinec*, č. 268, 25. 11.

Našinec tedy odmítal autonomismus pouze v určité podobě, nadto se stavěl podobně kriticky i k centralismu coby „škodlivému a odpuzujícímu“.⁶⁰² „*Strohý centralismus (...) kterým si Slovensko odcizujeme*“ našel své kritiky i v Čechách. Dle *Českého západu* šlo o jev negativní jak na úrovni vládní, tak jednotlivých stran, ve vztahu nejen ke Slovensku.⁶⁰³ Konečně tento směr zkritizoval též *Čech*, neboť „*boj pražských centralistů proti lidovým Slováckům*“ škodí obrazu státu v zahraničí, i „*cizina*“ prý sleduje dění na Slovensku, tvrdil s odkazem na článek bělehradské *Pravdy*.⁶⁰⁴

5.2 „Ludovci“ a lidovci

Jak již naznačil úvod této kapitoly, lidovci se při své kandidatuře na Slovensku museli vyrovnat s faktorem představovaným Slovenskou ľudovou stranou. Jako datum vzniku, či obnovení,⁶⁰⁵ tohoto uskupení bývá uváděn sjezd v Žilině 19. prosinec 1918.⁶⁰⁶ Do čela se postavil Andrej Hlinka, politicky aktivní kněz, který si získal již před první světovou válkou renomé coby vězněný „mučedník“ slovenské národní věci. Osobnosti vůdce odpovídaly i hlavní principy, na nichž strana stála, totiž katolická konfesionalita a slovenský nacionalismus, spjatý s autonomistickými požadavky. První z těchto rysů ľudovce přibližoval k českým lidovcům, s nimiž také vytvořili společný poslanecký klub, společně byly též kandidátky ve volbách do Národního shromáždění v roce 1920. Určitá spřízněnost v konfesijních otázkách rezonovala i v lidoveckém tisku ještě během Marmaggiho aféry, jak uvidíme, třebaže tou dobou společný klub patřil již minulosti. K rozpadu došlo v roce 1921 v souvislosti s konfliktem o slovenská gymnázia zabraná státem. Političtí katolíci podpořili tehdejší úřednickou vládu výměnou za slib navrácení škol církvi, průtahy však dráždily zvláště ľudovce. Ti ještě pod tlakem předsedy lidovců Šrámka podpořili v parlamentu státní rozpočet, avšak záhy na protest opustili společný poslanecký klub.

Případ gymnázií naznačuje některé rozdíly mezi lidovou a ľudovou stranou, patrné i o čtyři roky později. Šlo například o taktiku. *Našinec* ji zmínil mezi dalšími odlišnostmi,⁶⁰⁷ na jiných místech se s taktikou setkáme coby rozdílem dost možná hlavním. *Den* proti sobě postavil lidoveckou cestu „*politiky pozitivní*“ a „*demagogickými záchvaty*“ poznamenaný postup ľudové strany.⁶⁰⁸ „*Demagogii*“ a „*fanfaronství*“ jako typické pro ľudáky vyzdvihl též

⁶⁰² *Našinec*, č. 199, 4. 9.

⁶⁰³ *Politický přehled*, in. *Český západ*, č. 42, 15. 10.

⁶⁰⁴ *Ohlas čsl. voleb v zahraničí*, in. *Čech*, č. 321, 27. 11.

⁶⁰⁵ Slovenská ľudová strana existovala již před první světovou válkou.

⁶⁰⁶ *Die Erste Tschechoslowakische...*, s. 309.

⁶⁰⁷ *Našinec*, č. 268, 25. 11.

⁶⁰⁸ *Jdeme na Slovensko*, in. *Den*, č. 291, 30. 10.

Pražský večerník.⁶⁰⁹ *Lidové listy* jejich straně připisovaly radikalismu, ještě silící před volbami.⁶¹⁰ Lidovecký tisk nejen že vykresloval metody slovenského katolicismu v nepříliš pozitivním světle, ale připisoval jim též mnohdy nevalné výsledky, související s tvrdošijným setráváním v opozici. To jako škodlivé hodnotil *Pražský večerník*. Z dlouhodobějšího hlediska prý na voliče působí vykonaná „práce“ spíše než „bengálové řeči“;⁶¹¹ obdobná myšlenka se na stránkách večerníku objevila i dřív. Zároveň se nabízelo východisko: „*rádi bychom naučili Slováky dělati dobrou, poctivou politiku*“.⁶¹² Opakovaně opoziční kurz kritizoval *Den*. Svou „*neplodnou opozici*“ Ľudová strana působila „*na škodu státní myšlenky i katolické naší věci*“.⁶¹³ Pro „*neplodnou kritiku*“ si nechávala ujít příležitost zasadit se skrz „*positivní práci a tvořivost*“ o svůj program a národní požadavky,⁶¹⁴ místo toho „*spásu katolicismu a svého národa*“ hledala v „*bezmyšlenkovité opozici*“, jež ovšem „*Slovákům samým nepřináší žádného zisku, nýbrž škodu*“.⁶¹⁵ Naproti tomu jako určitou obhajobu pozice Ľudové strany by snad bylo možno chápat prohlášení R. Horského že „*Hlinka a jeho ľudová strana mají úplnou pravdu, že vůči vládě jsou nevěřícími Tomáši*“.⁶¹⁶

Vážnější rozpor mezi Ľudovou a lidovou stranou nastal v jiné oblasti, totiž v otázce autonomie Slovenska. Slovenští političtí katolíci vedeni A. Hlinkou představovali v polovině 20. let její přední zastánce, a to v podobě, vyvolávající na české straně značnou kritiku, kterou jsme sledovali v předchozí podkapitole. Již připomínaný text *Spojíme se* připouštěl absenci rozporů v kulturních a náboženských otázkách, možnost spojení nicméně vylučovaly „*hluboké programové rozdíly státně-politické*“.⁶¹⁷ Vztahy obou stran mohly narušovat i neshody rázu spíše osobního. Slovenský přispěvatel⁶¹⁸ *Našince* připomínal „*nacionálny rozdiel*“, zároveň však prohlašoval, že „*ľudia a nie programy su príčina bolastnej, škodlivej roztržky*“ dvou subjektů, jinak blízkých a čelících obdobnému pronásledování nepřátel.⁶¹⁹ Výše citovaný text *Spojíme se* na stránkách téhož listu ovšem oponoval. Dle něj „*nejde o spory osob*“ ale „*rozdíly programové*“. Strany dělilo „*nazírání*

⁶⁰⁹ *Ze dne*, in. *Pražský večerník*, č. 220, 29. 9.

⁶¹⁰ –rt., *Z Ľudové strany*, in. *Lidové listy*, č. 197, 30. 8.

⁶¹¹ *Poznámky k situaci*, in. *Pražský večerník*, č. 272, 30. 11.

⁶¹² *S čím jdeme na Slovensko*, in. *Pražský večerník*, č. 210, 16. 9.

⁶¹³ –obn-, *Po významném...*, in. *Den*, č. 196, 24. 7.

⁶¹⁴ *Slovenské žaloby*, in. *Den*, č. 237, 4. 9.

⁶¹⁵ *Jdeme...*, in. *Den*, č. 262, 30. 10.

⁶¹⁶ HORSKÝ, *Následky...*, in. *Čech*, č. 250, 15. 9.

⁶¹⁷ a., *Spojíme se?*, in. *Našinec*, č. 268, 25. 11.

⁶¹⁸ Dr. Ultimus – pod tímto pseudonymem se zřejmě ukrýval J. Koza Matejov, jakkoliv někdy bývá připisován i jinému autorovi – Vopravil, *Slovník pseudonymů...*, s. 309.

⁶¹⁹ Dr. Ultimus, *Ľudáci – lidáci*, in. *Našinec*, 25. 9.

na stát a jeho vnitřní uspořádání“, přičemž lidovci hájili svůj „program národní, státně-republikánský“.⁶²⁰

Na stránkách *Našich listů* Gustav Mazanec vyjádřil po volbách přání, aby vstoupila SLS do vlády, přičemž hovořil o „největší slovenské straně a pravé zástupkyni Slovenska“.⁶²¹ Některé texty ovšem prospěšnost lidovců a jejich činnosti pro stát i jeho slovenskou část zpochybňovaly. Již jsme se setkali s kritikou autonomistických požadavků, vycházejících ponejvíc právě z lidové strany, stejně jako s odmítáním údajné demagogie. V těchto případech lze nicméně hovořit o chybách či krátkozrakosti lidovců a jejich vůdců. Bylo možné s nimi spojit i republice skutečně nepřátelské úmysly či zpochybnit upřímnost jejich slovenského vlastenectví? Přinejmenším v případě některých skupin ano.

Úvodník *Dne* hovořil o „vlivu lidí, kteří nikdy neměli zájmu na vzkříšení a rozkvětu slovenského národa“ a připomínal „maďaronské směry“ reprezentované zejména Vojtechem Tukou.⁶²² Nešlo o jediný výskyt tématu „maďaronů“, tedy slovenských nositelů sympatií k Maďarsku. Čech vyzýval lidovou stranu „aby stavěla za kandidáty jen opravdové Slováky a celé republikány“ a nekompromisně odmítala kohokoliv, o němž není jisto, že jde o „Slováka poctivého, maďarské orientace naprosto vzdáleného“.⁶²³ *Našinec* též projevil přání „katolickým Slovákům-ludákům“ zbavit se „živlů maďarsky orientovaných“, zachoval však vůči této možnosti skepsi, neboť „tyto živly mají v ruce nervus rerum každé strany, totiž tiskárnu, pokladnu a deník.“⁶²⁴ Ještě dál šel ve vykreslení „maďaronského“ vlivu *Pražský večerník*, když prohlásil předsedu SLS Hlinku za „úplně ve vleku“ představitelů tohoto křídla, stojících „mezi opozicí a iredentou“.⁶²⁵

Poměr lidovců k Maďarům přitom ostře kontrastoval se vztahem k Čechům, alespoň dle bratislavského dopisovatele *Našince* „ludová strana odmieta aj každé podezrenie z čechofilstva – ale bratičkovať sa s Maďarmi, to jej dobre padne“.⁶²⁶ Zásadní překážku sblížení lidové a lidové strany představoval právě vztah k Čechům, projevující se slovy Karla Vrátného cestou „protičeského běsnění“. Pisatel nicméně zároveň uznával podíl Čechů na jeho vyvolání.⁶²⁷ Odlišně vykreslil českou činnost na Slovensku *Našinec*. Hovořil ironicky o boji „proti Čehunom, kteří uvalili na Slovensko »jarmo«, spočívající ve stavbě

⁶²⁰ a., *Spojíme se?*, in. *Našinec*, č. 268, 25. 11.

⁶²¹ MAZANEC Gustav, *Po volbách*, in. *Naše listy*, č. 12, 20. 11.

⁶²² *Jdeme na Slovensko*, in. *Den*, č. 291, 30. 10.

⁶²³ *Slovensko a volby*, in. *Čech*, č. 235, 30. 8.

⁶²⁴ Např. *Našinec*, 3. 9.

⁶²⁵ *K poměrům...*, in. *Pražský večerník*, č. 219, 26. 9.

⁶²⁶ *Bratislavská korespondence*, in. *Našinec*, č. 232, 14. 10.

⁶²⁷ *Církevně-politický spor v naší republice*, in. *Lidové listy*, č. 230, 9. 10.

škol, pošt či dopravní infrastruktury, přičemž část prostředků pocházela z „*čehúnských daní*“.⁶²⁸ Podobně se *Pražský večerník* vymezil proti tvrzení, že Slovensko svými daněmi doplácí na české země.⁶²⁹ Další doklad silných antipatií vůči Čechům našli čtenáři *Lidových listů* v dopise, jenž měl napsat Čech působící na Slovensku. Pisatel v něm hovořil o zkušenosti svého známého, Čecha a lidovce, navrženého k restrikci Svazem slovenských železničářů a podívoval se, že „*ľudácky Svaz*“ „*nevidí*“ Čechy nepřátelské ke katolicismu či dopouštějící se podvodů. Jednání organizace však podle něj toliko uvádělo do praxe heslo vyřčené⁶³⁰ senátorem Durčanským: „*S Čechy nechceme mítí nic společného! S Čechy nechceme společně ani choditi do kostela!*“, k čemuž pisatel poznamenal: „*jsou to slova slovenského (řím.-katol. vyznání) senátora ľudové strany?*“⁶³¹

Zůstaňme ještě u dopisu nespokojeného Čecha, respektive posledního citátu z něj. Zpochybňoval zde autor katolický charakter Slovenské ľudové strany? Ano, na jiném místě dopisu zcela explicitně. Na shromáždění promluvil vedle Durčanského i předseda Hlinka, z jehož projevu „*nemohl by neznaľý posluchač naprosto soudit, že řečník jest katolík*“. Stranický vůdce měl oslovovat i komunisty, protestanty či židy, pisatel dopisu soudil, že „*již nejde o katolicismus, jemu jde o massy lidu a – autonomii*“.⁶³² Též *Den* si povšiml Hlinkových snah získávat podporu mimo katolické prostředí a usoudil, že ve straně dochází k zatlačování katolicismu „*slovenským šovinismem nacionálním*“.

Za doklad posloužila částečně i Pittsburská dohoda, kterou slovenští autonomisté zaštiťovali své požadavky. Brněnský list ovšem zpochybňoval míru její platnosti a zároveň připojoval varování: pakliže by dohoda skutečně představovala závazný dokument, totéž by platilo o Washingtonské deklaraci, po jejímž splnění volají „*socialističtí legionáři*“. Podporují snad ľudovci jejich požadavky?⁶³³ Též *Našinec*, respektive jeho dopisovatele z Bratislavy, se vyjádřil k ideovému směřování SLS. Podle něj „*slovenskí ľudáci sú stranou revolučnou, silne protičeskou a veľmi málo katolíckou. Katolicizmus je iba dočasný,*“ spojený prý s vlivem duchovenstva, leč to soupeřilo s laiky ve straně. „*Budúcnosť ľudovej strany*“ autor spatřoval nikoliv v katolicismu ale v „*jej slovenskosti, v jej využívaní*

⁶²⁸ *Denní zprávy*, in. *Našinec*, č. 226, 7. 10.

⁶²⁹ *Kolik platí Slovensko na daních*, in. *Pražský večerník*, č. 215, 22. 9.

⁶³⁰ Později list zprávu doplnil. Citát Durčanský neproněsł v rámci proslovu ale během následné debaty s posluchači – *Ludovci a lidovci*, in. *Lidové listy*, 4. 11.

⁶³¹ *Půjdou ľudovci na Slovensko?*, in. *Lidové listy*, č. 222, 30. 9.

⁶³² Tamtéž.

⁶³³ *Slovenské žaloby* in. *Den*, č. 237, 4. 9.

hospodárskej nespokojenosti“. ⁶³⁴ Myšlenka, že „veci hmotné“ jsou zásadním faktorem podpory lidovců, ač tito „formálne hlásajú vieru“, se objevila již dříve. ⁶³⁵

Ne všechny texty vzniklé ve zkoumaném období zpochybňovaly katolický charakter lidové strany. Kupříkladu *Den* ji postavil s lidovci a papežem do jedné fronty čelící proticírkevním útokům v době Marmaggiho aféry. ⁶³⁶ Právě s ní spojené dění vyvolalo dle zpráv *Budoucnosti* požadavek na společný postup lidovců a lidovců, vytvářející „pevnou hráz kulturní“. ⁶³⁷ *Pražský večerník* zase obě strany propojil skrz odpor k církevní odluce. ⁶³⁸ Naproti tomu *Našinec* kritizoval postup SLS v době aféry. Prý se „v otázkách církevně-politických úplně se spoléhá na stranu lidovou“ a „že to Šrámek spraví“. Takový postoj představoval aktuální problém, jak dokládala slova exministra Jiřího Stříbrného o klidu na Slovensku. Ten by se mohl stát povzbuzením pro rozpoutání kulturního boje a prosazení církevní odlučky, obával se list ⁶³⁹ a zároveň pokládal za vhodné upozornit „katolickou veřejnost, aby si tak utvořila úsudek, na kom spočívá celá tíha církevně-politických otázek“. ⁶⁴⁰ Ke zdůraznění konfesijní spřízněnosti tedy docházelo v souvislosti s Marmaggiho aférou či možností odlučky církve a státu, tedy v případě alespoň hypotetického ohrožení katolických zájmů.

Z dosud předložených ukázek se zdá, že český politicko-katolický tisk vyzdvihoval především rozdíly mezi lidovou a lidovou stranou a přitom utvářel převážně negativní obraz té druhé. Neplatí to beze zbytku. Vedle vážných rozporů existovaly i nezanedbatelné podobnosti, především v kulturních otázkách. „Což obě strany nemají stejný cíl, uhájiti náboženství katolické,“ tázal se autor, hovořící o nich jako o „dvou rodných sestřích“ v *Čechu*. Ani on neopomíjel rozdíl mezi nimi, konkrétně v taktice, leč nevykresloval vysloveně negativně slovenské katolíky a jejich snahu „různějším činem, neústupnou a vytrvalou vůlí cestu si prorazit“ tam, kde se katolíci z „historických zemí“ dali cestou „kompromisů (sic) snad někdy nutnou, někdy snad i zbytečně opatrnickou a ústupnou“. Analogicky autor líčil i předsedu SLS Hlinku coby muže, který „brání se invasi nevěry a volnomyšlenkářství na svou milovanou Slovač“, jednajíc „bez kompromisů, nezištně a poctivě“. Ovšem „taková silná povaha nelíbí se slabochům, kteří dovedou za osobní

⁶³⁴ *K situaci na Slovensku*, in. *Našinec*, č. 244, 28. 11.

⁶³⁵ *Po volbách na Slovensku*, in. *Našinec*, č. 238, 20. 11.

⁶³⁶ L. N., *Qui mange du pape*, in. *Den*, č. 198, 26. 7.

⁶³⁷ *Z naší organizační pošty*, in. *Budoucnost*, č. 30, 24. 7.

⁶³⁸ *Suverenita*, in. *Pražský večerník*, č. 180, 11. 8.

⁶³⁹ *Denní zprávy*, in. *Našinec*, č. 168, 29. 7.

⁶⁴⁰ *Našinec*, č. 170, 31. 7.

prospěch zraditi věc a dohodnouti se i tam, kde by měli neústupně státi na pravdě“.⁶⁴¹ Výrazně méně chvály sklídl Hlinka na stránkách *Pražského večerníku*. Tamní kritika údajné demagogie lidové strany končila výzvou čtenářům ke srovnání metod předsedy SLS a Jana Šrámka.⁶⁴² Ovšem stranické orgány dovedly projevit i přízeň předákovi slovenských katolíků, *Lidové listy* mu přiznávaly energii a houževnatost.⁶⁴³

Vztah ke Slovenské lidové straně se pro lidovce stal roku 1925 aktuálním problémem vzhledem k jejich kandidatuře na Slovensku. Snad právě postavení lidovců coby rivalů ve volebním klání přispělo k jejich mnohdy negativnímu vykreslení na stránkách lidoveckého tisku. Pravda, SLS byla vnímána jako strana katolicky orientovaná, třebaže ne bez výhrad a tudíž jako spojenec českých katolíků v kulturních otázkách. Texty v tomto duchu se objevovaly spíše na počátku sledovaného období, tedy zejména v době Marmaggiho aféry a vzednutí antiklerikalismu. Postupem času nicméně převládlo výrazně negativnější vykreslení.⁶⁴⁴ Došlo i ke zpochybnění katolicismu lidovců, údajně upozadovaného na úkor autonomismu a vyhroceného slovenského nacionalismu. Řada periodik tyto myšlenky vykreslovala negativně a politiku SLS chápala jako protičeskou, škodící republice ale i samotnému Slovensku. Naproti tomu nacházíme i texty požadavky lidovců alespoň zčásti obhajující a straně přiznávající roli legitimního zástupce Slováků. Shoda naproti tomu panovala na existenci maďaronského křídla, k němuž se sledovaný tisk bez výjimky stavěl nepřátelsky, hodnocení míry jeho vlivu na politiku strany se již lišilo. Pohled na Slovenskou lidovou stranu vycházel tudíž především ze dvou hledisek, konfesijně katolického a „státního“ či nacionálního.

V souvislosti s lidovci též oživaly některé stereotypy o Slovácích obecně. Demagogický postup a radikalita připisovaná lidové straně se vcelku shodovala s představou národnosti podléhající emocím a jednající leckdy iracionálně. Některé texty slovenské politické katolíky stavěly do pozice jakéhosi „mladšího sourozence“, který se může nebo dokonce musí „učit“ politice od lidovců. Taková myšlenka se objevila

---

⁶⁴¹ Prof. J. Stiebor, *Necht' není sváru mezi námi – neboť bratři jsme!* in. *Čech*, č. 318, 24. 11.

⁶⁴² *Ze dne*, in. *Pražský večerník*, č. 220, 29. 9.

⁶⁴³ –rt., *Politické kombinace na Slovensku*. in. *Lidové listy*, č. 184, 14. 8.

⁶⁴⁴ Nabízí se srovnání se vztahem k některým dalším politickým uskupením. V létě, období aféry a vládní krize, věnoval lidovecký tisk zvýšenou pozornost straně československých socialistů a prezentoval ji v silně negativním světle. Později se začal výrazně více věnovat straně republikánské, polemizoval s ní či kritizoval její kampaň před volbami. Můžeme z toho usuzovat na proměňující se vztah obou stran a politického katolicismu. Silně protikatolící socialisté se nabízeli pro roli „nepřítele“ v době vrcholící aféry, v kulturních otázkách umírněnější agráři pak nabyli na významu v souvislosti s volbami coby hlavní konkurence v soupeření o venkovské voliče.

v *Pražském večerníku*,⁶⁴⁵ radit se pokoušel ovšem i Čech, jakkoliv toto nabádání nemělo být chápáno jako „mentorování nebo vměšování se do slovenských záležitostí“.⁶⁴⁶

5.3 Československá strana lidová na Slovensku

Tématu lidoveckých kandidatur na Slovensku jsme se již letmo dotkli. V roce 1925 se jednalo o novinku na politické scéně, při předchozích volbách se o přízeň voličů na kandidátních listinách lidové strany ucházeli zástupci Slovenské ľudové strany. Po jejich odchodu ze společného poslaneckého klubu lidovci zůstali bez jakéhokoliv zastoupení na levém břehu Moravy. Tento stav skončil poměrně krátce před volbami roku 1925, kdy došlo ke vzniku slovenské větve strany. Katolická národní rolnická strana, tvořená částí secesionistů ze SLS,⁶⁴⁷ se tehdy sloučila s lidovou stranou. Čtenáři *Našince* se mohli dočíst o jednáních ukončených „jednomyslně a s nadšením“ přijatým usnesením „o splynutí s čsl. stranou lidovou“ a že „předsedou čsl. strany lidové zvolen pan Bartoš, rolník ze Šintavy“.⁶⁴⁸ Jozef Bartoš se coby předseda rolnické strany o necelé dva měsíce dřív zúčastnil cyrilometodějských slavností na Velehradě, kde patrně došlo k jednání o sloučení rolnické strany s lidovci.⁶⁴⁹ Na slavnosti se vedle Bartoše objevili i další slovenští hosté, například Martin Mičura,⁶⁵⁰ přední postava lidové strany na Slovensku⁶⁵¹ a po volbách její jediný zástupce v parlamentu. Právě jeho jméno zaznívalo v souvislosti s lidovou stranou na Slovensku nejčastěji.

Ovšem ani spojení rolnické strany a ČSL zřejmě nemuselo nutně znamenat lidoveckou kandidaturu na Slovensku. Ostatně zvěsti o ní se patrně objevovaly od rozkolu s ľudovou stranou. Sami předáci SLS čas od času připomínali „výhružku“ Jana Šrámka „My na Slovensko přijdeme.“⁶⁵² Ještě v září 1925 se katolický tisk touto otázkou zabýval jako pouhou eventualitou, která se může, ale také nemusí splnit.⁶⁵³ Kupříkladu *Štít* dokonce informoval, že „bude upuštěno od stavění lidoveckých kandidátních listin na Slovensku“.⁶⁵⁴

---

⁶⁴⁵ *S čím bychom...*, in. *Pražský večerník*, č. 210, 16. 9.

⁶⁴⁶ *Slovensko a volby*, in. *Čech*, č. 235, 30. 8.

⁶⁴⁷ Šlo o skupinu spojenou s Janem Vanákem, která se od ľudovců odtrhla roku 1922. Zatímco Vanák vytvořil Slovenskou rolnickou stranu a navázal spolupráci s národními demokraty, část skupiny se přiklonila k lidovcům.

⁶⁴⁸ *Lidová strana na Slovensku*, in. *Našinec*, č. 197, 2. 9.

⁶⁴⁹ MARUNIAK, s. 194.

⁶⁵⁰ *Zemědělské sněmování na posv. Velehradě*, in. *Den*, č. 179, 6. 7.

⁶⁵¹ Posléze předseda slovenské organizace lidovců, od roku 1927 člen předsednictva ČSL. Po volbách v roce 1925 také jediný zástupce slovenského křídla lidovců v parlamentu.

⁶⁵² Jakkoliv je otázkou, kdy a zda vůbec něco takového předseda ČSL pronesl – Maruniak, s. 183.

⁶⁵³ Dominik Hrodek ovšem tvrdí, že k založení slovenské sekce lidové strany došlo již v lednu toho roku – HRODEK, *Parlamentní volby 1925*, s. 251.

⁶⁵⁴ *Z politického života*, in. *Štít*, č. 38, 24. 9.

Ve stejnou dobu tvrdily *Lidové listy*, že dosud nepadlo rozhodnutí v této záležitosti, ke kandidatuře ovšem existují „*vážné důvody*“.⁶⁵⁵

Jaké „*vážné důvody*“ vedly k rozšíření činnosti lidové strany na Slovensko? Zmíněná zpráva z ústředního deníku na tuto otázku neodpovídala, jiné texty však ano. Opakoval se argument voličskou poptávkou. *Pražský večerník* nacházel na Slovensku zájem o lidovecké kandidatury,⁶⁵⁶ *Den* hovořil přímo o výzvách.⁶⁵⁷ Ukázky z jednoho „*zvacího*“ dopisu přinesl ústřední orgán v Praze.⁶⁵⁸ Kdo však patřil mezi tyto potencionální voliče, o které se lidovci měli ucházet? Šlo o Čechy, tisk hovořil o lidovcích,⁶⁵⁹ případně katolických Čechů, jichž se na Slovensku nachází „*slušný počet*“.⁶⁶⁰ Druhou skupinu tvořili Slováci – jestliže však lidovci usilovali i o slovenské katolické hlasy, stávali se konkurencí ne-li přímo protivníky lidové strany?

Obava z prohloubení roztržky dvou katolických hnutí se objevovala jako důvod proti stavění kandidátek na Slovensku. Čech přiznával lidové straně právo k tomuto jednání, ale stejně „*má naopak lidová strana právo kandidovati v mimoslovenské republice* (sic)“ a přitom poukazoval na „*trhlinu mezi oběma spřízněnými směry*“ tímto krokem ještě prohloubenou.⁶⁶¹ Na rozšiřování „*trhliny*“ upozornil i *Český západ*,⁶⁶² Štít zase hovořil o „*tříštění*“ katolického tábora.⁶⁶³ Obavy z poškození „*katolické věci v republice*“ zmírňoval *Našinec* s upozorněním na existenci více křesťanských stran, rozcházejících se v politických a národnostních otázkách. Dovedou-li se tyto formace „*sjednotit na obranu zájmů katolických občanů a práv církve*“, ponechal autor na jejich odpovědnosti, předpokládal nicméně, že lidová strana „*jistě bude první na místě, jak byla dosud...*“⁶⁶⁴ Jde-li o obhajobu slovenské akce z katolického hlediska, připomeňme též pochyby o katolictví lidové strany, vyskytující se například v *Našinci*, s nimiž jsme se setkali v minulé podkapitole.

Moravský list odmítal vnímání postupu na Slovensko coby aktu „*nepřátelství proti Hlinkovi*“. Vracel se k rozchodu katolických stran v roce 1921, jež označil za nevyhnutelný, vzhledem k programovým rozdílům, kdy lidová strana zaujala pozici „*národně-slovenskou a extrémně autonomistickou*“. Tehdy se pro ni stalo nemožným „*setrvat v dosavadní jednotě*“.

⁶⁵⁵ *Na okraj dne*, in. *Lidové listy*, č. 219, 25. 9.

⁶⁵⁶ *S čím bychom chtěli jít na Slovensko?*, in. *Pražský večerník*, č. 210, 16. 9.

⁶⁵⁷ *Jdeme na Slovensko*, in. *Den*, č. 291, 30. 10.

⁶⁵⁸ *Půjdou lidovci na Slovensko?*, in. *Lidové listy*, č. 222, 30. 9.

⁶⁵⁹ a., *Naše kandidatury...*, in. *Našinec*, č. 247, 1. 11.

⁶⁶⁰ *Jdeme na Slovensko*, in. *Den*, č. 291, 30. 10.

⁶⁶¹ *Slovensko a volby*, in. *Čech*, č. 235, 30. 8.

⁶⁶² *Politický přehled*, in. *Český západ*, č. 36, 3. 9.

⁶⁶³ *Štít*, 3. 9.; *Štít*, 24. 9.

⁶⁶⁴ a., *Naše kandidatury na Slovensku*, in. *Našinec*, č. 247, 1. 11.

politického hnutí lidového československého“, naproti tomu strana lidová se měla přirozeně spojit se „*Slováky, kteří se politicky hlásí k téže státně-národní orientaci*“. Organizační činnost na Slovensku však nezahájila hned po rozkolu, tehdy by taková akce mohla vyvolat dojem „*msty na ludácích*“ a „*zkreslení*“ lidové strany „*v očích státotvorně citících, křesťanských Slováků*“. ⁶⁶⁵ Lidovci se tedy zjevně snažili nevyvolat dojem nepřátelství, ostatně již 2. srpna se objevila zpráva, že J. Šrámek oznámil plán stavět kandidáty na Slovensko Hlinkovi, což předseda SLS „*vzal bez odporu na vědomí*“. ⁶⁶⁶ Ostatně poškození Ľudovců k cílům lidové strany nepatřilo, nebo to alespoň tvrdila část tisku. „*Nepůjdeme proti ľudovcům*“, slibovalo *Právo*, ⁶⁶⁷ podobný postoj vyjadřovaly *Slovácké noviny*. ⁶⁶⁸ *Den* určil místo lidovců vedle, nikoliv proti Ľudové straně ⁶⁶⁹ a tvrdil, že na Slovensko nepřicházejí „*dobývat*“ ale „*koncentrovat*“. ⁶⁷⁰ „*Koncentrace*“ se stala heslem slovenského podniku. František Světlík na stránkách *Našince* vytyčil program „*kandidatury koncentrační a ne bojovné*“, ⁶⁷¹ již dřív myšlenku lidové strany coby nejvhodnější „*koncentrovat v sebe katolicismus*“ vyslovil bratislavský dopisovatel listu. ⁶⁷² „*Koncentrace a pokojná práce*“ charakterizovaly činnost lidovců dle *Pražského večerníku*. ⁶⁷³ Činnost v tomto duchu nepředstavovala žádné ohrožení pro zájmy Ľudové strany, alespoň tak jej líčila část lidovecké žurnalistiky. *Slovácké listy* jako úkol stanovily „*sbírat hlasy voličů – kteří nechtějí voliti Ľudáky*“, ⁶⁷⁴ zatímco *Našinec* varoval před „*značnými ztrátami hlasů českých*“ ale i části Slováků, jež utrpí katolický směr, pokud nenabídne alternativu k Ľudové straně. ⁶⁷⁵ Vývoj posledních let totiž údajně ukázal, že na levém břehu Moravy se nachází mnoho „*křesťansky přesvědčených lidí*“, kteří se neztotožňují s programem SLS. ⁶⁷⁶ Za těchto okolností tedy lidovecké kandidátky nijak nekonkurovaly Ľudovcům, cílícím na odlišnou část elektorátu.

Argumentace „*záchranou*“ hlasů však našla i odpůrce. *Český západ* poukazoval na nespokojence mezi českými katolíky, stejně dobře by se tak Ľudovci mohli ucházet o voliče v historických zemích. Pisatel ovšem za ideální pokládal dohodu „*s bratřími Slováky o společném postupu*“. ⁶⁷⁷ Podobně vyvozoval *Čech*, že je-li vhodné, aby lidová strana

⁶⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶⁶ *Našinec*, č. 172, 2. 8.

⁶⁶⁷ *U nás*, in. *Právo*, č. 37, 12. 9.

⁶⁶⁸ *Slovácké noviny*, č. 43, 23. 10.

⁶⁶⁹ *Jdeme na Slovensko*, in. *Den*, č. 291, 30. 10.

⁶⁷⁰ *Den*, č. 294, 1. 11.

⁶⁷¹ SVĚTLÍK, *Lidová strana na Slovensko*, in. *Našinec*, č. 219, 27. 9.

⁶⁷² *Bratislavská korespondence*, in. *Našinec*, č. 201, 6. 9.

⁶⁷³ *Ze dne*, in. *Pražský večerník*, č. 246, 30. 10.

⁶⁷⁴ *Z volebního boje*, in. *Slovácké noviny*, č. 43, 23. 10.

⁶⁷⁵ *Našinec*, č. 222, 2. 10.

⁶⁷⁶ a., *Naše kandidatury na Slovensku*, in. *Našinec*, č. 247, 1. 11.

⁶⁷⁷ *Politický přehled*, in. *Český západ*, č. 39, 26. 9.

„koncentrovala“ slovenské nespokojence, pak „je povinností lidové strany, aby zachraňovala (...) lidovce“ odmítající „vmucených“ kandidátů.⁶⁷⁸ Český západ doporučoval přesvědčovat kritiky ľudoveckého kurzu k tomu, aby přeci volili Hlinkovu stranu,⁶⁷⁹ obdobně Čech ještě po volbách pokládal za vhodnější „domluvit nespokojeným a vyzvat je k volbě pro stranu Hlinkovu“. Jako následovníhodný příklad posloužilo jednání konzervativního křídla ČSL v historických zemích.⁶⁸⁰

V Našinci ovšem vedle sbírání či „zachraňování“ katolický hlasů zazníval ještě jeden argument. Lidová strana přicházela, aby „dokončila svůj velký celostátní a celonárodní charakter“, byvše „československou“ stranou, „která soustřeďuje dle svého programu orientované Čechy, Slováky a Rusíny“.⁶⁸¹ Vykročení na východ republiky tedy zaštiťoval list i určitou koncepcí státu, o níž již byla řeč v první podkapitole a snad také důvody prestiže.

Zatímco některé listy, zejména v Čechách, vnímaly pokus proniknout na Slovensko jako akt nepřátelský ľudovcům, jiné vykreslovaly naopak coby vůči lidovcům antagonistickou stranu ľudovou. *Pražský večerník* si kupříkladu stěžoval, že „dobře míněnou kritiku“ odplácela útoky.⁶⁸² Terčem odsudků se stával třeba ústřední orgán strany, *Slovák*. Tak jeho činnost popisovaly *Lidové listy*: „štve, pomlouvá, nadává“, čímž sám přispívá k vstupu lidové strany na Slovensko.⁶⁸³ Přizvukoval *Pražský večerník* s tím, že pro list ľudovců „každý Čech, i lidovec, jest nepřitelem“.⁶⁸⁴ Docela jinak popsal situaci Rudolf Horský: „moravští lidovci“ se přidali mezi nepřátele ľudovců, kteří stojí „úplně osamoceni“. Takové jednání kontrastovalo s postupem Andreje Hlinky, odmítajícího kandidaturu jeho strany v českých zemích, dle Horského protože „nebylo by to bratrské, aby tím oslabovali posice naše“.⁶⁸⁵ Též moravský korespondent deníku vnímal jednání lidovců jako projev nepřátelství, cílem zúčastněných mělo být „vzítí co se dá ľudákům, seslabiti je anebo rozvrátiti“. Autor předpovídal, že jako „dědictví“ tohoto podniku přetrvá „nechuť a neláska“ komplikující případnou další spolupráci obou stran.⁶⁸⁶

Setkali jsme se tedy s argumenty podporujícími či naopak oponujícími slovenským kandidátkám. Zabýval se však katolický tisk též šancemi lidové strany? O „úspěchu Čsl. Ludovej Strany na Slovensku a v Podk. Rusi“ psal před volbami Jozef Kizak. Nástup

⁶⁷⁸ *Denní zprávy*, in. *Čech*, č. 257, 22. 9.

⁶⁷⁹ *Český západ*, č. 39, 26. 9.

⁶⁸⁰ *abd.*, *Něco z volební statistiky*, in. *Čech*, č. 312, 18. 11.

⁶⁸¹ a., *Naše kandidatury na Slovensku*, in. *Našinec*, č. 247, 1. 11.

⁶⁸² *S čím bychom chtěli jít na Slovensko?*, in. *Pražský večerník*, č. 210, 16. 9.

⁶⁸³ *Na okraj dne*, in. *Lidové listy*, č. 220, 26. 9.

⁶⁸⁴ *K poměrům na Slovensku*, in. *Pražský večerník*, č. 219, 26. 9.

⁶⁸⁵ HORSKÝ, *Jen solidně – jen solidně!*, in. *Čech*, č. 305, 11. 11.

⁶⁸⁶ Jalovec, *Moravsko-slezská koresp.*, in. *Čech*, č. 301, 7. 11.

Mičurou vedeného hnutí kontrastoval s dosavadním chaosem i činností ostatních stran, korupcí agrárníků a národních demokratů či demagogií komunistů. Hlinkova strana se jevila jako nejsilnější, dílem svým katolicismem, dílem opozičností – tu však odmítal „*vážnější element*“ mezi voliči, čekající na příležitost přestoupit do „*strany katolíckej neoporičenej*“.⁶⁸⁷⁶⁸⁸ Motiv protikladu se objevil též ve zprávě o sloučení lidové a národní rolnické strany. Zatímco jednání mezi českými a slovenskými katolíky v Tnavě provázelo „*nadšení*“, v ulicích ve stejnou dobu „*štval*“ Vanák „*houf komunistů proti posl. Hlinkovi, čímž vyvolal velkou řež*“.⁶⁸⁹ Můžeme tedy text chápat s jistou nadsázkou i tak, že důstojná lidová strana, coby nositelka „*klidné síly*“, přinášela řád do chaosu na násilím zmítané Slovensko?

Za „*nevalné*“ označil vyhlídky lidovců *Čech*, vzhledem k tomu, že se jim na odpor staví i „*list*“⁶⁹⁰ od něhož by se toho kdo nejméně nadál“.⁶⁹¹ I po volbách přetrvávala skepse *Čecha*: „*okupační výprava*“ přinesla dle něj jen rozkol ve slovenském Orlu. V českých zemích došlo k vzrůstu – ovšem pakliže by se lidovci soustředili pouze na ně, mohl být ještě markantnější, soudil korespondent deníku.⁶⁹² Celý pokus se jevil „*drahý a jak se ukázalo málo úspěšný*“.⁶⁹³ Nejednoznačně vyzníval text, který z Bratislavy doputoval do *Našince*. Dle autora v některých regionech „*zlyhalo*“ „*co sa dosiaľ vykonalo*“, ve Sv. Martině a Prešově si ovšem mohli lidovci připsat úspěchy zásluhou Martina Mičury respektive řeckokatolických kněží. Pisatel dále soudil, že strana musí „*modifikovať svoju činnosť*“ chce-li „*na Slovensku zostat*“.⁶⁹⁴

Optimističtěji vyzníval článek, který vyšel v témže deníku později. Lidová strana „*zakotvila*“ na Slovensku a získala tisíce stoupců, čekala na ni však ještě velká a „*svízelná*“ práce spočívající v budování tisku a organizace.⁶⁹⁵ Pražský orgán strany též hovořil o úspěchu, více než 17 tisíc voličů komentoval jako „*nijak malé číslo*“, vzhledem k pozdějšímu zahájení činnosti strany na Slovensku.⁶⁹⁶ I odlišné hodnocení volebních výsledků tedy dokládá určitou kontroverznost slovenských kandidatur v politicko-

---

⁶⁸⁷ Neopoziční.

⁶⁸⁸ Dr. J. Kizak, *Úspěch Čsl. Ludovej Strany na Slovensku a v Podk. Rusi* in. *Lidové listy*, č. 250, 3. 11.

⁶⁸⁹ *Lidová strana na Slovensku*, in. *Našinec*, č. 197, 2. 9.

⁶⁹⁰ Šlo o *Slovenský národ* pod vedením Juraje Kozy, hlásícího se ke spolupráci slovenských a českých politických katolíků.

⁶⁹¹ *Denní zprávy*, in. *Čech*, č. 297, 3. 11..

⁶⁹² Jalovec, *Moravsko-slezská korespondence*, in. *Čech*, č. 313, 19. 11.

⁶⁹³ Moravský, *Z Moravy*, in. *Čech*, č. 324, 30. 11.

⁶⁹⁴ *Po volbách na Slovensku*, in. *Našinec*, č. 264, 20. 11.

⁶⁹⁵ *Čsl. strana lidová na Slovensku*, in. *Našinec*, č. 272, 29. 11.

⁶⁹⁶ *Po volbách na Slovensku*, in. *Lidové listy*, č. 266, 20. 11.

katolickém prostředí. Ovšem jistá rezervovanost i na straně obhájců prozrazuje určité rozpaky, a ne zcela splněná očekávání.

5.4 Lidovci kontra Slovensko

Zájem o téma Slovenska ze strany politicko-katolického tisku můžeme zčásti spojit s tamními kandidátkami lidové strany do podzimních voleb. Slovenské problematice se však sledované listy věnovaly i v jiných souvislostech, přitom řada jejich výpovědí odpovídala existujícím stereotypům. Můžeme z nich ovšem vyvodit závěry i pro vztah českých politických katolíků vůči státu?

Vcelku pozitivně prezentovala lidovecká žurnalistika tradiční, dosud prý nepřiliš „zkaženou“ lidovou kulturu a zejména vyšší religiozitu, ostatně někdy oba fenomény prezentovala jako vzájemně provázané. Vedle katolictví několik sledovaných textů reflektovalo i protestantismus, přičemž vůči slovenským evangelíkům zaujaly zjevně příznivější stanovisko než k jejich českým souvěrcům. S tím souviselo vnímání náboženské a kulturní politiky coby jednoho z významných (de)stabilizačních faktorů v česko-slovenských vztazích.

Ožehavý problém ve vztahu ke Slovensku představovala otázka česko-slovenské vzájemnosti. Napříč zkoumaným tiskem se objevovala stanoviska značně odlišná. Zatímco v *Čechu* se objevovaly texty zcela explicitně odmítající představu jednotného národa, *Lidové listy* či *Našinec* stály mnohem blíž k čechoslovakismu. Jejich pojetí jednotného národa, spíše však v politickém než etnickém smyslu, ovšem mířilo do budoucna. Nemuselo se tedy jednat o popis reálného stavu, nýbrž spíše cíle, k jehož splnění je třeba se teprve dopracovat.

S problémem národní svébytnosti souvisela otázka státoprávního postavení Slovenska v republice a nutnost vyrovnání se s požadavky autonomistů. Lidovecký tisk se k nim stavěl mnohdy kriticky, poukazoval na údajnou nejasnost a nedostatek konstruktivnosti jejich stoupenců. Obdobně však alespoň deklaratorně odmítala řada zkoumaných periodik i centralismus. Požadavek autonomie jako takový se jevil přijatelným, ovšem pouze za určitých okolností.

Kritika autonomismu potom mnohdy mířila, přímo či nepřímo, na Slovenskou ľudovou stranu, coby jeho přední nositelku. Ľudovcům český tisk opakovaně vyčítal nepřátelství k Čechům, katolíky nevyjímaje, a naopak jistou afinitu k „maďaronským“ tendencím. Též jich se týkalo stereotypní vypodobnění Slováků, podléhajících iracionalitě a přemrštěným emocím. Na druhou stranu část žurnalistů dávala najevo sympatie k Hlinkovy a jeho stoupencům, jež vnímala jako rozhodnější a energičtější ve srovnání se Šrámkovým vedením

lidovců, zejména při obhajobě katolických zájmů. Za připomenutí konečně stojí i tendence udělovat rady slovenským katolíkům,⁶⁹⁷ případně jim za vzor předkládat lidovou stranu. V některých méně častých případech naopak čeští političtí katolíci a jejich vůdci měli hledat inspiraci.

Vztah k lidové straně se měnil v čase a nemalé vzájemné rozdíly lze vyzorovat i mezi některými periodiky. Zvláště v průběhu července případné zmínky pojímaly Hlinkovu stranu především jako katolickou, sdílející přinejmenším část zájmů s lidovci. S blížícími se volbami ovšem přibývalo kritických vyjádření, jejichž hlavním nositelem byl moravský *Našinec*, který se ovšem nevyhýbal negativnímu hodnocení lidovců ani v souvislosti s aférou. Během podzimu se do kritiky zapojila i další periodika, pražská stejně jako moravská. Naproti tomu hlavního obhájce nacházela Hlinkova strana v *Čechu*.

Postoj k lidové straně odrážel i vnímání lidovecké kandidatury na Slovensko, její hlavní stoupenci zároveň mnohdy náleželi mezi největší kritiky lidovců. Naproti tomu zjevnou nevoli vůči této politice dával najevo *Čech*, výhrady se opakovaně objevily ale i na stránkách *Českého západu*. Odpůrci chápali vstup strany na Slovensko coby akt nepřátelství vůči lidové straně, prohlubující roztržku dvou k téže konfesi se hlásících stran a tedy ohrožující katolické zájmy. Texty naopak hájící stranickou linii vůči Slovensku hovořily o potřebě „záchrany“ hlasů katolických Čechů ale i Slováků, pro něž se kurz prosazovaný Hlinkovým vedením stal nepřijatelným. Zároveň naprosto odmítaly motivaci nepřátelstvím vůči lidové straně, naopak tu líčily v některých případech jako antagonistickou vůči lidovcům. Nechyběl ale ani opačný pohled na vztah obou stran, zastávaný zvláště *Čechem*.

Vztah k lidové straně a vnímání slovenských kandidátek patří k tématům, na nichž se nejjasněji projevila nejednotnost lidovců. Právě tato témata mezi členy a stoupenci katolické strany, alespoň těmi aktivními v médiích, vyvolávala největší kontroverze. Nešlo přitom toliko o *Čech*, již tradičně nespokojený s politikou stranického vedení, námitky vznášely i některé oficiálně stranické listy v Čechách, třebaže s menší razancí. Otevřený boj proti Hlinkovi a jeho stoupencům ovšem nevyhlašoval žádný ze zkoumaných textů, jakkoliv v některých listech převládala spíše negativní charakteristika lidové strany, nabývající patrně na síle s blížícími se volbami. Tvrzení některých oficiálních orgánů, že lidovecké kandidatury nemají uškodit a neuškodí Hlinkově straně je tedy třeba brát s jistou rezervou.

Reference zkoumaných listů ve vztahu ke Slovensku mají jistou vypovídací hodnotu i vzhledem ke vztahu lidové strany vůči Československu. Svou státotvornost měla prokazovat

---

⁶⁹⁷ Což se týká i spíše „prohlinkovského“ *Čecha*.

i skrze slovenskou politiku. Vidíme to na vztahu k autonomii podmíněném především zájmem republiky a obavami o její osud. Ignorance autonomistických požadavků a „tuhý centralismus“ si vysloužily kritiku jakožto praktiky obracející Slováky proti republice. Část hlasů ovšem varovala i před autonomií, jež by v nevhodně zvolené „přehnané“ podobě, mohla vést k oslabení a dělení státu, ba až jeho rozpadu. S tím také souvisely obavy z „maďaronů“ mezi Ľudovci, projevované v podstatě napříč sledovanými listy.

Vztah ke Slovensku měl i svůj kulturní či náboženský rozměr. Centralismus a autonomismus, ten tedy jen v určité podobě, tamní obyvatelstvo odcizovaly republice, podobně působil i antiklerikalismus. Naproti tomu katolictví se mohlo dle lidovecké žurnalistiky stát sjednocující ideou, pomyslným mostem mezi obyvateli historických zemí a Slováky. Na příkladu Slovenska tak mohla sledovaná žurnalistika (opětovně) demonstrovat potřebu politiky příznivější vůči katolictví s ohledem na státní zájmy.

Závěr

Marmaggiho aféra pro vztahy mezi Československem a Svatým stolcem znamenala výrazné narušení, ovšem nikoliv úplné zprětrhání. Přerušila jednání o modu vivendi, leč jeho uzavření nakonec nezmařila, stejně jako nevedla k úplnému zrušení pražské nunciatury.⁶⁹⁸ Nejrůznější antiklerikální projevy bezprostředně následující po odjezdu Francesca Marmaggiho vyzněly spíše do prázdna. Nevyústily v rozpoutání „kulturního boje“, masovější odchody z katolických řad ani k zavedení rozluky státu a církve. Zkrátka se nekonalo žádné konečné zúčtování mezi českými katolíky a jejich odpůrci, „vyhlazovací boj“ až do úplného zničení jedné ze stran.

Na vnitropolitické scéně možná došlo k určitým otřesům, její radikální rekonfigurace se však alespoň prozatím nekonala a dosavadní koalice pěti českých či československých stran zůstala zachována do podzimních voleb.⁶⁹⁹ Československá strana lidová zůstala její součástí a setrvala v zásadě na svém dosavadním kurzu, v němž se snoubilo katolictví a spolupráce a ochota ke kompromisu vůči ostatním členům koaliční „pětky“. Tento vývoj ovšem v hodinách a dnech bezprostředně následujících po odjezdu nuncia nebyl vůbec jistý. Otázka vztahu ke koalici však nebyla zdaleka jedinou, která před politickými katolíky vyvstala. Tváří v tvář roztržce papežství s republikou museli ne-li opětovně hledat, tedy znovu prezentovat své stanovisko jak vůči státu, tak církvi, do značné míry prostřednictvím tisku.

Hovoříme-li o lidoveckých či politicko-katolických periodicích, nemáme na mysli monolit. I v rámci této relativně omezené kategorie mohly zaznívat odlišné hlasy, různé odpovědi na otázky, objevující se v souvislosti s aférou a dalším aktuálním děním. Ne snad, že by vývoj ve druhé polovině roku 1925 zapříčinil všechny vnitřní rozpory, ovšem přinejmenším některé již existující jasněji nasvítit, učinil je zřetelnějšími. Jako nespokojence a opozičníky v lidoveckém táboře lze uvést především někdejšího katolického předáka Rudolfa Horského a konzervativní deník *Čech*, třebaže již stál zčásti vně struktur strany, respektive nebyl pokládán za její oficiální orgán. Ovšem i mimo něj se setkáváme s odlišnými reakcemi na některé otázky, byť zbývající zkoumaná periodika stála blíže „oficiální“ linii strany.

---

⁶⁹⁸ Jakkoliv šlo o konec pražského působení Francisca Marmaggiho.

⁶⁹⁹ Ba i po nich, to však již v mírně pozměněné podobě. Následující rok 1926 přinesl ovšem již změny výraznější.

Náš výzkum se přímo nezabýval otázkou samotných recipientů, tedy příjemců mediálních sdělení, jakkoliv i oni se mohli spolupodílet na utváření diskurzu tím, jak tato sdělení chápali a interpretovali. Zkoumané texty prozrazují, že cílovou skupinu, pro níž byla ona sdělení primárně určena, tvořili členové a stoupenci lidové strany a římskí katolíci. Právě na tyto dvě kategorie, zčásti splývající, se autoři textů nejčastěji obraceli, někdy i přímo. Vedle této širší čtenářské obce však lze usoudit, že alespoň část sdělení byla určena i vedoucím složkám ve straně jako výzva nebo pokus o jejich získání či „usměrnění“. Určité zájmové či regionální frakce se tudíž snažily využít tisku k prosazení svých zájmů a ovlivnění celkového směřování lidové strany.

V úvodu jsme aféru označili za moment, kdy se lidovci obrazně řečeno ocitli mezi mlýnskými kameny loajality vůči církvi a státu, respektive národu. I katolický tisk hovořil o konfliktu mezi republikou, respektive její vládou, a Svatým stolcem. Nevykresloval však tyto subjekty jako nesmiřitelné, ba osudové nepřátele, odsouzené jednou pro vždy k zápasu na život a na smrt. Hlava církve, „světové mocnosti“, se nemusela obávat mladého státu, který ji sotva mohl jakkoliv uškodit. Na druhou stranu Československo neohrožovalo papežství, nýbrž konflikt s ním.

V nebezpečí se údajně ocitala kvůli aféře prestiž republiky na mezinárodním poli. Zde se lze pokusit o jistou paralelu s *Bojem o Hrad* Andrei Orzoff, která upozorňuje na význam, jaký obrazu státu v zahraničí přisuzovali političtí představitelé i novináři „dychtivě“ sledujících každou zmínku o Československu v tamním tisku.⁷⁰⁰ Orzoffová nicméně poukazovala na tento fenomén především v případě „hradního“ okruhu T. G. Masaryka, Edvarda Beneše a jejich stoupenců a spolupracovníků, náš výzkum potvrzuje nemalý zájem o „image“ Československa v zahraničí i mezi katolíky. Na stránkách jejich listů se objevovaly zprávy o zahraničních reakcích, převážně negativních, a stávaly se jedním z argumentů proti prý katolictví nepřátelské politice. K obavám z úpadku prestiže⁷⁰¹ se připojila také varování před zahraničními nepřáteli republiky.

Zneužit situace údajně doufali především Němci a Maďaři. Tato hrozba ovšem měla i svůj vnitropolitický rozměr, zahrnovala též menšiny uvnitř státních hranic. Mohlo zde docházet k protnutí náboženské a nacionální linky, Marmaggiho aféra tak získávala i národnostní rozměr. Většina německé populace v Československu se hlásila ke katolickému vyznání, ale ke zdůrazňování její konfese docházelo zřídka. Většina zkoumaných textů se nesnažila rozlišovat různé náboženské, politické a myšlenkové proudy a referovala zkrátka

---

⁷⁰⁰ ORZOFF, *Battle...*, s. 96.

⁷⁰¹ S nímž se ovšem mohly pojít i dopady zejména ekonomické.

obecně o „Němcích“. Totéž platí o Maďarech, případně Židech. V jejich případě je ovšem obtížné stanovit přesnou hranici mezi národnostně či rasově motivovaným antisemitismem, a tradičním antijudaismem, kořenícím primárně v náboženských rozdílech. Na bližší sledování vztahu k německému či židovskému obyvatelstvu, jakož i dalším menšinám, již v práci nezbyl dostatek prostoru. Možná se zde tedy otvírá pole pro budoucí zkoumání, jakkoliv se vztahem katolicismu a nacionalismu již někteří autoři zabývali.⁷⁰²

Aféra přinášela či posilovala obtíže i ve vztahu ke Slovensku. Tamní obyvatelstvo líčila lidovecká žurnalistika jako silně religiózní, zároveň výbušné a emotivní, snad až příliš náchylné k bouřlivým reakcím.⁷⁰³ Napětí ještě zvyšovaly rejdy Maďarů a „maďaronů“. Řešení spatřoval katolický tisk v uvážlivé politice citlivější vůči věřícím a ve vystříhání se podpory antiklerikalismu. Za pozornost přitom stojí, že v případě Slováků docházelo ke zdůrazňování jejich katolicismu v mnohem větší míře, než u „menšinových“ národností. „Slovenskou otázkou“ však lidovecká žurnalistika nevnímala toliko prizmatem kulturní či náboženské politiky, chápala ji i jako sociální, případně státoprávní problém. Nebránila se ani diskuzi o revizi postavení Slovenska v rámci republiky. Na aktuálnosti těchto debatám dodávala vedle narušených vztahů státu a církve především první samostatná kandidatura lidové strany na levém břehu Moravy. Právě ta se stala jedním z témat nejsilněji dělicích české politické katolíky. Nejotevřeněji a nejhlasitěji proti „šrámkovskému“ kurzu vystupovali konzervativci kolem Rudolfa Horského a Čecha. Ovšem i v jiných listech najdeme v období před konečným rozhodnutím texty prozrazující výhrady a nejistotu vůči tomuto projektu.

Existovala i další kontroverzní témata, u nichž najdeme protichůdné názory napříč jednotlivými periodiky, případné opoziční tendence se ovšem obvykle omezovaly spíše na relativně omezené skupiny. To je opětovně případ deníku *Čech*, otiskujícího texty někdy velmi ostře kritizující setrvání ve vládě v době aféry. Tato politika byla údajně na újmu katolického charakteru lidové strany, její obhájci naopak argumentovaly lepší obhajobou zájmů církve a věřících z vládních pozic, z nichž také lidovci mohli lépe přispět ke smírnému urovnání konfliktu mezi Prahou a Svatým stolcem. Kritika vlády, případně některých jejích členů či koaličních stran, vyskytující se napříč různými periodiky ovšem prozrazuje, že nespokojenost existovala i mezi zastánci koalice.

---

⁷⁰² Zmiňme alespoň Marka Šmída, byť ten se ve své práci *Nepřítel: První republika* zabývá spíše katolickými intelektuály stojícími mimo lidovou stranu, ba v opozici proti ní.

⁷⁰³ Načrtnutý obraz přeci jen narušil alespoň *Našinec*, s odkazem na *České slovo* informující o malém ohlasu, který na Slovensku vzbudila Marmaggiho aféra – *Den. zprávy, Našinec*, č. 168, 29. 7.

Zatímco odlišný pohled na setrvání ve vládě či slovenské kandidátky⁷⁰⁴ lze chápat jako konflikt mezi vedoucí složkou strany a opozicí proti ní, nešlo o jedinou linii, na níž mohl vzniknout vnitrostranický konflikt. Zkoumané texty alespoň naznačily takovýto spor v případě dělnického a zemědělského segmentu, jež si oba před volbami nárokovaly „spravedlivější“, tj silnější, zastoupení na lidoveckých kandidátkách.

Vedle aktuálního dění si udržovala významné místo v mediálním prostoru i historie, především česká. Ostatně i ta nabývala na aktuálnosti, spor o její interpretaci se stal rozbuškou Marmaggiho aféry. Červencové události každopádně znamenaly podnět k zaujetí (či připomenutí) postojů vůči husitství, případně dalším dějinným momentům. Vidíme, že výskyt konkrétních historických postav či událostí v tisku ovlivňovala různá další výročí a svátky, ať šlo o svatého Václava nebo bitvu na Bílé hoře, jakkoliv se s připomínkami dějinných událostí setkáváme i mimo takovéto momenty.

Historické obrazy zjevně představovaly potentní prvek mediální komunikace, případně silný argument. Středověcí světci i obrozenci 19. století sehrávali roli nositelů rozvoje a rozkvětu. Na druhé straně rozvrat, nesvár a destrukci dle lidoveckého pojetí přinášeli nekatolíci, kališníci či protestanti předbělohorských časů, ovšem stejně tak novodobí „pokrokáři“, k nim někdy explicitně přirovnávání. Historie tudíž nebyla čímsi uzavřeným. Boje a zápasy minulosti dále pokračovaly, třeba ve změněné podobě. Činy a události se stávaly tu vzorem hodným následování, tu mementem a varováním. V neposlední řadě, ba možná především, hrály dějiny významnou roli v budování vlastní identity, stejně jako obrazu „toho druhého“, protivníka.

Lze vysledovat určitý klíč, podle něž se tyto dvě kategorie, kladná a záporná, v minulosti ale i přítomnosti odlišovaly? Jednu z nich nepřekvapivě představuje náboženství. Katolíci byli líčeni pozitivně, ať už šlo o představitele římské kurie, středověké světce nebo „řadové“ věřící v soudobém Československu. Naproti tomu jen málo sympatií sklízeli příslušníci nekatolických konfesí, ateisté či židé. Leč hodnocení se neodvíjelo toliko od vyznání ale i vztahu vůči státu či národu, přičemž tato hlediska nestála v žádném rozporu, právě naopak. Ukazuje se to již na příkladu Svatého stolce, projevujícího prý vůči republice vstřícnost a sympatie. Církev a její učení, „křesťanský duch“ a morálka, z něj vycházející, nijak neodporovaly zájmům státu, ba stávaly se mu oporou. A naopak, boj proti nim, snaha potlačit je, přinášely morální úpadek a společenský rozvrat. Katolicismus mohl pomoci připoutat k republice těsněji její východní části, antiklerikalismus zejména Slováky zbytečně

---

⁷⁰⁴ Potažmo vztah k Slovenské ľudové straně, s nimi ostatně související.

provokoval a popouzel. Nadto šlo vlastně o prvek nedemokratický, odporující vyznání většiny (nejen slovenských) občanů republiky. Sledovaný tisk totiž v žádném případě nechápal demokracii jako princip odporující „teokratickému“ a „autoritářskému“ náboženství, ale jako proces naplňování vůle většiny občanů – tedy katolíků. V podobném duchu odkazoval tisk na náboženskou svobodu, kdy opět kladl důraz především na práva katolické církve a věřících, údajně porušovaná.

Antikatolicismus se jako destruktivní a odstředivá síla projevoval ve vztahu k státu a národu odedávna. Podle lidoveckého výkladu myšlenky husitství v 15. století rozdělily Čechy a dovedly je k bratrovražedným válkám ničících kvetoucí zemi. Po příchodu reformace se situace opakovala, až vyústila v „tragédii“ bitvy na Bílé hoře. Ideje, vnímané jako hlavní hybatelé tohoto zhoubného dění, byly pak vykreslovány jako cizí, nepůvodní, ať už šlo o vliv Johna Wycliffa na učení Jana Husa nebo „germánský“ původ protestantské reformace.

Naproti tomu katolictví působilo blahodárně i v minulosti. Světci a světice bývali vyzdvihováni především pro zásluhy o stát či kulturu, v podobném duchu tisk připomínal roli barokních vlastenců či obrozeneckých kněží. S temnými dobami kontrastovala období představující „zlatý věk“, kupříkladu vláda Karla IV., vyznačující se v lidoveckém pojetí hospodářským a kulturním rozkvětem a národní jednotou. Katolicismus měl působit jako tmel sjednocující národ, jemu protivné myšlenky naopak dělily. Toto pravidlo, jak vidět asi nejlépe na příkladu Slovenska, mělo trvalou platnost. Zápasy 15. a 17. století nacházely své paralely i v současnosti.

Vidíme, že i politicko-katolická rétorika pracovala s *„jednotícím, obranným pojetím české politiky“*, typickým pro meziválečné období.⁷⁰⁵ Vymezovala se proti partikularismu v rovině nejen politické, ale i náboženské. Katolíci měli být dobrými vlastenci a občany republiky, třebaže ne vždy nekritickými. Narážíme na různé výhrady vůči některým státním orgánům či představitelům, kupříkladu vůči ministerstvu zahraničí, vzhledem k jeho vztahům ke Svatému stolci. Leč za podstatné lze považovat, že se nesetkáváme s útoky na československý stát jako takový. Samostatnost nabytá v roce 1918 totiž představovala obecně přijímanou hodnotu, k jejíž obhajobě stranická periodika zas a znovu vyzývala, potažmo varovala před jejím ohrožením. Nakolik však šlo vždy o vyjádření upřímného přesvědčení, snahu vyhnout se trestněprávním postihům či oslovit širší okruh čtenářů? Náš výzkum tyto otázky možná nedokáže spolehlivě zodpovědět, osobně se však domnívám, že

---

⁷⁰⁵ BALÍK, HLOUŠEK, *Od Palackého...*, s. 54.

svědčí spíše pro autentičnost loajálního postoje vůči Československu podobně, jako pro něj hovoří postoje a jednání předních stranických činitelů zachycená v odborné literatuře. Toto tvrzení přitom samozřejmě nelze vztáhnout na veškeré představitele českého politického katolicismu.⁷⁰⁶

Bez ohledu na motivaci v pozadí náš výzkum potvrzuje snahu lidovců včlenit se do prvorepublikového „mainstreamu“, budovat či upevňovat identitu politických katolíků coby součásti mladého státu, podílející se na jeho řízení a budování. Tisk spojený s lidovou stranou se na tomto úsilí podílel. Využíval hesla, obrazy a stereotypy přijímané i mimo katolické milieu, jako národ a stát, jejich rozvoj, ale i svoboda a demokracii. Na druhé straně sledujeme negativní vymezení, zejména proti „cizímu“, zvláště ve smyslu nacionálním. Tehdy konfesionalita ustupovala do pozadí, lidovecký tisk se příliš nesnažil odlišovat katolíky mezi příslušníky menšin a definoval je skrz jejich národnost, obvykle jako riziko ne-li přímo hrozbu.⁷⁰⁷

Leč katolicismus samozřejmě představoval zásadní součást lidovecké identity, přičemž však mohl poněkud znesnadnit jejich včlenění mezi ostatní ideové proudy. Snad i proto někdy docházelo k určitému upozadění či překrytí tohoto principu jinými, jako jsme to viděli ve vztahu k národnostním menšinám. Zalekla se snad lidovecká žurnalistika husitského praporu a pokusila se upozadit katolicismus, jenž se stal v rozbourané době zátěží? To rozhodně ne. Setkali jsme se v tisku s nejedním projevem sebevědomí lidovců i otevřeným přihlášením ke katolické konfesi.

Je ale pravdou, že leckdy se postaveny na piedestal vedle ní ocitly i další ideje jako nacionalismus a vlastenectví. Vzájemně si nikterak neodporovaly, katolictví bylo prezentováno jako prospěšné a konstruktivní vůči republice i národnímu společenství. Odlišná náboženství spolu s antiklerikalismem a ateismem představovala v lidoveckých narativách síly cizí,⁷⁰⁸ národ rozdělující a vlasti škodlivé. Katolické křesťanství se tak z některých textů může jevit až jako cíl anebo nástroj nikoliv individuální spásy věřícího člověka,⁷⁰⁹ nýbrž v prvé řadě prostředek rozvoje národa a státu. Jaroslav Šebek si zvolil motto „*Za Boha, národ, pořádek*“ do titulu knihy zabývající se protidemokratickými

---

⁷⁰⁶ Setkat se můžeme například se spojením určité nostalgie po dobách monarchie v okruhu Rudolfa Horského – TRAPL – KONEČNÝ, s. 191, PUTNA, s. 181.

⁷⁰⁷ Zajímavý je tento pohled vzhledem k radikální změně na politické scéně v roce 1926, kdy se lidová strana po rozpadu „národní“ koalice ocitla v jedné vládě s představiteli německých politických stran. Sledované texty, vznikající jen o pár měsíců dřív, takovému vývoji napovídali sotva.

⁷⁰⁸ „Germánský“ protestantismus, Židovství, ve smyslu národnostním či rasovým, stejně jako náboženském.

⁷⁰⁹ Jakkoliv i s jeho čistě náboženským rozměrem některé texty pracoval.

tendencemi v katolickém prostředí. My můžeme závěrem konstatovat, že heslo spojující náboženské a národní cítění charakterizuje rétoriku tehdejšího českého politického katolicismu jako takového.

Seznam literatury

Dobová periodika

Budoucnost, 1925

Čech, 1925

České listy, 1925

Český západ, 1925

Den, 1925

Hlas lidu, 1925

Lidové listy, 1925

Naše listy, 1925

Našinec, 1925

Občanské noviny, 1925

Orel, 1925

Práce, 1925

Právo, 1925

Pražský večerník, 1925

Rozmach 1925

Slovácké noviny 1925

Slovák 1925

Štít 1925

Literatura

BALÍK Stanislav – FASORA Lukáš, – HANUŠ Jiří – VLHA Marek, *Český antiklerikalismus*, Praha 2015.

BALÍK Stanislav – HLOUŠEK Vít – HOLZER Jan – KOPEČEK Lubomír – PŠEJA Pavel – ROBERTS Andrew, *Od Palackého k Babišovi. Česká politika 19. až 21. století*, Praha, Brno 2017.

BARTLOVÁ, Alena, *Andrej Hlinka*, Bratislava 1991.

Bohumil Stašek (1886-1948). Život a doba. Příspěvky z vědeckého semináře k 60. výročí úmrtí Msgre. ThDr. h. c. Bohumila Staška, probošta vyšehradské kapituly, Kostelní Vydří 2009.

BRENNER, Christianne, *Mezi východem a západem*, Praha 2015.

ČORNEJ, Petr, *Lipanské ozvěny*, Praha 1995.

- Die Erste Tschechoslowakische Republik als multinationaler Parteienstaat*, München Wien 1979.
- EHRENBERGER, T., *Husův svátek jako příčina konfliktu mezi Československem a Vatikánem*, in: *Dějiny a současnost*, 2002, r. 24, č. 4.
- FASORA Lukáš – KUNŠTÁT Marek – PAVLÍČEK Tomáš, *Papežství a fenomén ultramontanismu v českých zemích*, Praha 2018.
- HALAS František, *Fenomén Vatikán*, Brno 2013.
- HRODEK, Dominik, *Parlamentní volby v roce 1925 na Slovensku. Několik pohledů na předvolební kampaň v tisku*, in *Československá historická ročenka*, Brno 2002.
- KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře první republiky I. Vznik, budování a zlatá léta republiky*, Praha 2017, 3. vyd.
- KLIMEK, Antonín, *Boj o Hrad I.*, Praha 1996.
- KONČELÍK Jakub – VEČEŘA Pavel – ORSÁG Petr, *Dějiny českých médií 20. století*, Praha 2010.
- MAREK, Pavel, a kol., *Jan Šrámek a jeho doba*, Brno 2011.
- MAREK, Pavel, *Politické programy českého politického katolicismu 1894-1938*, Praha 2011.
- MAREK, Pavel, (ed.), *Teorie a praxe politického katolicismu*, Brno 2008.
- MAREK Pavel – TRAPL Miloš, *Mons. František Světlík (1875-1949) Nástin života a díla katolického politika a novináře*, Rosice u Brna 2001.
- MARUNIAK Peter, *Pokusy o príchod Československej strany lidovej Slovensko do roku 1925 a postoje Slovenskej ľudovej strany pohľadom dobovej tlače*, in. *Studia Theologica*, 2018, roč. 20, č. 4.
- MICHELA Miroslav, *Státní oslavy a kontrouování československé národní pospolitosti za první republiky*, in. *Čecho/slovakismus*, Praha 2019.
- ORZOFF Andrea, *Battle for the Castle. The myth of Czechoslovakia in Europe*, New York 2009.
- PEHR, Michal, *Katolická církev, úprava svátkového práva a Marmaggiho aféra v meziválečném Československu*, in. *Střed : časopis pro mezioborová studia střední Evropy 19. a 20. století*, 2015, roč. 7. č. 2.
- PEHR, Michal, *Marmaggiho aféra pohledem Eduarda Jelena*, in. *Časopis Národního muzea. Řada historická*, 2011, roč. 180, č. 1-2.
- PEROUTKA, Ferdinand, *Budování státu*, Praha 1991, 3. vyd.
- Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004. I. díl*, Brno 2005.
- PUTNA, Martin, *Česká katolická literatura v kontextech. 1918 -1945*, Praha 2010.
- RAK, Jiří, *Bývali Čechové*, Jinočany 1994.

- RANDÁK, Jan, *V záři rudého kalicha*, Praha 2015.
- RYCHLÍK, Jan, *Češi a Slováci ve 20. století*, Praha 2012, 2. vyd.
- Sláva republice. Oficiální svátky a oslavy v meziválečném Československu*, Praha 2018.
- Svatý stolec a Československo II. Edice dokumentů z let 1923 –1925*, Praha 2023.
- ŠEBEK Jaroslav, *Papežství a české země po roce 1918*, in. ČERNUŠÁK a kol., *Papežství a české země v tisíciletých dějinách*, Praha 2017.
- ŠEBEK Jaroslav, *Papežství ve vztahu k českým zemím*, in. FASORA a kol., *Papežství a fenomén ultramontanismu v českých zemích*, Praha 2018.
- ŠEBEK, Jaroslav, *Za Boha, národ, pořádek*, Praha 2016.
- ŠEDIVÝ Ivan, *T. G. M. K mytologii první československé republiky*, Praha 2022.
- ŠMAJSTRLOVÁ Dana, *Idea čechoslovakismu v českých učebnicích dějepisu a občanské nauky vydaných v letech 1918-1938*, in. *Čecho/slovakismus*, Praha 2019.
- ŠMÍD, Marek, *Apoštolský nuncius v Praze. Významný faktor v československo-vatikánských vztazích 1920-1945*, Brno 2015.
- ŠMÍD, Marek, *Marmaggiho aféra. Největší diplomatická roztržka mezi ČSR a Svatým stolicem v meziválečném období*, in. *Církevní dějiny*, 2014, roč. 7., č. 14.
- ŠMÍD Marek, *Prezident T. G. Masaryk ve vatikánských archivech*, in. *Církevní dějiny*, č. 5
- TRAPL Miloš – KONEČNÝ Karel – MAREK Pavel, *Politik dobré vůle. Život a dílo msgr. Jana Šrámka*, Praha 2013.
- TRAPL, Miloš, *Český politický katolicismus v letech 1918-1938*, in. *Český politický katolicismus 1848-2005*, Brno 2008.
- TRAPL, Miloš, *Politický katolicismus a Československá strana lidová v Československu v letech 1918-1938*, Praha 1990.
- VAŠŠ, Martin, *Slovenská otázka v I. ČSR*, Martin 2011.
- ŽÁK Petr, *T. G. Masaryk a tzv. pokus o kulturní boj v Československu*, in. *Studia Theologica* 13, 2011, č. 4.